

Wolfgang Fach

Trump - egy amerikai álom?

Miért tárcsázott Amerika rossz számot

Forrás: SSOAR

[transcript]

Tartalom

Bevezetés	7
1. A belátás: Egy idióta	11
2. Dreamer	15
2.1 Az örület pillanatai	15
2.2 Ez a legtökéletesebb társadalom.....	18
3. Farmer	23
3.1 Egy olyan helyzet, ami annyira szörnyű.	23
3.2 A kereskedelmi expanziós	28
4. Alapító	33
4.1 Ófelsége, az elnök	33
4.2 Barátságatlan szenvedélyek	39
5. Hunter	45
5.1 Egy kormány a láthatáron kívül.....	45
5.2 Hogy hősként találkozzon a sorsával	49
6. Megváltó	55
6.1 A néptribunus	55
6.2 Lelkeket nyerni	61
7. Tanár	67
7.1 Sikertitkok	67
7.2 A gazdagság evangéliuma	73

8.	Vonalzót	79
8.1	Boss Tweed	79
8.2	Egy feudális báró	83
9.	Makers	89
9.1	Az állam foltozása	89
9.2	Nincs államérzet	93
10.	Útmutató	99
10.1	A nemzet szónívője	99
10.2	A végső bomlasztó	106
11.	A nézet: <i>Globális idiotizmus</i>	113
	Bibliográfia	115

Bevezetés

Három évvel Trump
megválasztása után még mindig
nem tudjuk, hogy mi történt
akkor valójában
(Jill Lepore)

"Nem fognak nevetni, ha én leszek az elnök". Ez a fenyegetés zárja le azt a négyrészes dokumentumfilmet, amely Donald Trump fejlődését mutatja be a féltitkos kaszinómágnástól és partiállattól az Egyesült Államok - mint kiderült - 45. elnökévé válásáig.¹

"Barátok, üzleti partnerek és kritikusok" - áll a közleményben - "betekintést nyújtanak a telivér amerikai Donald Trump életébe".

A film benyomásaiból ítélve, aki eseményként éli az életét, mindig jól szórakozik, sok alkoholt bír, alig tudja magát megmenteni a szőkéktől és mellékesen pénzt keres, az telivér amerikainak minősül. Nem igazán lehetett arra számítani, hogy a paradicsommadár fenyegetését, miszerint a világ hamarosan abbahagyja a nevetést, komolyan veszik.

De Trump *elnökön* senki sem nevet. Felemelkedése talán "álomszerű" volt, de Amerikán túl rémálommá vált. Az ember elgondolkodik azon, hogy *ez a* jelölt *ilyen* képzettséggel hogyan juthatott el idáig. Addig az volt a feltételezés, hogy a nyugati demokráciák immunisak a kockázatos "tévelygőkre". Nem véletlen, hogy egyetlen szakértő sem gondolt Donald Trumpra. Úgy tűnik, valamit figyelmen kívül hagytak.

1 | *Trump: Egy amerikai álom* (Netflix 2018).

Egy társadalom, írja Hegel, "annál tökéletesebbnek tekinthető", minél kevesebb marad az egyes embernek - ahhoz képest, ami "általános módon", azaz *szervezett módon* történik (Hegel 1986: 388f.). Azt is tudja, hogy melyik ellenmodell érdemel különös figyelmet: Amerika.

Azzal a diagnózisával, hogy az amerikaiak "másképp" ketyegnek, Hegel jó társaságban van (elsősorban Goethe). És fején találja a szöveget: amerikaiak lenni azt jelenti, hogy az egyénre támaszkodni. Nemcsak azt az elvet tartják még mindig természetesnek, hogy *mindenkinek* a *saját* boldogságának megteremtőjének kell lennie, hanem azt a meggyőződést is, hogy *mindenki* boldogságáról *egy ember* gondoskodik a legjobban. Mivel sok mindennek kell "sikerülnie" sokaknak a kettő között is, sok helyen keresettek a nagy vagy kis segítők.

Az amerikaiak is így jutnak el hőseikhez (Wecter 1969: 476). Második pillantásra világossá válik, hogy álommunkájuk két típust szült: egyrészt "példaképeket", akiket mindenkinek, akinek személyes problémákkal kell és lehet megbirkóznia, utánózni kell és lehet; másrészt "vezetőket", akiket személyes potenciáljuk arra predesztinál, hogy közösségeket, sőt a nemzetet is megszabadítsák valamilyen szégyentől (2. kk.).

A kereslet és a kínálat nem mindig esett egybe a hősök piacán, de az elmondható, hogy nem volt olyan "hősmentes" pillanat, amikor ne kerestek volna hősokeket, vagy ne ajánlották volna fel a szolgálataikat. Ez még azokban a korai időkben is igaz, amikor az országot még teljes mértékben önellátó földművesek lakták (3. fejezet). Végül is a feltalálók közöttük azt a dicséretes elhatározást tették, hogy valami újat és hasznosat hagynak honfitársaikra.

Hogy ez a törekvés "becsület" nélkül marad, hamarosan nyilvánvalóvá vált - miközben a "mezőn", ahol valamit lehetett volna nyerni, semmi sem történt: a parasztok, mint vezetőjüknek (Washington tábornoknak) rá kellett jönnie, gyáva, gyapjas gyávák voltak. Ez a felismerés arra készítette Amerika legendás alapítóit, olyan szószólókat, mint Thomas Jefferson vagy James Madison, hogy alkotmányukat elsősorban az erő hatékony alkalmazására irányítsák: Az elnököknek

A közigazgatás fő célja a háborúk megnyerése volt, mind a belső, mind a külső háborúk megnyerése. Ehhez nem volt szükség a hagyományos értelemben vett adminisztrációra (4. fejezet).

Az ideiglenes térben kialakulhatott a társadalmi élet - nem egységes és nyugodt, ahogy azt kezdetben hitték, mert a szűkösség és a becsvágy sokakat új utakra terelt. Megkezdődött a sikerre vadászók hosszú évszázada, a bátrak szerencséje (5. fejezet). Mint ismeretes, Benjamin Franklin volt az első, aki tudta, hogy "hogyan"; a "mit" azonban a "hol"-tól függött: Azok, akik a "vadnyugaton" telepesekként akarták keresni az üdvösséget, alig értek el többet, minthogy anyagot szolgáltatottak a legendákhoz (mint például a "Bőrharisnya").

Franklin célja az volt, hogy tippeket adjon honfitársainak a sikeres élethez: "Isten" és "az állam", a puritán örökségek csak marginális szerepet játszottak. Mint kiderült, sokan hiányolták őket, akik nem tudtak egyedül megbirkózni anyagi gondjaikkal vagy lelki szükségleteikkel. Az önjelölt *megmentők* megragadták az alkalmat, hogy mások szükségleteiből saját karrierjüket csináljanak (6. fejezet).

Mindent egybevetve, ezek örök érték nélküli minták voltak, mivel Amerika galoppáló iparosodása új helyzeteket teremtett, amelyek új tanulságokat követeltek. Egyrészt tanítóként megjelentek az erényhirdetők, akik munkát és tisztességes életet akartak vinni az emberek közé (Carnegie is közéjük tartozik), másrészt divatba jöttek az utazó szerencsehozók, akiknek a könnyű sikerről szóló örömhírei hívő tömegeket vonzottak (7. kk.).

Az ilyen sekélyes apostolok nem utolsósorban annak köszönhetik fenomenális sikereiket, hogy az amerikai politikai elit nem szervezett szociális hálót ("biztosítási állam") a rászorulóik számára. Az önjelölt népjóléti munkásoknak is ebből a részből kell tőkét kovácsolniuk (hatalom, haszon): "politikai gépezetek" vagy paradicsomi "gyárvárosok" urai, akik a jó magatartásért (pártszolgálat, munkabevitel) juttatásokkal - pénzszel, munkával, lakással és még némi mással - fizettek (8. kápt.).

Az a tény, hogy az ilyen kísérletek kevésbé találtak tetszést, és inkább előbb, mint utóbb kudarcot vallottak, arra a kérdésre utal, hogy az amerikai állam hogyan állt. Képes lenne-e modernizálni magát, azaz intézményileg "felzárkózni"? A tendencia (iparosodás) és a trauma (polgárháború) azonban nem hagyhatott sem időt, sem teret a szisztematikus reformokra; ehelyett olyan hiánypótló cselekvők léptek színre, akik megértették, hogyan kell egyensúlyt teremteni a szükséges és a lehetséges között (9. fejezet).

Ez persze nem szüntette meg az amerikaiak vonzalmát a hősies vezetők iránt, akiknek személyisége csillogással és dicsőséggel tölti meg a politika rendezetlen világát - hűen a mottóhoz: "America first" (10. fejezet). Woodrow Wilson adta ki ezt a jelszót, Donald Trump bedőlt neki. Minden különbségük ellenére mindketten egyetértettek abban, hogyan válhat a vízió valósággá: "Amerikának segítségre van szüksége" (Mitt Romney).

A szereplők kabinetjét két fejezet (1., 11.) keretezi, amelyek felvázolják azokat a torzulásokat, amelyek már kialakultak vagy még kialakulhatnak abból, hogy Amerika "rossz számot tárcsázott". A kerettörténet, hogy úgy mondjam.

1. A belátás: Egy idióta

Ez év táján Donald Trump²⁰¹⁰ már politikai ambíciókat fogalmazott meg. Steve Bannon, a későbbi főstratégája pedig már akkoriban is keresett ember volt. Trumpnak - mondták neki akkoriban - azért volt szüksége tanácsra, mert elnök akar lenni. Bannon spontán - és sokatmondó - ellenkérdése: "Melyik országból?". (Woodward 2018: 2)

Nincs bizonyíték arra, hogy a leendő jelölt a következő években dolgozott volna az alkalmasságán, hogy a második próbálkozásra alkalmasabb legyen. Bannon továbbra is drámai hiányosságokat lát: Trump úgy viselkedik, mint "egy tizenegy éves gyerek". Más, a személyiséget ismerők, szintén a szimpatizánsok legközelebbi köréből, nem ítélik meg hízelgőbben: "egy kibaszott idióta" (Rex Tillerson, Trump ideiglenes külügyminisztere), "hülye, mint a szar" (Gary Cohen, Trump ideiglenes gazdasági tanácsadója) vagy, egészen egyszerűen és ezért különösen gyakran hallhatóan, "egy idióta" (többek között John Kelly, Trump ideiglenes kabinetfőnöke).¹

Egy olyan ember esetében, mint Trump, fel kell tennünk a kérdést, hogy hatalomra jutása nem csupán egy véletlen baleset volt-e: egy *véletlen elnök*.

- mint mások előtte, bár egyedülálló abban a tekintetben, hogy még utólag is nehéz megmagyarázni a hatalomátvételét:

"2016-ban a republikánusokat meglepte egy olyan elnökjelölt sikere, akinek felemelkedése mindent visszacsinált, amit korábban mondtak róla.

¹ <https://qz.com/1267508/all-the-people-close-to-donald-trump-who-called-him-an-idiot/>

korábban biztos tudásnak számított. Például, hogy milyen képesítéssel kell rendelkeznie egy jelöltnek, vagy hogy milyen legyen egy ígéretes választási kampány. Több mint két évvel később még mindig egy rejtéllyel állunk szemben.²

Aki úgy gondolja, hogy a keresletnek és a kínálatnak köze van egymáshoz, az nem tehet mást, mint hogy kettős gyanúja van: *Trump mentálisan beteg? Vagy Amerika?*³

Azt, hogy az illető milyen rendellenességekben szenvedhet, gyakran nem diagnosztizálták véglegesen, de mégis részletesen (Lee 2017). Ami az ország egészének mentális állapotát illeti, egyik vagy másik dolog nyitva marad. Kiderült azonban, hogy az "őrület" sokféle formát ölthet, és hogy az őrület egy része mögött módszer van. A lőfegyvereiket bálványozó fehér férfiak férfiassága; az együgyű nők hite, hogy Trumpot Isten küldte nekik, hogy eltörölje az abortusz bűnét; azoknak az embereknek a frusztrációja, akiknek a társadalmi státusza nyomás alá került, mert "mások" (néha bevándorlók, néha színesbőrűek) elhaladhatnak mellettük - ezek a motivációk marginálisan racionálisak, amennyiben valamit kiszámítanak. Nem kell eleve őrültnek lenni ahhoz, hogy egy őrült után fussunk. Más esetekben még világosabbá válik, hogy Trumpot hasznos idiotaként kezelik: amikor például a *magas társadalom* könnyű szívvel hajlandó tartósan megfojtani a racionalitását az adócsökkentésekért, a fűrészi engedélyekért vagy a katonai szerződésekért.

Sem a frusztráció, sem a számítás nem a pillanatból fakad. Történelmük éppoly hosszú, mint amilyen bonyolult.

2 <http://nymag.com/intelligencer/2018/12/did-trumps-win-mean-anybody-can-be-president.html>

3 https://www.washingtonpost.com/news/book-party/wp/2017/09/22/is-trump-mentálisan-gyilkos-vagy-amerikai-pszichiaterek-pszichiaterek-sulya/?utm_term=.7734681325a5. Az alternatíva, legalábbis mellékesen meg kell említeni, leegyszerűsíti a helyzetet, amennyiben elvonatkoztat a "fent" és "lent" közötti közvetítés összetett folyamatától. Alberta (2019) feltáró betekintést nyújt ebbe a szférába.

az ideológiai, intézményi és gazdasági tényezők többféleképpen is összefonódnak. Így "Donald Trump felemelkedésének" kibogozásához a bemutatott elemzések közül a legösszetettebb a kerek30 egészben összefonódó tényezőkre való visszatérés (Campbell 2018). Úgy tűnik, az utolsó szó ebben a kérdésben elhangzott. És mégis marad egy maradvány: a furcsa jelenség,

"hogy 60 millió amerikai bízza a sorsát egy habzó szemű emberre, aki arról biztosítja őket, hogy egyedül képes megjavítani a tönkrement nemzetet: *Egyedül én tudom helyrehozni* - és erre nincs más választása, mint az elkoptatott jelszó, hogy minden további nélkül leállítja a kormányt: *Csapoljátok le a mocsarat!*"⁴

Az a tény, hogy e bejelentések óta elképzelhetetlen mennyiségű porcelánt zúzott össze, semmiképpen sem jött rosszul az elefántnak. Az ő esetében a rombolás és az odaadás még pozitívan is korrelál: "Amerikaiak milliói, akik korábban nem kedvelték az elnököt, most azt 2016mondják, hogy igen."⁵ Bárki, aki mindvégig figyelemmel kísérte az eseményeket, nem tud nem csodálkozni:

"Elég örültség, hogy egy olyan ember, mint Trump, aki olyan rosszul viselkedett, amíg hivatalban volt, egy évvel a következő elnökválasztás előtt nagyobb támogatást élvez a pártbázisa körében, mint az első alkalommal". (Alberta 2019: 1f.)

Röviden, Donald Trump, ebből a szemszögből nézve, nem a szerencsétlenek ritka összejátszásának különös terméke.

-
- 4 <https://www.nytimes.com/2016/07/22/us/politics/trump-transcript-rnc-address.html>; <https://www.americanprogress.org/issues/democracy/reports/2017/01/05/295947/drain-the-swamp/>. Hogy Trump komolyan gondolta arroganciáját, azt senki sem érezte jobban, mint Chris Christie, annak a 140 fős átmeneti csapatnak a vezetője, amelynek az volt a feladata, hogy egyfajta *útitervet* adjon a politikai újoncnak a kormányzás rögös útjához. A terjedelmes vademecumát azonnal a szeméttbe dobták, anélkül, hogy elolvasták volna.
- 5 <https://www.nytimes.com/2019/08/07/upshot/trump-approval-rating-rise.html?action=click&module=Hírek&pgtype=Homepage>

A történet nem egyetlen körülmény eredménye, hanem az amerikai személyi kultusz és hősiesség máig feltételezhető legnagyobb balesete.⁶

⁶ Aki Donald Trumpot az "amerikai betegség" címszó alá sorolja, annak számítania kell arra az ellenvetésre, hogy a németeknek végül is megvolt "az ő Hitlerük". Az összehasonlításokból nincs hiány - ami azonban nem változtat azon a tényen, hogy mind rossz. Mindenekelőtt azért, mert Adolf Hitler olyan "totális szervezetet" (Hannah Arendt) hozott létre, amely a repedései ellenére jól szolgálta őt.

2. Dreamer

2.1 Az őrület pillanatai

A filmek álmok, mondják, és ez a film kasszasiker volt:

"The Russians Are Coming, the Russians Are Coming". amerikai módra parodizálja a hősi álmot.

Miről szól? Egy amerikai közösség idilli életét hirtelen megzavarja, amikor orosz tengerészek, akiknek tengeralattjárója New England partjainál hajótörést szenvedett, kénytelenek partra szállni, hogy segítséget keressenek az összeomláshoz. A rémült lakosok ezt az akciót támadásként értelmezik; szeretett hazájuk a lehető legnagyobb veszélyben van. Az *őrület pillanata* (Aristide Zolberg) bejelenti magát.

A védelem a napirenden van, de valakinek "operacionalizálnia" kell ezt a hazafias lendületet. Fendall Hawkins, a nagyszájú öreg milicista, aki mindent elkövet, hogy szedett-vedett, szablyával hadonászó polgárőrcsapatát a csatába vezesse, a hős és a vezér. Eközben tanácstalan a magányos rendfenntartó alakjában megjelenő rendes államhatalom, akinek kétségbeesett felszólítása nem talál meghallgatásra: "Meg kell szerveződnünk".¹

Az állam kéznél van, de nincs rá igény - kétség esetén az emberek jobban bíznak az "erős emberben", egyszerűen azért, mert ő vezet. Kinek a zászlós...

1 <https://www.youtube.com/watch?v=6SP9x-28FE4>

a képtelenség nem számít. Az ész összeomlik, nem ér fel az örült pillanatig.

Egy másik hazafi kerül a képbe: Walt Whittaker, aki a családjával nyaral a dűnék közepén, és ott is van saját ellenséges kapcsolata, távol a többi akciótól. Így hát magára vállalja, hogy hősiesen, egyedül védi meg hazáját, feleségét és gyermekét. A felesége öngyilkoságnak hiszi, de ő végigcsinálja, eltereli a fegyveres őr figyelmét, hátulról ráugrik ("I got'm, I got'm"), belegabalyodik vele a makacs függönydíszekbe - és végül elkobozza a fegyverét. Mindent egybevetve: nem egy hőstett az örökkévalóságnak, de legalább a fiú már nem tartja gyávának az apját.

Az igazi amerikaiak - tanulja az ember - hősök, akár vezetőök, akár *példaképek*.² Azt, hogy hősiességük "egyenetlen" és hamar komikussá válik, ők maguk is észreveszik. Fendall Hawkins végül visszanyeri józan esztét, eszébe jut, hogy a katonai konfliktusok tulajdonképpen állami ügyek, riasztja a tollnokot. A konfliktus így megfelelően felemelkedik, és profi kezekbe kerül. Walt Whittaker a maga részéről visszatalál a normalitáshoz: amikor rájön, hogy milyen végzetes tévedések gyökereztek a helyiek tudatában, minden erejét arra fordítja, hogy mentálisan lefegyverezze a megrémült közösséget. A rendfenntartó tiszt végül folytatja a munkáját. Le akarja tartóztatni a tengeralattjáró parancsnokát, aki hajlandó lőni, és ha ez nem sikerül, legalább a személyes adatait el akarja venni. Még a Routine is hősöket teremt.

Mit lehet ebből kihozni? Ha csak Hegelre gondolunk, a következtetés könnyű: tipikus Amerika. Egyrészt még ez a nemzet sem tud szabadulni a "világzellemtől", amely kiszorítja a hősiességet, és állami cselekvéssel helyettesíti: "Az államban nem lehetnek többé hősök:

² Ami két dolgot *nem* jelent: azt, hogy a hősök amerikai tárháza kimerült (lásd például Abrahams 1966); és ami még fontosabb, hogy a mozin kívüli hősöknek jótévedőknek kell lenniük.

ezek csak a tanulatlan államban fordulnak elő". A "közállapot" ugyanis - jegyzi meg Hegel továbbá - "annál tökéletesebbnek tekinthető, minél kevesebb marad az egyénnek, hogy saját magának tegyen sajátos véleménye szerint, ahhoz képest, ami általánosan szerveződik". (Hegel 1986a, 180f.). Az állam profi, és ott tudja a legjobban megmutatni a tulajdonságait, ahol senki sem avatkozik bele.

Másrészt az ország érezhetően lemarad a szellemtől:

"Ami pedig az észak-amerikai politikát illeti, az általános cél még nincs önmagában rögzített dologként kitűzve, és a szilárd összetartás szükségessége még nem áll fenn, mert igazi állam és igazi állami kormányzat csak akkor jön létre, amikor már birtokkülönbség van, amikor a gazdagság és a szegénység nagyon nagy lesz, és olyan arány lép fel, hogy a nagy sokaság nem tudja többé szükségleteit a megszokott módon kielégíteni." (Hegel 1986b, 113)

Természetesen a haladás nem engedelmeskedik akarva-akaratlanul Hegel diktátumainak: Az egyenlőtlenségek aligha lehetnének nagyobbak, mint ma, és a "valódi állam" még várta magára. Arról nem is beszélve, hogy bárki olyan valakire számított volna, mint Donald Trump, akinek elsődleges, sőt, egyetlen célja, hogy minél alaposabban felszámolja a kialakult bürokratikus díszleteket.

Van egy második jelenség, amely nem illik bele Hegel tervébe. Hegel terve előre látta, hogy a heroizmus és az államvallás - úgymond próba és felemelkedés - negatívan korrelálnak egymással, így Amerika "hősies függősége" fokozatosan csökken. De ez nem történt meg. Mintegy kilencmillió férfi és nő dolgozik az államnak (Light 1999) - és a hősök iránti kereslet mégsem látszik csökkenni: "Poll Finds Americans Lack Major Heroes", áll ugyanebben a pillanatban.³

3 <https://news.gallup.com/poll/4282/most-admired-poll-finds-americans-lakk-föhösök.aspx>

Ami talán beleillik abba a meglepő ténybe, hogy a hősök az állammal együtt születtek. Körülbelül 1776.

2.2 Ez a legtökéletesebb társadalom

"Hawkins" és "Whittaker" nem eredeti amerikai karakterek. Pontosabban, ezek nem találhatók 1630, meg a legkorábbi alapító dokumentumban, John Winthrop *Keresztény szeretet modelljében*.⁴

A massachusettsi puritán John Winthrop (1587-1649) olyan programadó és politikai nyomot hagyott Új-Anglia korai gyarmati színpadán, mint senki más. Olyan vezető volt, akinek a szerepe azonban a szabályozott, azaz szervezett viszonyok azonnali megteremtésére korlátozódott. A nemzeti emlékezetben azonban nem azért maradt meg, mert alkotmányos feltételeket teremtett, hanem példamutatót ígért. "Várossá a hegyen" kellett válnia, amelynek "polgári és egyházi" fejlődését világszerte figyelemmel kísérik. A Charta már lefektette 1629ennek kereteit: "Innentől kezdve és mindörökké egy kormányzónak, egy kormányzóhelyettesnek és tizenhét asszisztensnek kell lennie". Ennek a bürokratikus vízfejnek az volt a feladata, hogy legjobb tudása és lelkiismerete szerint egy kezelhető kollektíva ügyeit intézze: olyan hittestvérek 700 körül, akik puritán módon nevelve egymást is megfigyelik.⁵ A "felügyelet és a büntetés" (Michel Foucault) - az imádkozással együtt - a preferált gyakorlat volt, a terjeszkedésről lemondtak az ellenőrzés javára. "Cuius religio, eius regio" lehetett volna a mottó, más szóval: az ortodoxia és a bürokrácia egybeesett. Ilyen körülmények között legfeljebb eltérésből eredhet valami hősiességhez hasonló: He- xen, prozeliták.

4 <http://teachingamericanhistory.org/library/document/a-model-of-christian-charity/>

5 Egy (kissé ferde) összehasonlításként, a mai Massachusetts, hétmillió... egy tizenkét fős csapat vezet.

Ha hősöket keresnek, a második alapító dokumentumban - Thomas Jefferson 1776-os *Függetlenségi Nyilatkozatában* - nem találják meg őket.⁶ - nem fogják megtalálni, amit keresnek. Meghatározza az elszakadás irányát (Angliától) - azon polgárok nevében, akiknek személyes elégedettsége a fennálló viszonyokkal olyan mélyre süllyedt, hogy nem akarnak tovább maradni. Az "Élet, szabadság és boldogság" szerepel a napirendjükön, a boldogság mellette, ráadásként fut (Jefferson 1975: 235). Ahhoz, hogy az új kollektíva ebből létrejöjjön, Winthrop "dombját" fel kellett cserélni egy területi modellre, mert - mint Hegel később megjegyzi - az Atlanti-óceán túloldalán az "Isten járása" teljesen Európától eltérő kiterjedésű területeket teremtett. Jefferson tisztában van ezzel, sőt, ezt a tényt a társadalomról alkotott elképzelésének sarkalatos pontjává teszi: "Hatalmas, kihasználatlan földterületek várnak a szorgalmas földművesre." Jefferson szerint a földművelés nem csak a földművelésről szól. Ez a bőség békét teremt, mondja, mert: "Azok, akik a földet művelik, Isten választott népe - ha valaha is kijelölt egy népet, hogy az igazi erény őrzői legyenek." Mégis "egyetlen kor sem ismer példát arra, hogy a paraszt erkölcstelen életre buzdított volna" (Jefferson 1975: 216f.). Jefferson egy olyan Amerikáról álmodik, amely már csak azért sem alkalmas a hősöknek, mert nem találnak munkát - Isten akarta így: ez a föld egy álom, és így minden álom vége.⁷

Aztán megtörtént, amire számítani lehetett: Hegel valójában a feje tetejére állt, és Amerikát az európai embernek jobb alternatívaként ajánlották fel. Aki ezt elérte, az J. Hector St. John de Crèvecoeur nemes volt, aki megtért a földre. Az abban az évben írt *Levelek egy amerikai farmertől* című írásában a vidéki életet pontosan és részletesen úgy írja le 1782 le, ahogyan Jefferson hirdeti (Crèvecoeur 1981): paradicsomként mindenki számára, akinek van esze.

6 www.ushistory.org/declaration/document/

7 Négyszemközt Jefferson nem volt ennyire biztos benne, mert tudta, hogy ahol sok az árnyék, ott sok a fény is: pompás paloták, csillogó partik, gyönyörű nők és még sok minden más. Ezért nem tűnt célszerűnek, hogy a befejezetlen fiúkat (a lányokat nem említik) Európába küldje taníttatni.

Valamit csinálunk a mi (amerikai) világunkból - hirdette John Winthrop. Crèvecoeur megfordítja a dolgokat: az (amerikai) világ csinál belőlünk valamit, nevezetesen az "amerikai farmert". A mezőgazdaság nagy dala szembetűnő, mert eltérő hozzájárulás volt ahhoz a transzatlanti vitához, amely arról szólt, hogy a század végén a civilizált társadalmaknak milyen irányt kell követniük.

Amikor Crèvecoeur mezőgazdasági idillje eljutott Európába, Angliában éppen akkor jelent meg az új, *ipari* korszak bibliája: Adam Smith "A nemzetek gazdagsága" című műve (Smith 1993). Smith a "kereskedelem" kikezdetetlen előnyét abban látja, hogy a tevékenységek tovább differenciálhatók, és a munkamegosztással nő a termelékenység:

"Az ok, amiért a mezőgazdaságban a munka termelékenysége nem mindig tart lépést a kereskedelem termelékenységével, valóban abban keresendő, hogy a különböző munkákat, tevékenységeket és foglalkozásokat nem lehet szigorúan és teljesen szétválasztani".

Bár a gazdag nemzetek általában mindkét területen jobbak a szegényeknél, "előnyük a mezőgazdaságban következetesen kisebb, mint a többi tevékenységi ágban" (Smith 1993: 11).

Ez a számítás - amelyet később David Ricardo (2006) továbbfejlesztett - ahhoz a dogmatikus következtetéshez vezet, hogy a fejlettebb társadalmak számára nyereséges teljes mértékben az ipari fejlődésre támaszkodni, míg a mezőgazdasági termékek ellátását olcsó importtal kell biztosítani. Ha az agrárállamok részt vesznek ebben a kereskedelemben, akkor bebetonozzák a status quo-t, és ezzel megakadályozzák saját magasabb szintű fejlődésüket. Ami rossz üzletnek tűnik, az soha nem volt rossz üzlet, legalábbis amerikai szempontból. Európa államainak - Thomas Jefferson egyetértett más megfigyelőkkel - attól kell tartaniuk, hogy egy csúnya napon elveszítik ragyogó metropolisztikájukat a csőcselék miatt - "minden köz- és magánügynek a demolíciója és pusztulása" ebből a szempontból a megtévesztő látásmód végzetes következménye.

on. Másrészt az amerikai parasztok "nem a párizsi *canaille*. Hagyjuk őket szabadon kószálni", mert "biztosan nem lesznek képesek egyetlen ezredet sem felállítani", ami "megfosztaná függetlenségi vágyukat a szükséges lendülettől". Az Unió cementje: ez minden amerikai életeleme." (Washington 1854: 425277,)

Az emberek a saját körülményeiről álmodnak: Az embereknek nincs szükségük szervezetre, vagy csak egy nagyon kezdetleges szervezetre, hogy békésen és mindenki számára boldogan éljenek együtt. Aki követi Crèvecoeur csábító felhívását, az dióhéjban élvezheti az utolérhetetlen *elmaradottságot*: "szép városok, virágzó falvak, kiterjedt mezők, egy hatalmas ország, ahol csak szép házak és jó utak vannak", valamint "gyümölcsösök, rétek és hidak" (Crèvecoeur 1981: 66) - mindez a düledező vadonból egy évszázad alatt kiszakítva. A civilizált környezet egyszerre eredménye és előfeltétele (emberi mércével mérve) a természetes életnek: "Mi vagyunk", ünnepli új hazáját a francia, "a széles földön szétszórt parasztok népe", akiket "hosszú pórázon tartott, szelíd hatalom vezet, és akik tiszteletben tartják a törvényeket anélkül, hogy félniük kellene azok keménységétől, mert azok csak végig azok". Mi vagyunk - zárul Amerika e himnusza -, akiket mindannyiunkat az az energia hajt, amelyet minden egyes ember csak önmagáért dolgozik." (Crèvecoeur 1981: 67)

Egy szelíd hatalom, amelynek "selymes szalagjai" biztosítják, hogy az életpályák és a tervek ne álljanak egymás útjába - ezt Crèvecoeur el tudja képzelni. Nem akarja megengedni, hogy a felsőbbrendűek keményebben játszanak, és ez minden, amire szükség van ebben a "legtökéletesebb társadalomban, ami most létezik a világon". A mindenféle nagyravágyó vezetők, akik hiúságból és hatalomvágyból nagy szavakkal húzzák a kisemberek szemét, többé nem adhatnak beszédtemát: "Egyetlen szó sem árnyékolhatja be egyszerű beszélgetésünket a politikáról." (Crèvecoeur 1981: 225)

"Egy szó sem a politikáról" - a politikai tartalom alapvetően ta- bu, mert többet rombol, mint a hangulat ("ein garstig Lied"):

22 Trump - egy amerikai álom?

nevezetesen az életérzés, amelynek minőségét az határozza meg, hogy nem befolyásolják távoli események.

A szavakat ki lehetett zárni, de ez nem működött a fegyverekkel - és akkor az árukkal.

3. Farmer

3.1 Egy olyan helyzet, ami annyira szörnyű.

A gyarmati elitnek, a finom és távoli uraknak közömbös volt, hogy mit képzelnek vagy kívánnak a valódi földművesek. Ennek következtében a kisember "pompás önelszigetelődése" gyorsan véget ért. A gyarmatok és az anyaország közötti növekvő súrlódások a hazát is belerángatták a harcba. Crèvecoeur, a helyi (racionális) monarchisták köztudottan ismert képviselője egyre gyakrabban találkozott hazafias szeparatistákkal, akik egyre tolakodóbban akartak vele szembeszállni.

Itt lehetőség lett volna felülemelkedni, hősiesen megvédvé szereteteink életét és testi épségét. De ez nem volt Crèvecoeur dolga.

Az önbizalma elszállt: Soha nem volt még *ilyen szörnyű* a helyzet, "minden lehetséges szempontból". A támadásokra bármikor sor kerülhetett, és különösen akkor teremtettek embertelen borzalmat, amikor "az éjszaka közepén hajtották végre". De még napközben sem lehetett egy pillanatra sem biztonságban érezni magunkat: "Amikor a földjeinkre megyünk, akaratlanul is félelem fog el bennünket; ez fizikailag legyengít és megbénítja a munkánkat. Mi csak az országszerte terjedő pusztító munkáról szóló jelentésekről beszélünk."

A politika *monopolizálja* a beszélgetéseket, "egy szó sem esett politikáról". Az emberek beszélnek - és reszketnek, szüntelenül. Minden "legkisebb zaj egy szempillantás alatt nagy riadalmat vált ki, így a

már az étkezést sem tudjuk nyugodtan elfogyasztani". A megrémült Crèvecoeur mit sem tud arról, hogy a veszélyben a megmentés is növekszik, talán még a saját segítségével is. "Megborzong" a gondolatától, hogy mindennek véget kell érnie, és ez így is marad (Crèvecoeur 1981: 203).

Az "amerikai farmer" javíthatatlan gyáva volt? Ez mindenekelőtt azokat érintette volna, akik az ő segítségére számítottak az angol iga lerázásában. Az erőviszonyokat tekintve ehhez ezer és ezer halált megvető katonára lett volna szükség - olyan elszántságra, amelyet azok között lehetett találni, akiknek az volt a sorsuk, hogy a hazáért hegyezzék a szájukat. Ezekben a körökben találkozhattunk olyanokkal, akiknek a szívét a "hazafiság szent tüze" emésztette.

Például Patrick Henry, a "legendás szónok és a függetlenségi háború lelkes támogatója" (Wikipédia), akinek fabulálása szenzációt keltett.

"Ők mondják meg nekünk" - adja tudtára alkalmanként a közönségének,

"gyengék vagyunk, képtelenek vagyunk kiállni egy ilyen félelmetes ellenféllel szemben. De mikor leszünk erősebbek? Jövő héten, jövőre? Vagy amikor teljesen lefegyverkezünk, és minden ház előtt brit őrség áll? Erősebbek leszünk, mert semmi sem dől el és semmi sem történik?"

Bármilyen lehetséges volt, mert:

"A szabadság szent ügyének fegyveres védelmére összegyűlt milliós hadsereget nem győzheti le ellenségünk semmilyen katonai ereje, bármilyen erős is legyen."

Mindenesetre a kétségek ideje lejárt volna - és eljött volna a döntés ideje:

"Mit akarnak az urak? Hogy tetszene nekik? Ennyire értékes az élet és ennyire értékes a béke? Mindenható Isten legyen az első! Nem tudom, mások mit tesznek, de számomra ez a következő: adj szabadságot vagy adj halált!" (Elovasható Wirt 1841: 141f.)

Henrikhez hasonlóan a (kontinentális) kongresszus is feltételezte, hogy Amerika hősei egymás lábára lépnek. Képviselői szerint volt egy sajátosan amerikai és már "veleszületett bátorság", amelynek lendületes előrehaladásával egyetlen ellenség sem tudott felvenni a versenyt: "Csapatainkat a szabadság szeretete lelkesíti" - jelentette ki a Ház 1776-ban. Tisztában voltak a "tapasztalat és fegyelem hiányával". A tények azonban "azt sugallják, hogy a veleszületett, hazafias ihletésű bátorság elegendő ahhoz, hogy ellensúlyozza ezt a hátrányt" (Royster 1979: 28).

A pánik valószínűleg szintén a pátosz mögött rejtőzik: Mivel nem állt rendelkezésre katonai erő, a merészségnek kellett elvégeznie a munkát. Valószínűleg idáig jutottunk volna, ha "úriemberek" vezetik a háborút. Véleményük szerint azonban a véres ügyet jobb lett volna az egyszerű gazdákra bízni - akik, mint az aligha volt várható, nemtetszéssel viszonzták a csucsait. Végül is minden "katonának, akinek megvan a szabadsága, hogy kerítések és fák mögé bújjon", megvan "a szabadsága, hogy elfusson" (Royster 1979: 12f.). A katonák vezetőjét, George Washingtonot sem kímélte ez a lecke: Hősei - panaszolta - "nemcsak a gondolkodás szabadságát követelik, hanem azt is, hogy azt tegyék, ami eszükbe jut" (Sparks 1834: 389).

Különösen a háború elején, amikor a szilárd akaratnak még egyedül kellett cipelnie a háború lelki súlyát, számolni kellett azzal, hogy a katonának a menekülés volt az első gondolata: "A legszegényesebb és leggyalázatosabb módon" menekültek el az emberei - emlékszik vissza Washington. "Minden elképzelhető erőfeszítést megtettem" - folytatja - "hogy visszaszerezem őket" - hiába. Hősei "egyetlen lövés leadása nélkül" eltűntek. Washington nem hagyja annyiban a siratót, és olyan magyarázatot talál, amely önkéntelenül is Crèvecoeur érzelmi költségvetésére emlékeztet:

"Emberek, akiket nemrég ragadtak el otthonukból, és most először vannak kitéve a fegyverek dübörgő zajának; akik ráadásul semmit sem tudnak a háború mesterségéről.

- Az ilyen emberek elveszítik minden önbizalmukat, amint edzeni kezdenek.

és fegyelmezett zsoldosok, akik tudásukban és fegyverzetükben felülmúlják őket. Aztán menekülnek a saját árnyékuk elől". (Fitzpatrick 1932: 95, 110)

Más szóval, egy felsőbbrendű szervezettel szemben az amerikai hősiesség, amelyre hívei oly sokat tettek, nem is tudott virágozni - nemhogy kitarítani.¹

Ezt hamarosan felismerték, de annyira idegen volt az "amerikai szellemtől", hogy külföldi szakértelmet kellett keresni a törekeny harci akarat szervezeti stabilizálására. Anglia persze nem küldött volna tanácsadókat, de a hadviselés gyakorlatát másutt is nagyra értékelték: *a porosz út* ugyanazokat az eszméket követte és ugyanazokat a rutinokat ápolta.

A megváltás végül Poroszországból érkezett - v. Steuben báró személyében, akinek jótékony munkásságát később szintén méltó módon méltatták:

"Neki, és szinte csak neki köszönhetjük a fegyelmet és a rendet, amely végül valóban harcképessé tette csapatainkat. A szüntelen gyakorlatozásának és a tisztjeinknek adott oktatásának jótékony következményei csak néhány hónappal érkezése után váltak nyilvánvalóvá. A rendetlenségből rend lett, és egy zavaros kupac helyett végre egy jól fegyelmezett és erős hadsereg alapjait kaptuk meg." (Schmitt 1858: 5)

Dióhéjban: a hadsereg nem volt jó hely az amerikai hősiességre, és ezen még a nagy Isten sem tudott változtatni. Legalább egy hőst hajlandó volt küldeni az amerikaiaknak: George Washingtonot, aki tehetséges vezetőként vált ismertté. Amivel azonnal elnyerte az elnökséget.

1 Az erőviszonyokról általában Hochgeschwender 2016: 208ff. ad tájékoztatást.

És Crèveceur? Nem ő volt az egyetlen, akit kételyekbe kergetett az egész történet, neki is megvolt a saját határozott véleménye róla:

"Soha nem beszélünk az emberről úgy, mint a matematika vagy a tudomány hősről; nem, ezt a megtiszteltetést a világ legsikeresebb mézáróinak tartjuk fenn. A természet termékeny talajt hagyott ránk, de nem volt hajlandóságunk és vágyunk arra, hogy ezt az ajándékot teljes szívvel elfogadjuk." (Crèveceur 1851: 174)

Crèveceur számára az okos matematikusok és az érdekes élettudósok nemcsak példaképek, hanem példaképek is voltak. Mi sem természetesebb tehát, mint olyan területre lépni, ahol az ember a saját vagyonát hasznosíthatja, és egyben az emberiséget is szolgálhatja: a mezőgazdaságba? Nem akart civilizációba belefáradt kiesőként végezni, épp ellenkezőleg. Hobbija a talajművelés tudományosabbá tétele volt, és amit kitalált (különösen a burgonyanemesítéssel kapcsolatban, ami akkoriban az élelmiszerkutatók legfontosabb ágazata volt), azt a szakértői körökben, különösen Franciaországban nagy visszhangra talált (Al-Bertone 2016: 21ff.). Az ilyen típusú, leleményes magányos harcosok által végzett tudományt nem véletlenül nevezték "hősiesnek" (Appleby/Hunt/Jacobi 1995: 15ff.).²

Felmerülhet azonban a kérdés, hogy a fantázia szárnyalása hogyan illeszkedik az amerikai farmer önellátó eszményéhez.

2 Természetesen máshol is voltak találékony emberek, de nem mindenki támaszkodott rájuk teljesen. A *porosz stílus* itt is érezte hatását. Más szóval, ebben az esetben a találékonyt szervezték meg, és erre a célra egy "mezőgazdasági képzőintézetet" hoztak létre. Első igazgatója Albrecht Daniel Thaer volt, akinek munkájáról egyszer azt mondták, hogy "az Egyesült Államokban a mezőgazdasági főiskolák és iskolák létrehozásának alapjául szolgált". Azonban több évtized telt el, mire ez megvalósult.

3.2 A kereskedelmi expanzió

A mezőgazdaság tudományossá válása korántsem volt előre eldöntött tény. Crèvecoeur levelező barátjának, Thomas Jeffersonnak is észre kellett volna vennie ezt. Emlékeztetőül, a szeretetét a természetes gazdálkodó iránt érezte. "Akik a földet művelik" - dicséri röghöz kötött honfitársait,

"Isten választott népe, ha valaha is választott egyet, hogy megőrizze számára az igaz erényt. Ez a nép őrzi azt a szent lángot, amely különben eltűnne a föld színéről." (Jefferson 1975: 219)

Szigorúan véve ez azt jelenti, hogy a fejlődés Isten gonoszsága.

Jefferson nem megy ilyen messzire; legalábbis szereti következetesen kijátszani egymás ellen a modernitást és az erkölcsöt: A (később úgynevezett) ipari szektorban foglalkoztatottak száma alapvetően elég jó barométer az általános erkölcsi hanyatlás mértékére. Az, hogy az európaiak hagyták, hogy idáig fajuljon a dolog, azonban nem kizárólag a vakság vagy az istenkáromlás miatt történt, hanem egy végzetes kényszerhelyzetet is tükrözött: Ellenkező esetben a nemzeti gazdaságaik még kevésbé lettek volna képesek ellátni a többletet. Jefferson ismerte Malthust és az ő borús előrejelzését, miszerint a föld terméshozama elkerülhetetlenül lassabban fog nőni, mint a népesség - amelynek szomorú sorsa ezért az lesz, hogy örökké éhségben és szegénységben kell élnie (McCoy 1980). Ezt a pesszimizmust azonban nem akarta elfogadni Amerikára nézve.

Jefferson amerikaijai ugyanis jobban jártak, az övék egy hatalmas ország volt, amely még sokáig *mindenkinek* lehetőséget kínált arra, hogy tisztességes és földhözragadt módon keresse meg a kenyerét: mindenképpen földművesként, de kiegészítő szakmákban is: "A mezőgazdaságnak szüksége van ácsokra, kőművesekre, kovácsokra". Amire az "általános ipari termeléshez" is szükség van, azt inkább "Európa műhelyeiből" kellene beszerezni: "Ez jobb" - számítja ki Jefferson,

"az ellátmányt és az anyagokat az ottani munkásokhoz juttatjuk el - ahelyett, hogy a másik irányba mennénk. A késztermékek importálásával járó veszteséget ellensúlyozza a boldogság és a politikai stabilitás terén elért nyereség." (Jefferson 1975: 217)

Jefferson számára van egy másik ok is, amiért távol tartja magát a külvilágtól: Ha ott akarsz részt venni, akkor elkerülhetetlenül háborús kereskedésekbe keveredsz. Szerinte jobb, ha "minimalizáljuk annak valószínűségét, hogy háborúkat kell vívnunk", "a tengert teljes egészében a többi nemzetre bízunk". Nem szabad veszélyeztetni a belső szabadságot és a külső békét a megtevésztő fejlődés érdekében.

A változás gyorsan bekövetkezett. Januárban¹⁵. Thomas Jefferson (Amerika akkori párizsi követe) 1787-tájékoztatta Crèveceurt (akkor már francia konzul New Yorkban) egy közveszélyes dologról: "A ma reggeli újság szerint egy újabb találmányt loptak el tőlünk, és adták át az angoloknak". A "rablás" tárgya a fakerekek egy darabból való készítésének módszere volt. A haszonleső "szabadalmat kapott rá, és egy vagyont keresett". Valójában ezt a technikát már régóta alkalmazzák a New Jersey-i gazdálkodók, és a legkevesebb, amit meg kell tenni, hogy kellő elismerésben részesítjük őket.³

A tét a becsület ("honor") és a pénz ("fortune") volt. Ez meglepő nyelvezet volt, két ismeretlen indítékkal. Jefferson nyilvánvalóan rájött, hogy a modernitás kifizető.

– Ideálisan és anyagilag is, ebben az esetben a kétszeres feltalálói fizetés formájában. Ez a fény azonban nem csak a fakerekes lappangás alkalmával derengett fel számára; ő maga is lelkesen vett részt a paradigmaváltásban. Kidolgozta például a háztartási használatra optimalizált eke koncepcióját; emellett az időjárás-, talaj- és növénytani témák is felkeltették tudományos kíváncsiságát. Mindegyikbe szorgalmasan "beleásta" magát, részben saját maga kutatott, részben pedig

3 Thomas Jefferson St. John de Crèveceur-nak¹⁵.l., 1787.

(levelező) kapcsolatban állt a hasonlóan gondolkodó hazai és külföldi emberekkel (Albertone 2016, McEwan 1991, Oliver 1943).

Általánosabban fogalmazva: Amerika agrárparadicsomát lépésről lépésre felszámolták, és mint hamarosan kiderült, minél határozottabban, annál inkább háttérbe szorult a profit a becsület mögött. Ekkor 'fogalmazódott meg a "vállalkozó mint hős" fogalma, még ha nem is született meg.

El kellett volna hagynia Jeffersonnak a komfortzónáját, az istenáldotta farmot, mert az első óra burkolt modernizálója volt: *a lelkes kereskedelmi expanzionista* (Merril D. Petersen), akinek a "Az agrárközgazdaságtan iránti lelkesedés a kezdetektől fogva magában foglalta a kom-merciát" (Appleby 1992: 253)? Ő maga másképp látja a szerepét: mint egy mindentudóé, aki enged, mert különben attól kellene tartania, hogy a korszellem kiköpné. Mert: "Az egész világ kommersz lesz".⁵ Akárhogy is, az amerikai imperatívusz a következő lenne: Minden erőnkkel a (felzárkózó) modernizációt kell folytatnunk, hogy ne késsünk el.⁶ Jefferson kitart amellett, hogy helyes volt időt adni a honfitársainak, hogy a boldogságra kereskedelmi szempontok *nélkül* gondolhassanak. De ennek már vége - a kisember olyan ütemben melegszik rá a haladás nyújtotta kényelemre, hogy nem lehet többé megfosztani tőle. Éppen ezért Amerika "jól felfogott érdeke, hogy a világkereskedelem tortájából minél nagyobb szeletet kaparintson ki".⁷

"Megosztani a lehető legnagyobb részt" - új egyensúlyt még csak nem is terveznek; ehelyett az amerikai részesedést kell *maximalizálni* a forrongó világkereskedelemben. Magától értetődik, hogy a konfliktusok, beleértve az erőszakos konfliktusokat is, elkerülhetetlenek voltak. De akkor mi van? A megélhetési gazdaság eszménye, amelyet egy reálpolitikai

4 <https://core.ac.uk/download/pdf/6934915.pdf>

5 Thomas Jefferson George Washingtonnak, 1784.3.15.; lásd még Miller (1942).

6 Egy évszázaddal később ez a motivációs helyzet arra készítette Theodor Rooseveltet, hogy valóságos gyarmatosítási örületet robbantson ki.

7 Thomas Jefferson George Washingtonnak, 15.3.1784.

A református Jefferson végül is sápadt elmélet volt, így az amerikai politikusoknak újra kellett gondolniuk és megérteniük, hogy "népünk önkéntelenül is a kereskedelemre és a tengerészetre kényszerül". A nép igazi képviselői ezért mindent megtennének a világkereskedelem szabadságának biztosítása érdekében: "hogya a kereskedelem minden kapuját kitarják, és lerúgják bilincseit" (Jefferson 1975: 226).

Másrészt, folytatta Jefferson, nem várható el, hogy Európa államai harc nélkül engedjenek ezeknek a terjeszkedési vágyaknak - ami elkerülhetetlenül provokációs spirált indítana el, amelynek végén erőszakos összecsapások is lehetnek: "a háborúknak néha a sorsunk része kell, hogy legyenek". Ezt nem egyszerűen kimondták, hanem rögtön részletes számításokban is tükröződött: 1800 haditengerészeti ágyú, 18 hadihajó, 12 fregatt, 8 ember ágyúnként, ez a fenntartásra és felszerelésre szánt évi dollár2.304.000 alsó határ - ennek elégnek kell lennie ahhoz, hogy szembeszálljon az angolokkal (Jefferson 1975: 227). A pálya tehát meg volt határozva: *Hosszú távon Amerikának olyan vezetőre lenne szüksége, aki képes lenne háborúkat vívni.* "lead".

A harcok nyitottság felé való politikai fordulat egybeesett azzal a szándékkal, hogy Amerikának politikai *alkotmányt* adjanak. Gyakorlatilag nem voltak megfelelő minták vagy releváns tapasztalatok. Ahogy az várható volt, az összes lehetséges (többek között Anglia, Lengyelország, Athén) vagy lehetetlen (Uri, Schwyz, Unterwalden) modell aprólékos vizsgálata eredménytelenül zárult (Adams 1787). Ehelyett a helyzetből fakadó hatások döntöttek, nem utolsósorban a háborúk viselésének és finanszírozásának gazdaságilag indokolt kilátása.

Így a végül elfogadott alkotmány *egy* feladatot helyez különösen az elnök középpontjába: "Ő az Egyesült Államok hadseregének és haditengerészetének, valamint a különböző államok milíciájának főparancsnoka, amikor az Egyesült Államok tényleges szolgálatába hívják". Ez, úgy gondolták, nem igényel sokat: amellet, hogy a "főnök", akinek a gondolatait néhány írástudó rögzítené, csak azért, hogy

egy embrionális kabinet, amelynek többsége szintén "katonai jellegű" feladatokkal (külügyek, pénzügyek, háború) foglalkozik. Ennyi.⁸

Egyébként úgy tűnt, hogy Amerika továbbra is a sorsukat saját kezükbe vevő, rátermett építők menedéke marad. Ha Jefferson egy dolog miatt aggódott, az az volt, hogy honfitársai megrögzött royalisták lesznek, akik minden osztályon átívelően és minden észérv ellenére vissza akarják kapni a királyukat.

"Meglepett - emlékszik vissza -, hogy milyen mértékben utánozták a királyi szertartást, és még jobban megijesztett, amikor különböző alkalmakkor és társaságokban a monarchista szimpátiák világával találkoztam. Ez az érzés magas és legmagasabb körökben gyökeret vert - George Washingtonnal, mint dicséretes, de egyben szinte egyetlen kivétellel.⁹ Jefferson elnézte vagy elfelejtette, hogy még a ragyogó fény is megfertőződött.

8 <https://constitutioncenter.org/media/files/constitution.pdf>. Nem szabad megfélemedezni az egyes államokról, akiknek a felelőssége minden más - bármit is jelentett egy adott időpontban a "minden" -. Mindenesetre bizonyos hiányosságokat pótolnak, anélkül, hogy ez a hozzájárulás az általános tudatba eljutott volna, vagy tudományos érdeklődéssel találkozott volna. A kivételek megerősítik a szabályt.

9 Thomas Jefferson Martin van Burennek, 29.6.1824.

4. Alapító

4.1 Őfelsége, az elnök

Összességében Washington tábornok egy amerikai szerencsétlenség volt. Tekintettel a legfelsőbb hivatal "militarista" irányultságára, bármelyik civilnek nehezebb lett volna belevágnia.

Sőt, ami az állam szerepét illeti, pontosan úgy gondolkodott, mint az alkotmányt alkotó föderalista (azaz centralista) többség Madison és Hamilton körül: "Az egyes államok vonakodása, hogy hatalmuk egy részét átadják a központi hivatalnak", párosulva azzal a hittel, hogy mindentudóak és mindenhatóak, válik, "ha valami nem változik, nemzetünk bukásához vezet". Számára ez "olyan egyértelmű volt, mint az ámen a templomban". Egy zsarnoki ambíciókkal rendelkező kormány valóban gondot okozna neki, a magánembernek, de ő nem látta ezt a veszélyt. A legrosszabb egy "sánta, béna kormány lenne, amely úgy néz ki, mintha mankón járna, és minden lépésnél megbotlik".¹

Ez nem történhetne meg egy olyan háborús hőssel az élén, mint ő. Az Anglia elleni felszabadító harc pedig a köztudatban egyértelműen George Washington háborúja volt (Leckie 1992). Egy névtelen tisztelője szerint akkoriban "egy csapásra nagy birodalmat teremtett", és "örök dicsőséggel koronázta meg magát". Visszatekintve azt lehet mondani, hogy "Washington, noha

1 George Washington Benjamin Harrisonnak, 18.1.1784.

nem volt karizmatikus vezető, a nemzet valaha tapasztalt legitenzívebb hősimádatának tárgya volt" (Schwartz 1990: 19).

Csak jóval később, amikor az ember közelebről megnézte, figyelt fel két furcsaságra. Az első: Washington már az első lövés eldördülése előtt háborús hősként ünnepelték - és az is maradt, még akkor is, ha parancsnokként egyetlen fát sem rántott ki. Hírneve, röviden szólva, inkább a vezetők és hősök iránti sürgető *keresletből* fakadt, amely nem hagyta magát a kínálat hiánya miatt irritálni (a "Hawkins-szindróma"). Másodszor, Washington csillogása egy *passepantou*hoz hasonlított, azaz a parancsnoktól minden további nélkül átugrott az elnökhöz. Segítette, hogy viselője idővel a természet is változtatta:

"A frissen kinevezett főparancsnokként a nemzet katonai örületének középpontjába került, és a háború előrehaladtával egyre inkább annak erkölcsi szimbólumává változott." (Schwartz 1990: 24)

Minek a szimbóluma? Forradalom? Hannah Arendt helyesen jegyezte meg, hogy nem lenne értelme forradalmi eszmék hiányával vádolni az akkori ötletgazdákat: az ilyenek nem voltak sem elvárhatók, sem időszerűek. A felhasználható örökség inkább az önkormányzati közgyűlés eszközeivel kapcsolatos sokéves tapasztalatból áll - Arendt szerint "ott alakult ki eredetileg az emberek gondolkodásmódja". A jobb érvért folytatott verseny ("emuláció") olyan erényeket hozott létre, amelyek egy napon a köztársasági jövő alapját képezik (Arendt 1963: 2341ff. pos.). John Adams, az alkotmányszakértő még odáig is elment, hogy az "emulációt" az ember Istentől kapott és természetes tulajdonságának minősítette - "a legbölcsebb és legjobb célok érdekében" (Adams 1805: 246).

Ami Amerikát a szabálymentes diskurzus paradicsomává tette volna. Ilyesmi azonban valószínűleg csak egyszer fordult elő: amikor a leendő államfőnek a megfelelő címet adták - gyakorlatilag elfelejtett vagy elhallgatott epizódként -. Ez a keresés meglepően nehéznek bizonyult,

mert egyrészt politikai szempontokat kellett figyelembe venni, másrészt George Washington rendkívüli személyisége "beárnyékolta" a vitákat.

A nagyközönség számára Washington felváltotta a volt Souverian-t, mindenféle ha, és és de nélkül, és ez leginkább abban látszik, hogy a dühös tömegek lerombolják a király (III. György) szobrait, és a *saját* felségük szobraival helyettesítik azokat. De Washington kortársai sem tudtak vagy akartak mást látni benne. Tekintettel arra, hogy éppen egy uralkodót üldöztek el, kissé furcsának tűnnek gyötrelmes kísérleteik, hogy az elnököt kvázi etikettből nemesítsék. Keresték a megfelelő módját annak, hogyan szólítsák meg a HIM-et, aki természetesen korábban nem létezett (Bartoloni-Tuazon 2014).

Washington trónörököse, John Adams tisztán taktikai indítékok hozott fel erre: Egyébként az amerikai nép képviselőjét "az örökkévalóságig" megvetnék, ha nem lenne egy elbűvölő címe - és a "Excellenciás uram" nem volt elég. De vajon ennyi szív és lélek került volna ebbe a vitába, ha nem lett volna egy lappangó igény a behódolásra, amely kielégítést követelt? Az újonnan demokratizálódott viszonyokat szem előtt tartva az egyikük úgy gondolta, hogy *Ő Választó Felsége* a megfelelő; egy másikuk, hasonló gátlások nélkül, úgy gondolta, hogy a *Legragyogóbb és Kiválóbb Elnök* jobban illik a képbe: *Őfelsége, az Egyesült Államok elnöke, és az Ő jogainak védelmezője*, vagy ehhez kapcsolódóan a javaslat, hogy a *Legfelsőbbet Őfelsége, az Egyesült Államok elnöke, és szabadságjogaik védelmezője* néven szólítsák meg. Valaki, akit bizonyára felbosszantott a cselekmény, elvégre a legegyszerűbb

Megoldás landolt: IV. De ezzel még korántsem ért véget a történet.

Bármilyen címetek is talált volna ki az összegyűlt képzelet, az eredmény mindig egy "más nevű király" lett volna (a későbbi hadügyminiszter, James McHenry szavaival élve). Maga a kítüntetett is ebbe az irányba igyekezett terelni a személyi kultuszt: Washington szerint az amerikai elnöknek avánt la lettre "polgári királyként" kell uralkodnia (Breen 2016: 43ff., Chernow 2010: 557ff.). Megjelenéseit a legapróbb részletekig megrendezték, hogy a rendezés ne a "királyt" állítsa a "polgár" mögé.

eltűnne: Washington istállófiúinak fehérre kellett meszelniük fehér lovait, és feketére kellett rángatniuk a patáikat (Chernow 2010: 584).

Az ismerős monarchia elemeivel való kapcsolat csak akkor meglepő, ha az amerikai forradalmat a szokásos módon értelmezzük, azaz par excellence republikánus vagy akár demokratikus eseményként értelmezzük.

A döntéshozók körében azonban egészen más vélemény uralkodott, még ha kevesen is fejezték ki ezt olyan nyíltan, mint Alexander Hamilton, aki nyíltan kiállt amellett, hogy III. Györgyöt továbbra is "Amerika királyaként" ismerjék el, mivel minden települést királyi védelem alatt és királyi engedéllyel alapítottak. Ha tagadjuk a londoni parlament jogát a gyarmati ügyekben való beavatkozásra, akkor ez a lépés "semmiképpen sem jelenti a brit monarchiával szembeni kötelelesszégést". Akik a kettőt összemossák, figyelmen kívül hagyják, hogy a király "a birodalom legfőbb patrónusa": "E célból ő a Genera- lissimo". Ő "megvédett minket" - zárul Hamilton áhítatos beszéde - "ellenségeinkkel szemben; neki vagyunk hűségre és engedelmségre kötelezve".² Még Thomas Jefferson, Amerika demokratikus lelkiismerete sem talál semmi rosszat abban, hogy az angol uralkodót arra kéri, hogy alkalomadtán és az amerikai állam javára aktiválja ősi blokkoló hatalmát:

"Őfelségének most az a nagy feladat jutott, hogy megvétőzzon minden olyan törvényjavaslatot, amelyet az Em- pire egyik tagállama terjesztett elő, és amely sérti egy másik tagállam jogait."³

Egy mondatban: amit a gyarmati elit elképzelt, az egy királyhoz hű forradalom, "egy royalista forradalom" volt, amely a király ellen irányult.

2 Alexander Hamilton in *The Farmer Refuted*, &c., 1775.2.23. (<https://founders.archives.gov/documents/Hamilton/01-01-02-0057>).

3 http://avalon.law.yale.edu/18th_century/jeffsumma

Angol parlament (Nelson Pocock2014, 1980: 265ff.; Hochgeschwender 2016: 18). A transzcendentális elnök eszményét nem akadályozták demokratikus elméleti vagy politikai aggályok.

Ennek fényében talán még érthető is, hogy a "titulusok" - király, kegyelmes úr, fenség, fenség, protektor stb. - miért keltettek akkora érdeklődést és foglaltak el annyi helyet. Ehhez képest meglepően keveset gondolkodtak azon, hogyan lehetne a legjobban kezelni az otthoni mindennapi problémákat. Végül is valahogyan meg kell szervezni - irányítani - őket. De úgy tűnik, hogy az alkotmánytervezők nem érzékelték ezt:

"A vitáinkban - vagy akár az alkotmány szövegében - alig esik szó arról, hogy milyen legyen az államigazgatás." (White 2017: 25) Végül is, a helyreállított *parlamentben ülő király* mint elnöki felügyelő és legfőbb hadvezér mellett nem kellett állami színházat játszani; ahhoz több kellett volna, mint egy főszereplő, három statiszta (külügyminiszter, hadügyminiszter, pénzügyminiszter) és két statiszta (igazságügy, posta).⁴ A szereplőkön múlik, hogy a szerepek időnként nagyobb jelentőséget kapnak-e.

Mindenekelőtt a "porosz modellel" szemben ez a szervezeti fededékenység súlyos esete volt. Anélkül, hogy Johann Georg Heinrich v. Justi (1720-1771) közigazgatási szakértő példát mutatna (a "legjobb gyakorlat" értelmében), a vonatkozó, még ha kezdetleges magyarázatai képet adnak arról, hogy mit hagytak akkoriban Amerikában egyszerűen elintézetlenül:

Az ország belső ügyeinek intézésére - véli - valószínűleg az a legjobb mód, ha "egyetlen magas kollégiumot hozunk létre".

4 Ez az "intézményi önfelvedtség" számokban is kifejeződött: a Külügyminisztériumban kezdetben mindössze tíz alkalmazott volt, a Hadügyminiszter közel 80 asszisztensre támaszkodhatott, csak a Pénzügyminisztériumban volt valódi munka. A legtöbb alkalmazott azonban messze a postai osztályon dolgozott: postások formájában (lásd Wilson 1975).

"A rendőrség, a pénzügyek, a pénzverés és a bányászat, a kereskedelem és a manufaktúrák, a hadsereg gazdasága, valamint az igazságszolgáltatás felügyelete külön osztályokat alkotnak. Ezek az osztályok külön-külön üléseznek, és az eléjük kerülő ügyekkel foglalkoznak, és csak a legfontosabb, az állam egészét érintő és egynél több osztályt érintő ügyekkel foglalkozik az összes osztály általános tanácsa, amely hetente körülbelül kétszer ülésezik". (v. Justi 1782: 384)⁵

Az államban gyakorlatilag nincs szó legfelsőbb hatóságról, mert az többé-kevésbé elavult. A körülmények túlságosan összetettek ahhoz, hogy egy "csúc" képes legyen értelmesen cselekedni - amit Hegel tömören így foglal össze: a csúcson kell lennie egy olyan személynek, aki igent mond arra, amit az apparátusa kitalál (Hegel 1986a: 451).

"Meg kell szerveződnünk" - ezt a "porosz" imperatívuszt akkor még nem hallották, nemhogy hirdették volna. Ellenkezőleg: "A végrehajtó hatalom az Amerikai Egyesült Államok elnökét illeti meg" - mondja ki az alkotmány (II. cikk). Éppen ezért végső soron attól függ, hogy a vezető-elnök *személye*, okossága és karizmája képes-e kompenzálni a megfelelő intézmények és eszközök hiányát.⁶

Az alapító nemzedékből csak egy gondolkodott átfogóbban azon, hogyan közelítsük meg a munkahelyi leírás öngyilkossági küldetését: Alexander Hamilton (Green 1990: 2002). Meggyőződése, hogy a feladatok túlságosan összetettek ahhoz, hogy az elnök egyedül végezze el őket. Mindazonáltal képzelőereje nem elegendő ahhoz, hogy azt a következtetést vonja le, hogy a kormányzati tevékenységet *el kell személyteleníteni*:

5 Ha itt és később éppen ez a szerző, és csakis ez a szerző, mint koronatanú szolgál a tény, hogy a "másképpen" használatos, nem jelenti azt, hogy nem áll rendelkezésre más tanú. Volt belőlük több mint elég, de egyetlen kortársa sem érte el őt éleslátásban és óvatosságban (lásd Foucault 1995).

6 Vö. Mashaw (2012).

"Ha valaki megfelelően értelmezi a "kormányzás és igazgatás" összetett fogalmát, akkor a következő tevékenységek tartoznak ide: A külügyek intézése, a pénzügyi tervezés, a költségvetés felhasználása a törvényhozás általános irányelvei szerint, a fegyveres erők irányítása, a hadviselés és egyéb kapcsolódó tevékenységek. Ezért azokat a személyeket, akiket e tevékenységek végrehajtásával bíznak meg, az elnök asszisztensének vagy megbízottjának kell minősíteni. Ezért őket is az elnöknek kell kineveznie vagy legalábbis javasolnia, és az ő felügyelete alá kell tartozniuk".⁷

Hamilton a pszichés elhajlás és a politikai zűrzavar miatt aggódik, ami akkor várható, ha az elnökséget rosszul szabják meg. A szervezetnek tehát egy személyen kell alapulnia.

Ez a szélsőséges fokozás azt is eredményezi, hogy a metropolisz ("Washington") többször is célkeresztbe kerül; az, hogy "kint vidéken" hogyan történik az igazgatás, azaz mi történik az egyes államokkal, vagy mi történik önkormányzati szinten, teljesen más és teljesen üres lapra kerül (lásd alább). Úgy tűnik, hogy Amerika alapító atyái nemcsak az alkotmányos keretet, hanem a társadalom egészét is "önmagából kiinduló gépezetként" (Kammen 2006) értelmezték. Legalábbis addig, amíg nem voltak kirívó zavarok. Ez ellen óvintézkedéseket kellett tenni.

4.2 Barátságtalan szenvedélyek

A bajkeverők minden társadalomban megjelennek. Természetesen változó, hogy kik és hogyan harcolnak ellenük. Még Justi sem kerülheti meg, hogy - az "igazságszolgáltatás" címszó alatt - részletesen foglalkozzon ezzel a klientúrával (v. Justi 1782: 291). Más szóval feltételezi a bürokratikus apparátus létezését,

7 http://avalon.law.yale.edu/18th_century/fed72.asp

akiknek napi feladata, hogy gátat szabjanak az ilyen "veszélyeknek" (tolvajok, rablók, gyilkosok, gyújtogatók, de csavargók és csavargók is), mert ahol törvénysértések történnek vagy lehetségesek, ott a társadalmi, különösen a gazdasági rutin elveszíti vélt magától értetődő voltát. "Felügyelet és büntetés" nélkül nincs kereskedelem és nincs kereskedelem.

Hiába keresünk hasonló megfontolásokat az újonnan alapított Amerikában. Nemcsak azért, mert az "adminisztráció" ismeretlen tevékenység volt, hanem mindenekelőtt azért is, mert az amerikaiak "Isten választott népeként" (Jefferson) ünnepezték magukat, amelynek szeráfi erkölce immunis a rossz hatások ellen. A háború nyomán azonban olyan zavarok következtek be, amelyek átmenetileg megingatták a kegyelem dogmáját.

Különösen a "Shay-lázadás" (1786) volt tanulságos: néhány ezer frusztrált ember - végül sikertelen - kísérlete az igazság érvényesítésére (lényegében: hideg adósságelengedés tervezett inflációval), hogy megmentse a csódba ment szabadságharcosok otthonát és gazdaságát (Con- don 2015). A következő lázadásra mindössze nyolc évvel később került sor: az úgynevezett "whiskey-lázadásra", amelyet a farmerek és a szeszfőzők robbantottak ki a szövetségi adó miatt, amely arra kényszerítette őket, hogy elviselhetetlen mértékben csökkentsék a profit- és élvezeti elvárásokat (Hogeland 2010). Ennek ellenére Amerika új- ralgikus pontjait, amennyiben azokat a központi kormányzat gondoskodásának tárgyának tekintették, gyorsan felsorolták: "az Unió törvényeinek végrehajtása, a felkelések elfojtása és az inváziók visszaverése" (1,8. cikkely) - kivételes esetek, ennyi lenne a kezelendő; amit a mindennapi életben szabályozni kellett, az messze, kint, valahol az országban történt, anélkül, hogy az amerikai hitvallást megkarcolták volna.

Egyeseknek még ez is túl sok volt. Amikor Jefferson 1787-ben meglátta az amerikai alkotmány tervezetét, minden volt, csak nem lelkesedett a szövegért, amelyet James Madison írt. Féltelme: a pozíció (centralizált hatalom) és a politika (nemzeti érdek) olyan kölcsönhatásba kerülhet, hogy a végén ismét a legnagyobb rosszat, egy teljesen kifejtett mo- narchiát kapjuk. Az első reakciója szerint a legjobb lenne, ha

az lett volna, hogy egyszerűen folytassuk a korábbiak szerint. A "jó, régi és életképes szövetség", a nagyrészt független gyarmatok vagy egyes államok laza szövetsége még mindig ideális megoldásnak tűnt számára.⁸

Jefferson nem volt egyedül félelmeivel. Fegyvertársai látómezejébe különösen a katonai tervek kerültek.

– A nemzeti háborús hatalom (nem látványos, de ismeretlen) projektje - érveltek - fiktív veszélyekre épült. Képzeltbeli képekkel és kísértetekkel kellett a polgárokat fegyveres állapotba csalogatni. Egy gyanakvó megfigyelő dióhéjban fogalmazta meg a kúszó gyanút: "A despotizmus karmaiba akarnak minket hajtani". Ahogy az alkotmány formát öltött, a szkeptikusok számára egyre inkább fenyegetésnek, "veszélyes tervnek" tűnt.⁹

James Madison két álláspontot állított fel: egyrészt az egyes államokra nem lehet támaszkodni, másrészt a közösség és a konfliktus összetartozik.

Először is, ahol a politikai hatalmat decentralizálják, és ezért a néphez közel kezelik, ott mindenféle ostobaságra hajlamos. "A megosztó erőszak" ilyenkor a napirenden van, így a köztársasági államforma minden támogatójának hálásnak kell lennie "egy hatékony ellenszerért, amely nem gyógyítja halálra a beteget".¹⁰ Madison ezért újra és újra előveszi azt az idéje fixe-jét, hogy szövetségi vétőjogot ("a negatívot") kell bevezetni az államok felett, mert különben parlamentjeik azt tennék, ami nekik megfelel, attól függően, hogy éppen melyik helyi csoport van hatalmon. Ez azonban nem volt meggyőző.

Másodszor (és még alapvetőbb): Madison felfedez egy súrlódási felületet, amely mindig jó a drámai fokozásra. Az emberi nem, állapítja meg, természeténél fogva hajlamos az ellenségeskedésre, de ez nem mindig van így.

8 Thomas Jefferson Martin van Burennek, 29.6.1824.

9 A névtelen kommentár a *Boston Gazette* és *Country Journal* című lapban 26.11.1787 jelent meg.

10 https://avalon.law.yale.edu/18th_century/fed10.asp

Ezért van az, hogy még a gyerekes ellentétek is erőszakos csetepatékká fajulhatnak, ha divatba jönnek. De: A vagyon egyenlőtlen elosztásából eredő érdekellentéteket mindazonáltal a veszekedések stabil és fontos okának kell tekinteni. Akár

"Föld, kézművesség, kereskedelem, pénz vagy bármilyen kisebb jelentőségű tényező - ezek mögött mindig érdekek húzódnak meg. Számuk elkerülhetetlenül megnő a civilizált nemzetekben, ezért a társadalmak különböző osztályokra oszlanak, amelyek ellentéteit a különböző érzések és perspektívák súlyosbítják."¹¹

Nyilvánvaló, hogy nincs értelme a legmagasabb szintű állandó problémákat megfelelő személyzettel (hősökkel) - akik néha rendelkezésre állnak, de többnyire nem - próbálni kezelni. Ezért csak logikus, hogy Madison az intézményesített háziassításra támaszkodik. Más szóval, amikor először merül fel az államhatalom megszervezésének gondolata, azt *negatív formában* teszik, hogy a "barátságtalan szenvedélyeket" levezzessék.

Madison biztosítéka az ostobaság ellen a következő: komplikáció az eljárással. "Az államhatalmat - tanácsolja - úgy kell felépíteni, hogy egyes részei" - azaz a törvényhozás, a végrehajtó és a bírói hatalom - "kölcsonösen ellenőrizzék és kiegyensúlyozzák egymást".¹² Ezt egymást kiegészítő szűrők összessége biztosítja: újbóli képviselőlet (a népnek soha nincs közvetlen beleszólása) plusz diverzifikáció (az intézményesen széttagolt politikai berendezkedés megnehezíti a kollektív cselekvést) plus együttműködés (ha többséget kell szerezni, kompromisszumokat kell kötni) plus terjeszkedés (az észszerűtlenség nehezebb, ha nagy távolságokat kell leküzdeni). A lényeg az, hogy Madison és harcostársai legalábbis érezték a *szervezetlenséget*.

A mélyre nyúló tántorgásuk ellenére ez a védelmi vonal nem szüntetett meg minden aggályt. Ahogy Alexander Hamilton, Madison

¹¹ https://avalon.law.yale.edu/18th_century/fed10.asp

¹² https://avalon.law.yale.edu/18th_century/fed51.asp

Az Egyesült Államok legfőbb végrehajtó hatalmát" egy "jó magaviseletű kormányzóra kell ruházni" (akinek nem kell négyévente jelöltetnie magát).¹³ Hamilton "visszariadt attól, hogy valódi monarchiát javasoljon - egy olyan királlyal, aki permanens, autonóm és örökletes kiváltságokkal rendelkezik" (Chernow 2005: 233), de papírforma szerint az amerikai elnököknek nagyon is királyi rangot kellene kapniuk. Végül a hátsó ajtón keresztül - minden eljárási trükk ellenére - jön a király. "erős ember" kerül a képbe.

5. Hunter

5.1 Egy kormány a láthatáron kívül

Hegel így jellemezte a "porosz elv" végső szakaszát:

"Az államot úgy kell tekinteni, mint egy nagy építészeti építményt, bizonyos értelemben az ész valóságban ábrázolt hieroglifáját."

Az, hogy ez az állam "mint önrendelkező és teljesen szuverén akarat, a végső önrendelkezés", éppoly nyilvánvaló, mint az a posztulátum, hogy az állami akaratot egy személynek, az uralkodónak kell kifejeznie. Hegel nem azt akarja mondani, hogy "az uralkodó önkényesen cselekedhet, hanem a tanácskozások konkrét tartalmához van "kötve" - a bürokratikus apparátushoz. És ha minden rendben van, "gyakran nincs más dolga, mint aláírni a nevét". Mindazonáltal az ő aláírása fontos, mert "a nem átjárható csúcsot" jelképezi. Más szóval, az aláírás a végső döntés pontját jelöli (Hegel 1986a: 449).

A kormányzás tehát a központi közigazgatás feladata, a szuverén csak aláírja. Ez az aktus szimbolikus jelentőségű, és - hozzátehetnénk - a szimbolikát (a "csúcs") látványos módon kell közvetíteni az emberek felé: Koronázások, kastélyok, felvonulások, hintók stb.pp.

Az amerikai esetben a viszony fordított. Ott a szuverén az marad, aminek lennie kell, míg a (saját) közigazgatásából

kevésbé látható. E mögött egy olyan munkamegosztás áll, amelyet már James Madison is javasolt:

"Az egyes államoknak fenntartott hatalom kiterjed mindenre, ami normális körülmények között a polgárok életét, szabadságát és tulajdonát érinti; hasonlóképpen minden olyan ügyre, amely az érintett állam belső rendjével, fejlődésével és jólétével kapcsolatos. A Szövetség különösen akkor hivatott és különösen fontos, amikor háborúk törnek ki, vagy külső veszélyek fenyegetnek; amikor béke és biztonság uralkodik, a tartományokat hívják segítségül."¹

A központi kormány cselekvési területe a külső vagy belső vészhelyzetekre korlátozódik, minden más - és ezzel együtt a *normalitás* megteremtésének óriási feladata - az egyes államokra hárul. Ezt az Alkotmány rögzíti (10. módosítás).

Hogyan lehetséges, hogy egy ilyen igényes és elfoglalt hatóságot nem is olyan régen még gyakorlatilag elfelejtettek, még saját történései is figyelmen kívül hagyták? *Egy kormány, amelyet nem látunk*, nem is gondolunk, de elméletileg mégis mindenütt jelen van.²

Bizonyos szempontból ez az áramszünet nem meglepő. Ha Hegelnek igaza van, és az államok megszűntetik a hősi pillanatot, akkor ennek két oka lehet: az egyik.

"Porosz" - ami után a hősök eltűnnek a rendben; és egy

"Amerikai" - ott vannak eltemetve a káosz alatt. Konkrétan: decentralizált vallási vagy civil szervezetet indítottak, megszervezték a rabszolga-kereskedelmet, oktatási intézményeket hoztak létre, városokat és megyéket alapítottak, gyárépítéseket támogattak, folyókat tisztítottak, utakat és csatornákat építettek, születéseket és házasságokat jegyezték be, nyilvánosházakat engedélyeztek, büntetőjogot dolgoztak ki, új bíróságokat és

¹ http://avalon.law.yale.edu/18th_century/fed45.asp

² Vö. Balogh (2009), aki azonban megfordítja a helyzetet, és a központi kormányzatot figyelmen kívül hagyott tényezőként kezeli. Mindkét álláspont mellett lehet érveket találni.

Közigazgatásokat hoztak létre, kompokat üzemeltettek, középületeket kezeltek, földeket és más állami vagyont kezeltek, szegényházakat, kórházakat és dologházakat létesítettek, rendőri ügyeket szabályoztak, és "sok más, a polgárok boldogsága szempontjából rendkívül fontos dolgot" indítottak el (vö. Gerst-Le 2009: 66). Mindezt valahogyan, valamilyen minőségben és minden esetben olyan bürokratikus szervezet nélkül, amely strukturálná a konglomerátumot, egyértelmű felelősségi köröket határozná meg, vagy szakképzett személyzetet alkalmazna.

Hegel számára a kaotikus helyzet a történet végét jelentette volna. Véleménye szerint a szelektív kezdeményezések nem léphetnek közbe és nem pótolhatnak semmit: Az alamizsnát szívesen fogadják, de az nem helyettesíti az alamizsnaházakat, a szentek képei legfeljebb a kórházakban segítenek, és a járdán bárki gyűjthet lámpát, aki akar - a működő közvilágítással nem érnek fel. A két "hasznosság" között sincs állandó egyensúly (Hegel 1986a: 388f.).

Ha az amerikai hitvallásból kiindulhatunk, az "erős ember" normális (erőszakmentes) körülmények között is a gyengülő államért léphet a csatasorba. Azonban nem előfeltételek nélkül válik aktívvá, hanem csak akkor, ha a *közszellem* összeegyeztethető a profitszerzéssel, akár tényszerűen (mint Benjamin Franklin esetében), akár időben (mint Andrew Carnegie esetében).

Franklint időnként úgy jellemezték, mint "egy intelligens és közhasznú emberbarátot" (Weems 1873: 165). Egy másik megfigyelő a dolgokat a megfelelő perspektívába helyezi: "Dr. Franklin elsajátította annak művészetét, hogy mindent előnyösen csináljon" (Franklin 1839: 227). Tehát olyasvalakiről beszélünk, aki senki máséhoz nem hasonlíthatóan értette, hogyan kell a közérdeket magánüzemmé tenni. A hőstett és a hősi motívum szétesik.

Minden egy oktatási projekttel kezdődött: a *Poor Richard's Almanack* című színes szöveggyűjteménnyel, amelyet 1732-1758-ig évről évre terjesztettek (10 000 példányban), és amelynek fő célja az volt, hogy meggyőzze olvasóit az "ipari" élet értékéről. Ezt a feladatot számos

Az út a gazdagsághoz címmel közzétett, lazán átvett aforizmák. (Franklin 1848) is külön-külön kiutasították.

A közprojektek iránti magánérdeklődés egy bizonyos ponton jelentkezik, és lassan alakul ki: "Most kezdtem gondolataim egy részét a közügyek felé fordítani". Ami nem hoz pénzt, az csak figyelemelterelés. Ha Franklin időnként általános aggodalmakkal foglalkozik, biztosak lehetünk benne, hogy az ilyen kirándulásoknak (is) meg kell térülniük. A közjó iránti időnként felébredő aggodalom mindig egy vegyes számításra alapul: minden kezdeményezés az egészet szolgálja, és magánhasznot is hoz. Az új területen tett első kitérőjéért - mint postafőnök-helyettes - Franklin "kis fizetést" kapott, de a döntés, hogy elvállalja a posztot, másra alapult: számításai szerint egy újságkiadónak, aki akkoriban volt, előnyére válna a postai forgalomra való kiváltságos rálátás. A számításnak a következő eredményt kell adnia

- a puccs később "jelentős bevételt" hozott, eközben a rivális lap folyamatosan lejtmenetbe került (Franklin 1983: 143).

Míg Franklin nyereséges vadászata egy már meglévő, első látásra nem vonzó hivatal átvételére korlátozódik, addig más kezdeményezések tovább mennek, és állami feladatokat helyettesítenek, vagy akár megelőlegezik azokat. Franklin "Junto" nevű olvasó- és beszélgetőkörének különösen messzire kellett fejlődnie ebben az irányban. Az eredetileg a tudásszomjas polgárok oktatási intézményének tervezett vállalkozás hamarosan egyfajta városi jóléti bizottsággá alakult, amelyből számos - köztük nagyszabású - kezdeményezést javasoltak vagy indítottak el:

"A Junto számos állami projektnek volt a kiindulópontja. A találkozókön javaslatok születtek többek között az első kölcsönkönyvtár, az Union Fire Company, a Pennsylvaniai Egyetem, az önkéntes milícia és a Pennsylvania Kórház létrehozására."³

3 www.benjamin-franklin-history.org/junto-club/

A kezdeményező azonban nem felejt el hangsúlyozni, hogy számára személy szerint több veszett oda, mint a jó lelkiismeret, hiszen ez a kör "jobb lehetőséget" adott neki arra, hogy megismerkedjen olyan emberekkel, akikről később kiderült, hogy jövedelmező ügyfelek lesznek (Franklin 1983: 142).

Franklin egyfajta hullámot indított el Amerikában, sok területen, de a leglátványosabban az oktatásban. Számos egyetem viseli eredeti jótévőinek nevét, köztük a Brown, a Carnegie (a Mellonnal együtt), a Cornell, a Harvard, a Johns Hopkins, a Juilliard, a Rice, a Rockefeller, a Rutgers és a Stanford.

5.2 Hogy hősként találkozzon a sorsával

Jefferson, aki örömmel 1803 vásárolta meg Louisia- na-t a franciáktól, és ezzel egy csapásra megduplázta Amerika területét, "kereskedelmi expanziós" volt, akinek gondolatai már nem a farmerek belső élete körül forogtak, hanem a növekedés, a civilizáció és a haladás vonzása befolyásolta őket: Carnegie ideálja jobban megfelelt neki, mint Crèvecoeur idillje (Appleby 1992: 291-319; Onuf 2005).

Jefferson, akit éppen akkor léptettek elő elnökké, így propagálta tervét:

"Mi egy kiváltságos ország vagyunk, ahol ezer és ezer generációnak van elég hely, ahol mindenki élhet a lehetőségeivel".

A továbbiakban minden lakosnak az a kiváltsága, hogy "egy jótékony vallás által felvilágosítva" van, amely, bár "különböző felekezetekből" áll, közös bennük, hogy mind "becsületességet, igazságot, mértékletességet, hálát és emberbaráti szeretetet" hirdetnek. Az amerikai boldogságot egy "bölc és takarékos kormányzat teszi teljessé, amely megakadályozza, hogy polgárai kárt tegyenek egymásban", de egyébként

senki sem akadályozza meg őket abban, hogy érdekeiket érvényesítsék.⁴
Dióhéjban:

"A bővülő Unió teret biztosít a vállalkozó szellemű embereknek."
(Onuf 2005: 43)

Előre látható volt, hogy a tapasztalatok az elvárások útjába fognak állni. Még Jefferson víziója is elvonatkoztat attól a paradicsomtól, amelynek megörökítését egykor megígérte a földön: A Virginia-himnuszban éppoly kevés szó esett vallási vagy állami pacifikációról, mint a Crèvecoeurben - ott Isten és a föld *közvetlenül* a harmonikus állapotokat hivatott biztosítani. Rádásul Jefferson úgy mutatta be a "föld-állam-egyház" revíziós képletét, mintha már megtalálták volna az új egyensúlyt. Erről azonban szó sem lehetett, mint az már a kiindulópontnál, a térnyerésnél, vagyis ott, ahol minden reménynek el kellett volna kezdődnie, kiderült.

Frederick Jackson Turner (1861-1932), a nem egészen vadnyugat történésze számára a nyugati terjeszkedés a fájdalommentes újjászületések folyamatos sorozatának jellegét ölti: "visszatérés a primitív körülményekhez egy folyamatosan előretörő határvonalon" (Turner 1986: 2). Bár új lehetőségekből nincs hiány, a természeti környezettel való ciklikusan visszatérő kapcsolat biztosítja, hogy a fejlődés hullámai ne mossák el újra és újra az amerikai jelleget:

"Turner képzeletében a keleti partiak és az európai bevándorlók, akik nyugatra költöznek, és vad és lakatlan határvidékeken telepednek le, ledobják magukról a polgárosodás béklyóit, felélesztik fajuk természetes energiáit, újra felfedezik az alulról jövő demokratikus intézményeket, újra felfedezik belső erejüket."

- és így újra átélni azt az eredeti érzést, hogy "mit jelent amerikainak lenni".⁵

4 http://avalon.law.yale.edu/19th_century/jefinau1.asp

5 https://www.williamcronon.net/writing/Cronon_Trouble_with_Wilderness_1995.pdf

Ez a terv működött volna, ha minden a terv szerint alakul. Időnként sikerről, Crèveceur régi nyugati világának újbóli felvirágzásáról érkeztek hírek, a parasztharcossal mint újonnan felfedezett (vagy kitalált) hőssel. Míg - fogalmazott még 1841-ben egy tipikus agrárapoteózis - "városaink fekélyek a politikai testen és magukban egyesítik az állam rossz tulajdonságait, addig a parasztság gondoskodik a test és a lélek egészséges állapotáról". Érintetlenül

"A vidéki ember csendes és zavartalan életet él, elszigetelve a városi élethez állandóan tapadó rosszindulatú hatásoktól és a zsúfolt tömegek izgalmaitól. Bőségesen vannak eszközei és indítékai ahhoz, hogy mélyen elgondolkodjon a jogokról és köteleességekről. Az a tény, hogy a közös földből a saját földjével együtt meghatározott részesedéssel rendelkezik, elegendő ahhoz, hogy teljesítse ezeket a kötelezettségeket saját maga és a nemzet iránt."

Amikor - így a felemelő következtetés - a nemzet veszélyes időket él át, ezért számíthat ezekre az emberekre - "az ő soraikból kerülnek ki a legjobb katonák, amikor a háború borzalmi elborítanak egy országot". (Lanman 1841: 219) A földre való vadászat más vadászatokat készít elő.

Bármi is legyen igaz - és más, mint Crèveceur idejében -, a nemzet rosszul fizette meg szunnyadó hőseit. Senki sem tudta jobban, hogy mennyire rosszul, mint egy bizonyos George W. Julian, aki 1863nyolc éven át elnökölt a Kongresszus Közterület-felügyeleti Bizottságában. Utólag visszatekintve nagyon rossz bizonyítványt adott a különböző kormányoknak. Julian szerint a "földet a földnélkülieknek" bűvös formula azért nem sikerült, mert az állam nem egyszerűen el akarta adni a földjét az embereknek, hanem ezzel az akcióval az államháztartást is egyensúlyba akarta hozni. Így

Ahelyett, hogy megnyerték volna a hazafiakat, spekulánsokat hoztak be, akik így olcsón jutottak új "árukhoz".

Egy másik, egyre mohóbb vásárló a vasúttal került a képbe. Gyorsan növekvő vasúthálózatukhoz földre volt szükségük - és (arra hivatkozva, hogy szállítás nélkül a gazdák nem találnának piacot) ingyen kaptak földet, többet, mint amennyire szükségük volt, ezért a vasúttársaságok földközvetítőként is működtek (vö. Levinson/Sparrow20 05). 1862 A "Homestead Act" aztán végleg egyenesbe hivatott hozni a telepítési politikát; ez azonban csak igen szerény sikert aratott - a jogosult népességcsoport alig egy százaléka települt végül oda, ahol az érkezők jobb jövőre számíthattak (Smith 1978: 190).

Hatalmas földterület, nehézkes adminisztráció nélkül - erre vártak ezek az úttörők (Turner 1986: 26). Ehelyett mindenütt hatóságokkal találkozottak, és sokak számára ez a kapcsolatfelvétel azzal végződött, hogy föld nélkül maradtak. Bátorságuk kárba veszett.

Hősként találkozni a sorsával (Cooper o.J.(b): 120) - aki szerette volna megtudni, hogyan válhat valóra ez a vágyálom, annak nem volt más választása, mint irodalmi úton kielégíteni igényét. A vad - lehangoló - vadon mögött egy még "vadabb" - álomszerű - Nyugat (a Mississippin túl) feküdt. Ezt a régiót különösen azért ünnepezték, mert (Turner feltételezése szerint) a nemzetnek a legkülső pereméről kellett volna szellemileg megújulnia (Slotkin 1996/1995.). Azonban nem sok minden utal arra, hogy a sokezer

A "vadnyugati" füzetek, amelyek mindegyike futószalagon gyártott szemét a mindennapi olvasási szükségletek kielégítésére, képesek voltak "felhatalmazni" fogyasztóikat. De úgy tűnik, elég jók voltak ahhoz, hogy az éhező emberekben segélyálmokat keltsenek, és eltereljék a figyelmüket a mindennapi sivárságról.⁶

6 A terület legnagyobb kiadója, egy bizonyos Erastus Beadle csak 1860 és 1865 között mintegy ötmillió példányt adott el (lásd Smith 1978: 91).

A civilizáció határán élő "bőrharisnyások" különösen alkalmasak erre a célra, ha féktelen hősiességüket társadalmilag elfogadható módon, azaz a társadalmi viszonyokon *kívül*, az erdőben vagy a hegyekben gyakorolják, és így nem az ipari forradalom *civilizált* vadságát teszik témává. Ez igaz a radikális példányokra, akiknek vad élete kizárólag természeti régiókban zajlik; még jobban működnek az olyan figurák, mint Cooper "cserkészfiúja", akinek házassági tervei meghiúsulnak, mert hősiességét a társadalom számára alkalmatlannak és *ezért* alsóbbrendűnek tartja (Cooper o. J.(a): 184f.). Aki ilyen hőskről álmodik hétről hétre, az nem árt senkinek.

6. Megváltó

6.1 A néptribunus

"Az amerikai köztársaság fennállásának első 150 évében nem ismert "bürokráciát". Amerika "alapító atyái" alig ejtettek szót a végrehajtó hatalomról, az Alkotmány gyakorlatilag hallgat a témáról, és az Alkotmányozó Gyűlés vitái is legfeljebb csak érintőlegesen érintik a témát."¹

Mint ismeretes, Hegel számára ez az üres tér egy átmeneti elmaradottság jele lett volna, amelynek napjai természetesen előre láthatóan meg vannak számlálva. Amerika sem lenne képes vagy hajlandó a végtelenségig kibújni a bürokratikus adminisztratív struktúrák és eljárások égbekiáltó fölénye alól. Ebben igaza lehet.² Egyelőre azonban úgy tűnik, hogy a bürokrácia kényes növényének nincs esélye a túlélésre: hála Andrew Jacksonnak, akit 1829-ben választottak elnökké - és akit ma nem véletlenül ér az a megtiszteltetés, hogy Donald Trump irodáját díszíti portréja.

Ha a rajongót - Trumpot - mintaként vesszük arra, hogyan politizál a bálvány, a következő képet kapjuk: az elnök nem kormányoz (szisztematikusan), hanem *dönt* (autokratikusan), és nem adminisztrál (folyamatosan), hanem *beavatkozik* (szelektíven). Ezekben a

1 Erre a következtetésre jutott James Q. Wilson (siue.edu/dhostet/classes/501/assign/wilson.htm).

2 Az első megközelítések a fejezetekben jelennek meg.

Ha hinni lehet Tocqueville-nek, a hatalomváltás tanúi már megegyeztek ebben a nevezőben:

"Hallani lehetett, hogy Jackson tábornok csatákat nyert, hogy energikus ember volt, aki természeténél és szokásánál fogva hataloméhes és hajlamos volt az erőszak alkalmazására." (Tocqueville 1976: 455f.)

Tocqueville éleslátó magyarázatot ad arra is, hogyan és milyen következményekkel alakul át a despota populistává: Jackson "a többség rabszolgája", és "miután így lealacsonyította magát, újra felemelkedik; aztán olyan dolgok után megy", amelyek a tömegeknek tetszenek, és

"minden akadályt ledönt maga elé. Egy olyan támogatásnak köszönhetően, amely elődeinek hiányzott, minden személyes ellenségét, ahol csak találkozik velük, olyan könnyedséggel tapossa el, amilyennel előtte egyetlen elnök sem rendelkezett; olyan intézkedések felelősségét vállalja magára, amelyeket előtte senki sem mert volna megtenni; sőt gyakran előfordul, hogy a nemzeti képviselőt szinte sértő megvetéssel kezeli; megtagadja a kongresszus törvényeinek jóváhagyását, és gyakran válasz nélkül hagyja a nagy testületet. Jackson tábornok hatalma tehát folyamatosan növekszik." (Tocqueville 1976: 456f.)

Trump tehát találó döntést hozott. Ami közelebről megvizsgálva megerősítést nyer.

Tocqueville kritikája azokra a körülményekre vonatkozik, amelyeket Jackson hozott létre vagy segített létrehozni. Ez az elnök állíthatja magáról, hogy ő az első "vezető", akire *politikája* miatt emlékeznek - és nem azért, mert Washingtonhoz hasonlóan győztes csatákat vívott, vagy Jeffersonhoz hasonlóan fontos szövegeket írt (vö. Formisano 2008: 65ff.). Jackson volt az egyetlen komolyan vehető *néptribunus* is a hivatalban: *a néptribunus* (Feller 2013: 567), akinek - nyersen fogalmazva - az volt a feladata, hogy megvédje a népet a bürokratóktól és megmentse a bankároktól.

Az ebből eredő viták akkor érték el a tetőpontjukat, amikor a központi bank ("Second Bank of the United States") szerepéről volt szó. Neve és küldetése ellenére ez az intézmény a korai pénzes arisztokrácia magánrendezvénye volt. Tocqueville nélkülözhetetlennek tartotta, a mindennapi kereskedelmi ügyletekhez mindenképpen, de nem utolsósorban politikai hatása miatt is: A bank "az Unió nagy monetáris kötelékét" (Tocqueville 1976: 451) alkotta. A washingtoni intézményrendszer ugyanezen a véleményen volt, bár szóvivői, tapasztalt köztisztviselők és a nép veterán képviselői nem akarták, hogy ezt a "köteléket" a nemzeti küldetés vagy a társadalmi egyensúly értelmében értsék.

Jackson viszont a pénzügyi intézményeket is a halállistáján tartotta; végső soron azért, mert számára az üzleti világ eszköze volt, hogy támogatásukkal elnyomják és kizsákmányolják az átlagembert. Miután a szenátus és a képviselőház is 1832-egyértelmű többséggel döntött a banki engedély (idő előtti) meghosszabbításáról, vétőjával megakadályozta ezt a projektet. Ez egy olyan politikai mézáráláshoz vezetett, amely "bankháború" néven vonult be az amerikai történelembe. *A bank kiürítése* lehetett volna a mottó.

A "szocialista" projekthez - a "gazdag polgárok" megfosztása a hatalomtól - egy "nacionalista" projekt csatlakozott. A külföldiek jelentős részesedéssel rendelkeztek a bankban, ezért "az amerikai népet a külföldiek adósaivá degradálták", és ezért kerül évről évre jelentős mennyiségű ezüstpénz az Atlanti-óceánon át "külföldi kezekbe". Végül is előfordulhat, hogy az ilyen részvényesek olyan nemzetekhez tartoznak, amelyek ellen háborút folytatnak. Ha szükség van egy magánkézből lévő központi bankra, akkor az ész és az érzelmek kétségtelenül amellet érvelnek, hogy azt idegen elemektől mentesen kell tartani: *Tisztán amerikai* volt Jackson szlogenje.³

3 www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=67043.

A banki csetepatében is megnyilvánul, hogy ezt a népi hőst nem akarja megfojtani az alkotmány. Ha ez őt béklyóba zárja, Jackson azt állítja, hogy joga van úgy értelmezni a szöveget, ahogyan ő jónak látja. Ami a megfogalmazását illeti, "a kongresszus, a végrehajtó hatalom és a legfelsőbb bíróság saját felfogásukból kiindulhat, sőt, abból kell kiindulnia. Minden közhivatalnok, aki esküt tett az Alkotmányra, esküszik, hogy megvédi "az Alkotmányt, ahogyan azt megértette". Ez azt jelenti, hogy az elnök bármit végrehajthat, amit helyesnek tart - mert az jó az embereknek. A parlamenti képviselők és a bírák így a nézők sorába szorulnak - az "ukázok és rendeletek" (Henry Clay, 1832) ezredének többé nincs szüksége a "fékek és ellensúlyok"-ra.

A személy a minden, a szervezet semmi - ez a hozzáállás a közigazgatási apparátus alsóbb szintjein is elterjedt, és az alstruktúrát kis és apró hivatalok gyűjteményévé alakította át: "A közigazgatási szervezetet a közigazgatáshoz igazították, és nem fordítva". (Crenson 1975: 72) Tocqueville megfigyelte ennek a bürokratizálódásnak a pusztító hatását:

"Senkit sem érdekel, hogy mit tettek előtte. Az ember nem alkalmaz egy meghatározott eljárást; nem készít gyűjteményt; nem állít össze dokumentumokat, még akkor sem, ha ez könnyen megtehető lenne. Ha valaki történetesen birtokolja őket, nem törődik velük."

Az amerikai társadalom "úgy tűnik, hogy kézből szájba él" (Tocqueville 1976: 238).

Természetesen egy szorgalmas és lelkiismeretes személyzet minimalizálhatta volna a károkat. Ha erről szó sem lehetett, az azért volt, mert Jackson nemcsak a szervezést hanyagolta el, hanem arról is gondoskodott, hogy a személyzet ne legyen sem különösebben motivált, sem eléggé kompetens ahhoz, hogy a hivatali hanyagságból ki tudjon dolgozni. Az "adminisztráció" szerinte olyasvalami, amit mindenki tud, mintegy természeténél fogva: "Minden köztisztviselő feladata" - hirdeti első éves üzenetében - "a következők".

- vagy legalábbis lehetne - olyan egyszerűek és világosak, hogy bármely normális tehetségű ember meg tudja csinálni őket. Nem tudok segíteni, de azt hiszem.

felmerül a gyanú, hogy a hosszú hivatali idővel többet veszítünk, mint amennyit nyerünk a tapasztalat gyarapodásával."⁴ Akinek Jackson hivatalt ad, annak józanságot is ad - *a néptribunus*⁵ embereket akar maga körül látni, nem pedig hivatalnokokat. De még Trump nepotista összetevője nélkül is messze van az ember attól az ideális figurától, amelyet Max Weber szem előtt tart és a működő állam előfeltételének nyilvánít, nevezetesen az élethosszig alkalmazott, "vizsgálva megállapított és oklevéllel igazolt szakmai képzettséggel rendelkező" hivatásos köztisztviselőtől. (Weber 1972: 127)

A próbát akkoriban nem tették meg: "Tágabb értelemben", ismerte el Tocqueville, Amerika "nagy köztársaság"; "azt a néhány ügyet illetően, amellyel kormánya foglalkozik", azonban egy kis köztársasághoz hasonlított, amellyel a laikus képviselők nyilvánvalóan megbirkóztak (Tocqueville 1976: 184).

Jackson nem egyszerűen hagyta, hogy a hanyagság elharapózzon, hanem - mintegy a tetejébe - gondoskodott arról is, hogy ne alakulhasson ki köztisztviselői ethosz. Zseniális és nagy jelentőségű találmánya az volt, hogy a zsákmányszerző rendszert vezette be az országban.⁶ A rendszer logikája egyszerű: ha bárki bármikor "betölthet" bármilyen tisztséget, akkor nincs szükség állandó tisztségekre.

"Hivatalos vers"; ekkor a szakértelem kiváltsággá válik, amelynek eltörlése nemcsak lehetségesnek, de még szükségszerűnek is tűnik, mert a demokratikus imperatívusz - "a többség kormányoz" (Jackson) – biztonsággal kiterjeszhető a teljes közigazgatási apparátusra. Miután Jackson hivatalba lépett, "úgy tűnik, hogy a hivatali időkorlátozás gondolata végre meghonosodott: "az indiánügynökök, a postaügynökök, néhány hivatalnok, az iowai bírák - mind csak négy évig töltötték be hivatalukat"" (Fish 190: 65). (Fish 1905: 65)

4 www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29471

5 <https://millercenter.org/president/jackson/impact-and-legacy>

6 Ez nem jelenti azt, hogy korábban minden rendben volt. A favoritizmus a kezdetektől fogva létezett, de sokkal decentralizáltabb és véletlenszerűbb volt.

Így minden választás után újak költöztek az irodákba. Jackson dicsérte ezt a rotációt, mint a személyzet cseréjét, amely állítólag "egészséges volt a rendszer számára" ⁷- és minden bizonnyal felbecsülhetetlen előnye volt, hogy rendszeresen új vazallusokat helyezett el a közigazgatás világában (akkoriban mintegy ezret), akiknek a szolgálatait hivatali idejükön kívül és az aktamunka kivételével más formában is igénybe lehetett venni. Például "az adományokat a hivatalnokoktól egy olyan rendszer szerint gyűjtötték, amely a progresszív adózás mintájára készült. A fizetések szolgáltak mérceként." (Mashaw 2012: 176). Az összetett szervezet működésének fenntartásához azonban szükség volt egy kiegészítő pártapparátusra - Jackson következő újítására, amely előbb-utóbb a hivatalos rendszer fölött egy második réteggé vált.⁸

Kormányzási stílusának számos értelmezője, köztük Trump is, azzal a benyomással maradt, hogy Jackson *avant la lettre* "bomlasztó" volt.⁹ Ami közben elvész, hogy a káosz - persze akaratlanul - rendteremtő tényező is volt: mert a "közszolgálatra" szabályokat kellett szabni, eljárásokat kellett bevezetni, mert a tanulatlan, fegyelmetlen és tapasztalatlan laikusok különben egyáltalán nem tudták volna, hogyan kell eljárni. Az, hogy a hivatali időt be kell tartani, hogy a hivatalban csak aktákat lehet olvasni, hogy az ajándékok elfogadása ellentmond a hivatali kódexnek, hogy a hivatali ügyek egyben hivatali titkok is - ezeket és más magától értetődő tényeket a hétköznapi hivatalnok olyan kevéssé vette természetesnek, hogy külön meg kellett rendelni (Cremson 1975: 72ff.). Ebben a tekintetben egy ravasz ok működött: A "bürokrácia ellenségei" egyúttal "főépítészek" is voltak (Wilson 1975: 82). A minősítés problémáját azonban csak a század végén kezdték ilyen módon kezelni.

7 www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29471

8 Vö. 8. l.

9 *Maga* a kifejezés, amelyet Clayton M. Christensen, a Harvard közgazdász talált ki, csak két évtizede került forgalomba.

Jackson bürokratikus reformja egy populista szociálpolitika központi elemének is tekinthető: ha úgy tetszik, a kisember retorikai bekebelezésének intézményi alapjának. Hogy ez volt-e minden, amit a korábbi "népjólét" alatt el lehetett könyvelni, az vitatott. Egyesek többet akartak felfedezni, például fontos lépéseket tettek egy olyan jóléti liberalizmus felé, amely a gazdasági ciklus társadalmilag motivált korrekcióját biztosítja (Schlesinger Jr. 1945). Másrészt létezik az a nézet is, hogy a szimbolizmuson kívül nem volt sokkal több - de legalábbis ez inspirálta a későbbi reformokat (O'Connor 2004).

Nincs azonban még egy olyan elnök, akiben ennyi Trump lenne.

6.2 Lelkeket nyerni

Emlékezés a kezdetekre - a puritán zászlóshajó települése

"Ha figyelembe vesszük, hogy a politika és a vallás, a *polgári és az egyházi*, milyen szorosan összefonódott a kezdetektől fogva, a jacksonista demokrácia politikai légköre nem sok jót ígér a vallási élet számára.

Tocqueville első benyomása azonban reményt ad: "Közösségeikben" - foglalható össze - "az amerikaiak gondoskodnak magukról: vigyáznak és javítják útjaikat, gondoskodnak templomaik karbantartásáról, és soha nem gondolják, hogy a kormányhivatalnokok elvégeznék helyettük a munkát".¹⁰ Ez azt jelenti, hogy bár az egyház és az államhatalom közötti kapcsolat meglazult vagy legalábbis decentralizálódott, a közösségi szövet nem sérült, mert "Washington" semmilyen erőfeszítést nem tette annak érdekében, hogy a közösségeket mentesítse a politikai lábmunkától. És Tocqueville benyomása szerint egyáltalán nem voltak erre hajlandóak: "New England lakója úgy érzi, hogy ő

¹⁰ Isak Kramnick összefoglalója Tocqueville Democracy in America című művének Penguin kiadásához írt előszavában.

közösségével, mert az erős és független; törődik vele, mert hozzájárul ügyeinek intézéséhez; szereti, mert sorsában nincs miért panaszkodnia"; "ebben a korlátozott, számára hozzáférhető körben kezdi el újragondolni a társadalmat" (Tocqueville 1987: 102). Tehát minden fronton, így az egyháziaknál is, mindenütt tiszta vizet öntöttek a pohárba?

Amiről Tocqueville beszámolt, azt azonban csak hallomásból tudta, és tanúja (a meggyőződéses helytörténész, Jared Sparks) egy megrögzött "közösségi ember" volt, aki egy rossz szót sem szólt volna az új-angliai közösségekről. Valójában messze nem volt minden öröm. Az önkormányzati tisztségeket nem tartották vonzónak (nincs fizetés), sőt kellemetlennek (konfliktusok a szomszédokkal); sok jelölt ezért inkább bírságot fizetett, minthogy közszolgálatot teljesítsen; és az önkormányzati gyűléseken - állítólag "a demokrácia bölcsőjén" (Sparks) - általában a férfinép alig egyharmada jelent meg, bár a bírságok ebben az esetben is esedékesek voltak (Janiskee 2010: 24, 98).

Volt tehát rengeteg bizonytalan kantonista. Éppen ezért az egyházközségek örülhettek, hogy legalább ideális esetben a szövetségi állam jó kezekben tartotta a létüket. Ugyanis az egyes gyülekezetek törvényes feladatkatalógusában szerepelt a nyilvános istentiszteletről való gondoskodás is: "a protestáns vallás valamely formája szerint" (lásd Adams 1898: 19ff.). A rendelet legalábbis állandó emlékeztetőül szolgálhatott a feledékeny polgárok számára.

"A protestáns vallás valamilyen formája után" - a laza formula azonban arra utal, hogy a puritán ethosz sem volt már a legjobb formájában. Az önkény szelleme eluralkodott, és a lehetőségek nyitva maradtak, mert bizonytalanság uralkodott azzal kapcsolatban, hogy melyik út vezet a legvalószínűbben a mennyországba. Első látásra úgy tűnhet, hogy az üdvösség világa nemcsak rendben volt, hanem még virágzott is, az intenzív jámborság hatalmas "gombóca" terjedt el az ország nagy részein ("Nagy Ébredés"). De ismét sok szakács dolgozott.

Az egyikük: Lyman Beecher (1775-1863). Azon hitvalló vezetők szűk köréhez tartozott, akik rezonáltak anélkül, hogy feláldozták volna az eszüket. Prédikációi a Sátánnal vívott harcot világháborúként ábrázolják, amelyet csak szoros szövetségben nyerhetnek meg végül Isten gyermekei. A vereségek csak még veszélyesebbé teszik ezt az ellenséget - fordítva, az "éberség és az ima" különösen fontos a jámbor sereg számára, ha csatákat nyert. Igaz, hogy nem minden "Isten katonája" lesz¹¹ képes abszolút tisztán felismerni, hogyan kell imádkozni és mit kell betartani. De helytelen lenne emiatt kigyomlálni őket: A naiv "ébredési tapasztalatok" elutasítása, mert azok emberi hiányosságokkal küzdenek, a gyengeség és az alacsony gondolkodás jele. És arrogáns az a célzás, hogy a Szentlélek munkája nem nyilvánulhat meg olyan megnyilvánulásokban is, amelyek ártanak a vallási ügynek." A gyávák és a tétovázók azonban jobb, ha balra maradnak, mert aki rájuk vár, lemaradhat a döntésről: "Testvérek, rövid az idő, hogy teljesítsük a Megváltó iránti kötelezettségeinket", és "jövőre már a mennyei sereghez tartozhatunk" (Beecher 1828: 290ff.).¹²

De talán mégsem - a szentek utolsó napjai hosszúak és egyre hosszabbak lehetnek. A nyitott időhorizont a prédikátor vállalkozás számára alig megoldható problémát jelent, mert nincs bürokratikus – Az egyetlen dolog, amit ő tud nyújtani, az a hivatalos egyházban való állandóság, és ezért nem tud hosszabb időszakokat áthidalni. Beecher "jövő évig" halogatja, úgy tűnik, nem engedhet meg magának hosszabb időt, mert az ügyfélköre annál inkább felmorzsolódik, minél tovább van a piacon.

Ez az örökkévalóság *előtti* örökkévalóság vezetett ahhoz, hogy önjelölt próféták hatására számtalan kis, többé-kevésbé vagy

-
- 11 Ez a kifejezés Henry Ward Beecher (1813-1887) nevéhez fűződik, aki nagy sikerrel lépett apja nyomdokaiba.
- 12 Megjegyzés: Itt Amerika "művelt" északi részéről beszélünk; a "primitive" nyugati és déli részén a karizmatikus és chiliasztikus elem még hangsúlyosabb volt (Meyer 2011).

kevésbé sajátos szekták alakultak ki. Egymásra féltékeny, egymással versengő sejtek zavaros képe rajzolódott ki. Minden egyes közösséggé válás alkalmat adott a megosztottságra, így hamarosan "szektás rivalizálás tengere" zavarta össze a szemtanúkat és a hívőtársakat egyaránt (Hatch 1989: 62ff.). Amerika "vallási melegágy" (Wikipedia) lett. Ahelyett, hogy a modernizáció vagy a felvilágosodás során fokozatosan alábbhagyott volna, a megosztottság örülete gyorsan fokozódott. Még a nagy tiszteletnek örvendő Lyman Beecher is tetten érte: 1835 egy egyházi eretnekségi perbe keveredett - 1817-ből származó eretnekségekkel vádolták.

A személy volt minden. A szervezésnek nyoma sem volt, különösen ott, ahol a közösségi érzésnek nem lehetett vagy nem kellett volna földrajzi határokat szabni. Winthrop "hegyi városa" csak azért tudta magáénak vallani modellértékű jellegét, mert az egész világ ("minden ember") tudta, hogy hová kell néznie, hogy megtudja: Bostonba. De hol lakik *Isten* egyháza? Talán mindenhol, de sehol sem biztonságos. Nem véletlen, hogy e vallási megújulás (kb. 1800-1840) parádés alakja, a "vándorprédikátor" vagy "circuit rider" lóháton utazott, hogy itt-ott úgynevezett "tábori gyűléseket" tartson: rögtönzött istentiszteleteket a szabadban, szélben és időben, állandóan változó vendégkörrel.

Az egyetlen állandó maga a lélekmentő. Tocqueville kiváltságos szemtanúja volt egy ilyen eseménynek: "A borzalom harmatos alakokban - írja le az eseményt - az arcokra volt írva; kétségbeesés és őrjöngés volt a vezeklésük. Egyes nők a gyermekeiket tartották fel, és száználmas kiáltásokat hallattak, mások a homlokukat verték a földhöz; egyes férfiak a padokon fetrengtek, és hangosan siratták bűneiket, mások a porban hemperegtek" (idézi Kahan 2015: 139).

A túlradó örület volt a jellemzője azoknak az eseményeknek, amelyek messze Kentuckyban vagy más vadnyugati rezervátumokban zajlottak. A "szelídebb" Keleten a látványosság civilizáltabb formákat öltött, nem utolsósorban azért, mert a fesztiválok...

Az egész közösség - számol be egy rochesteri lelkész - izgatott volt. A vallás mindenütt beszédtema volt: otthon, a boltban, az irodában, az utcán." (Hyatt 2002: 126) Otthon, üzlet, iroda, utca

– Ez a terület némi felfordulást okozott. Az alkalom Charles Grandison Finney (1792-1875) előadása volt.

Beecher hagyományát követve Finney is megpróbálta jobban összehangolni a misztikát és a modernséget, a hitet és az agyat, a hogyan és a mit (lásd Beecher 1828: 154ff.). De ahol az előbbinek még mindig koncepcionális súrlódásokkal kellett megküzdenie, ott neki sikerült megtalálnia a megfelelő kombinációt.

A probléma lényegében az volt, hogy olyan vallásosságot gyakoroljanak, amely összhangban van a "felvilágosult" - városi - társadalom tudatával.

– kortársak. Toc- queville is találkozott ilyen típusú teológusokkal:

"Nem a hitre, hanem az értelemre apellál; nem doktrínál, hanem érvel és meg akar győzni; nem érdekli a skolasztikus teológia bölcsessége, nem hivatkozik az egyházatyák írásaihoz, pápai levelekhez vagy zsinati határozatokhoz; tudományos érvekre támaszkodik, és példáit a mindenki számára hozzáférhető mindennapi ismeretekből meríti".¹³

De mi marad egy vallásból, ha "titokzatos" központja megsemmisül, és a dogmatikus keret lebomlik? Finney válasza: a hit mint mesterség - *csináld magad*.

Már a kezdetektől fogva világossá válik, hogy az Istennel való kapcsolatban nem a szervezett munka számít, hanem tiszta egyéni munkára van szükség:

"Ne gondolkodj mindenféle dolgokon, és ne hidd, hogy csak néhány találkozóra kell elmenned ahhoz, hogy az érzéseid rögzítésre kerüljenek. Ge-

¹³ <https://oll.libertyfund.org/titles/tocqueville-democracy-in-america-historical-critical-edition-vol-3/simple>

szükség van a józan eszedre, mint bármely más munkában."

A lélek megtisztulása nem felülről, nagy ívben és titokban történik, hanem úgy, hogy bűnkatalógusunkat lelkiismeretesen, bűnről bűnre, lehetőleg "papírral és ceruzával" dolgozzuk át, ahogy "egy kereskedő átnézi a könyveit" (Finney 1835: 33ff.).

Minden olyan, mintha valaki Benjamin Franklin profán jellemiskoláját fordította volna le vallási tisztító breviáriumnak - egészen odáig, hogy a kívánt siker (néha jólét, néha üdvösség) az emberi megítélés szerint garantált. Nem véletlen, hogy Finneynek meg kellett mondani, hogy az isteni kegyelmet az emberi cselekvés reflexévé redukálja. Ami egyébként a saját részéről is érvényes. Akik követni akarják a példáját, azokat ki lehet képezni, mert a *lelkek megnyerése* művészet, és nem titok - a Finney-módszer megmondja a törekvőknek, hogyan kell csinálni (Finney 1835: 144ff.). Semmit sem bíznak a véletlenre, és semmit sem vesznek természetesnek - még azt a meglepő esetet is megemlítik, amikor valaki részegen vallja meg bűneit.

"Amerika már nem ugyanaz, mint Charles Grandison Finney óta. Ő az amerikai megújulás óriása".¹⁴

A körülmények arra utalnak, hogy ez a himnusz nemcsak a hírnöknek szól, hanem az üzenetnek is: a "siker titkainak" elárulása akkoriban divatos volt.

14 www.christianitytoday.com/history/issues/issue-20/from-editor-father-of-modern-revivalizmus.html

7. Tanár

7.1 Sikertitkok

A mennyország távoli cél volt, előtte meg kellett birkózni az élet nehézségeivel - és sokaknak ehhez is jó tanácsokra volt szükségük. Az illúzió, hogy a "Going West" a passepartout lesz, elszállt. Több mint elég hely volt további sikerreceptek számára.

Benjamin Franklin már elkezdte. *Az 1947-ben megjelent 1758 Az út a gazdagsághoz* klasszikusnak számított, és a mai napig úgy hirdetik, hogy időtálló szabályokat kínál a tanácstalan törekvőknek, akik végre meg akarnak változni: "Az első amerikai könyv a személyes pénzügekről" - hirdetik szemérmetlenül - "még mindig a valaha írt legjobb és legbölcsebb pénzkönyv".¹ A *New York-i Szövetség a Szegények Helyzetének Javításáért* ugyanezt a benyomást kelthette, amikor Franklin brosúráját az 1848emberekhez vitte, igaz, nem anélkül, hogy saját passzusokkal gazdagította volna, hogy pótolja a "vallásos érzelmek és érzések" hiányát (Franklin 1848).

Franklin és Finney ugyanazt a gyógyszert írja fel: az alaposságot. Semmi sem romolhat el nélküle; semmi sem romolhat el vele, ahogyan mindkét próféta biztosít bennünket. Ami még megrontotta a harmóniájukat, az ez: Franklin számára a jólét jelentette az üdvösséget, míg Finney és társai a pénztelenséget minősítették az igazi gonosznak. Még a prédikátorok következő generációja is, Beecher vezetésével.

1 https://www.goodreads.com/book/show/58480.The_Way_to_Wealth

Fia, Henry Ward (1813-1887) még mindig teljesen a szigorúság bűvöletében él:

"Óvakodjatok a kapzsiságtól. 'Ne kívánd' - ez az a törvény, amelyet Isten az áldott népnek ad. A sóvárgás a pénz függősége. A Biblia súlyos 'büntetéseket' ígér, 'Isten haragját' hirdeti, 'szigorú figyelmeztetéseket' hirdet, 'elítéli' a bűnösöket, és 'megtagadja tőlük Isten országát'.". (Beecher 1856: 88)

Ennyit az ortodoxiaról. Egyre inkább háttérbe szorult a Franklin "elfoglaltságához" alkalmazkodni hivatott új evangéliummal (Hilkey 1997, Weiss 1988).

Russell Conwell (1843-1925), aki 1880-tól Lexingtonban (Massachusetts) volt lelkész, prédikátori hírnevét elsősorban egyetlen előadásának köszönheti:

"Acres of Diamond" - a pásztor több mint 6000 alkalommal inspirálta (világszerte) nyáját.² A formátum a kor uralkodó divatját követi: példaértékű sikertörténetek en suite, amelyeknek a sugara, ahogy az Istenhez illik, az egész földgolyóra kiterjed.

A sikeredző nem áll példaképek híján: Alif Hafedtől, egy perzsza utazó ismerőstől a névtelen pennsylvaniai farmerig. Ami ezt a vegyes társaságot összeköti, az az ambíció, az okosság és a kockázatvállalási hajlandóság keveréke. Aki egyesíti ezeket a tulajdonságokat felfedezi alatt (mindegyik) a

"Gyémántok" elrejtve a "koszban" - egy olyan élmény, amelyet senkinek sem kell a priori megtagadni:

"A gazdagság és a nagy vagyon felhalmozásának lehetősége itt és most van. Gyakorlatilag mindenki, aki ma este meghallgat engem, a kezében tartja a siker kulcsát, legyen az férfi vagy nő." (Conwell 2017a: 11f.)

A "ma este", mint mondtam, már ezerszer megismételték, a

A "Woman" viszont először jelenik meg ebben a környezetben.

2 Útközben Conwell a philadelphiai Temple Egyetem elnöke is volt, amely egyébként ma is ezzel a szöveggel jelentkezik (<https://www.temple.edu/about/history-and-traditions/acres-diamonds>).

Conwell üzenete kétszeresen is örömteli volt: Ha akarsz, megteheted - és Istent nem zavarja. A pénzkeresés soha nem volt még ilyen egyszerű, etikai szempontból is. Még tegnap is azt hirdették a bigott "örök életművészek", hogy a gazdagság az ördög, és hogy maga az iránta való vágyakozás vezet minket a rossz útra. De ma már jobban tudjuk:

"Az embernek lehet pénze, még a nagy összegek sem ártanak. Prédikációink a kapzsiság ellen irányulnak; a szószékről és máshonnan olyan gyakran tombolunk a "gyalázatos nyereség" ellen, hogy minden hívőnek el kell jutnia arra a gondolatra, hogy a pénz birtoklása gonosz dolog".

Semmi sem kevésbé igaz, legalábbis ami a tisztességesen megszerzett vagyont illeti - ami gyakorlatilag mindig így van (Conwell (2017a: 12).

Mellesleg teljesen helytelen lenne, ha megrögzötten segíteni akarnánk magunkon, hogy Ő segíthessen nekünk; mert a helyesen használt ima közvetlen módon mozgásba hozza Őt, ha valami igazán fontos dologról van szó. "Imádkozás a pénzért, tudatalatti vallás és egészség, gyógyítás és hit" (Conwell 2017b): mindez egy kalap alá fér, mert a hit "éppoly hasznos, mint amennyire vigasztaló" (Conwell 2017b: Előszó).

Jellemző erre az új gondolkodásmódra: a vallási ügyek, amelyeket Benjamin Franklin még kötelességtudóan beleszorított az időbeosztásába, most a tudatalattira hárulnak, azaz mellette futnak, és ezért már egyáltalán nem veszik el az időt, így az agy teljes kapacitása a közvetlenül összpontosítható. Ennek ellenére hatékonysága minden mást felülmúl:

"Olyan kívánságok válnak valóra, amelyeket másképp nem lehet megvalósítani. Ezt a tényt a hívők mindennapi tapasztalatai is megerősítik. Hogy miért és hogyan jönnek létre ezek az eredmények, az rejtve marad számunkra. Ez összehozza a kutatót, de Isten gondolatai nem hozzáférhetők a mi értelmünk számára.

Így a hit végül is csak kenőanyagként szolgál a pénzgépezet számára, amely fut és fut és fut és fut. *A sóvárgás*, amely egykor az olaj betegsége volt, nemcsak társadalmilag elfogadottá válik, hanem mennyei áldást is kap.

Miután a vallást a tudatalattiba szorították, a következő csapás nem maradhatott el: Vegye ki a vészhelyzeti segítő istent teljesen az önszegélyező piacról. Nem lett volna logikus, hogy távozása miatt minden sokkal nehezebbnek, ha nem reménytelennek tűnik, mert a földi eredményeknek kell betölteniük a mennyei űrt? Nem, biztosítja az új mantra az ismeretlen kételkedőt, mert az ugráshoz több mint elég lehetőség van. Aki siránkozik, az önmagát dekuverezi, mert a lusták, a részegek, a semmittevők, a csavargók, a bolondok és az antiszociálisok egyedül csak túlalszanak vagy elpazarolják a lehetőségeiket. Azok, akik felemelik a seggüket, sikerrel járnak:

"Csak egyszer tanulj meg végigvinni egy dolgot a maga teljességében és arányosságában, és máris hős leszel". (Swett Marden 2015: 151)

Mindenkiben megvan, ami ahhoz kell, hogy példamutató életet éljen, tanulják az emberek Orison Swett Marden (1884-1924), az óra gurujától. Csak akarni kell. Swett Marden tudja, hogy az "emelés" nem lenne egyszerű eljárás. Mivel nem akar istent maga mellé állítani, pszichológiai trükköt kell bevetni: ok és okozat felcserélődik. Míg a régi hitvallás szerint a letargia lemondást szül, az új üzenet az, hogy a lemondás letargiához vezet. Mert:

"Senki sem ér el jólétet addig, amíg többé-kevésbé arra számít, hogy szegény szerencsétlenként végzi. Aki ebbe a szegénységi csapdába esik, és a szegénységi miliőben marad, az feladja a jólét gondolatát."

Vagy helyesebben, pozitívan megfogalmazva:

"Akinak jó kedve van, az olyan kreatív energiát fejleszt ki, amit a pesszimista soha nem fog érezni magában." (Swett Marden 2017: 40)

Ez a "pozitív gondolkodás" születése.

Ami a Crèvecoeur-generáció számára magától értetődőnek tűnt, ma - egy kevésbé "természetes" környezetben - kiterjedt felújítási munkát igényel saját magunkon. A siker receptje, amely egykor nyitott könyv volt, mára keresett tanárok üzletévé vált, akik felfedezték a *siker titkait* (Swett Marden), és tudásukat (díj ellenében) megosztják a tanulni vágyókkal.

Ami az átlagos kortársak felemelkedési lehetőségeit illeti, Horatio Alger (1832-1899) kultikus tízforintos regényei némileg más hangot ütöttek meg.³ Az Encyclopaedia Britannica így foglalja össze kultúrtörténeti hozzájárulásukat:

"Alger történetei szegény fiatalokról szólnak, akik eljutnak a jólétig és a presztízsig. Ők tették őt híressé, és gazdagították az amerikai szókincset az *Alger-hőssel*. Szinte futószalagon gyártotta a könyveket, amelyek tartalma - a nevektől és a szereplőktől eltekintve - szinte mindig ugyanaz. Üzenetük: az őszinteség, a barátságos kitartás és a munka szeretete a végén kifizetődik egy szegény, de tisztességes embernek. A szerencsének azonban szinte mindig közre kell működnie. Alger regényei a maguk idejében óriási népszerűségnek örvendtek: több mint húszmillió példányban keltek el."⁴

Alger modellfiúinak - mindenekelőtt *Ragged Dicknek* - van egy álruk, és ez nem az, hogy mosogatóból milliommossá, "rongyokból gazdaggá" váljanak. Ambícióik sokkal szerényebbek: "Új életet akarok kezdeni, és megpróbálok "spectable" felnőni" - fogadkozik ez a fiatal hős, tipikusan a társai számára (Alger 1985: 40). A tisztelet gazdagságot szül - Alger hősei a boltok pultjai mögé vagy az irodai székekbe húzódnak, ami nem kis teljesítmény társadalmi környezetükben, lehetőleg kamasz és -bűnöző cipőpucoló fiúk. Megjutalmazott

3 Alger kiadványai a Börharisnya-utódlás "vidéki" népszerű irodalmának városi megfelelői. Az a tény, hogy mindkét műfaj egyszerre tudott virágozni, illik egy olyan "szétszórt" társadalomhoz, mint az amerikai.

4 <https://www.britannica.com/biography/Horatio-Alger>

Dick jószándékai beteljesülnek, amikor egy jötevő a megfelelő időben keresztezi az útját, és ambiciózus pártfogoltjából elegáns könyvelőt farag.

Megfelelő akaratereővel, bár mindig külső segítséggel, és ha a véletlen vagy a sors úgy hozza, ahogy akarja, fel lehet dolgozni a "rongyokból a tisztességig". De Algernél minden aspiráns reménykedhet ebben. Ez a remény az, ami számít, hiszen ez viseli a motiváció teljes terhét, különösen a hosszú várakozási idővel rendelkező fiatal fiúk esetében: "Minden fiatal barátunk" - motivál egy bátorító a májusi11. *Salem Registerben* - 1868,átveheti Dick "jó elhatározásait és szilárd akaratát, hogy becsületes, belátó és megbecsült ember legyen belőle, akinek nagy haszna lesz". Ez a "nagy nyereség" nem áll másból, mint abból a kis reményből, hogy mindannak, aminek illeszkednie kell ahhoz, hogy a számítás működjön, valóban illeszkednie kell. Talán minden egyes elolvasott kötetrel növekszik az ebbe vetett bizalom. Alger gyönyörűen megírt világának számos bizonytalansági tényezője nem maradt észrevétlen egy-két kortárs számára sem. Éppen Rutherford Hayes, aki 1881-ig Amerika elnöke volt, mutatott be egy civilizációkritikus ellentervezetet: "Az Egyházban 1877a che" - jegyezte fel naplójában,

"Az jutott eszembe, hogy az embereket fel kell világosítani arról, hogy mi az összes rossz közül a legnagyobb rossz az országunkban: a hatalmas vagyon, amelyet néhány ember birtokol vagy ellenőriz. A pénz hatalom - hatalom, amely napról napra növekszik a Kongresszusban, az állami parlamentekben és a városi tanácsokban, a bíróságokon, a pártgyűléseken, a sajtóban, a szószékeken és a művelt körökben. Túlzott gazdagság kevesek kezében: ez fordítva azt jelenti, hogy a szélsőséges szegénység, ostobaság, bűn és nyomor a sokak sorsa."⁵

Mindenesetre ritka felismerés volt. Ez jelenthette volna a szervezett jólét felé való megkésített fordulást. Ehelyett

5 <https://goodmenproject.com/featured-content/the-presidency-of-rutherford-b-hayes-modern-times-gmp/>

új misszionáriusok jelentek meg. Üzenetük: a személyes jótékonyság is megteszi. Carnegie a Caritas helyett.

7.2 A gazdagság evangéliuma

Az önségítők à la Conwell vagy Swett Marden társadalmi értelemben a semmibe prédikálnak: a siker titka - minden - egyes emberbe bele van írva; vagy megfejtí a segítségükkel, vagy elvész a komló és a malaszt. De vajon tényleg tömegesen akarták-e behozni a kis spekulánsokat, akik a gazdagságot keresik és csodákkal számolnak? Másfelől Alger üzenete: vajon tényleg annyira vonzó volt-e, hogy a piti bűnözők utódait arra ösztönözze, hogy kihívják a bátrak szerencsését, hogy végül és legjobb esetben is kispolgári boltsként végezzék?

Mint ismeretes, Európának hasonló társadalmi viszonyokkal kellett megküzdenie. De Amerikától eltérően itt az a gondolat, hogy a "soros" (személyenként történő) megoldás nem elég, hanem szervezeti formákat kell találni a tömeges nyomor kollektív kezelésére. Ez a nézet párosult a lázadó Hays-féle diagnózissal, amely az előrejutás strukturális blokádjáról szólt: "Akinak nincs tőkéje, az nem érhet el semmit" - állapította meg Lorenz v. Stein a század közepe táján (v. Stein 1921: 109). A "boldogságra való törekvés" így a lakosság többsége előtt zárva maradna.

Annak érdekében, hogy a feszültséget elviselhető határokon belül tartsuk, javasoljuk, hogy

v. Stein a társadalmi királyságot támogatta: a tömegek sorsának az uralkodó intézményesített (és nem pusztán jóindulatú) gondjává kell válnia, akinek uralmával az emberek ezután megbarátkoznak. Eközben Franciaországban egy olyan elképzelés keltett nagy port, amely az osztályharcot akarta felszámolni, csóstül, csóstül: Léon Bourgeois, aki rövid ideig miniszterelnök volt, és akit egyébként mindenféle magas tisztségekkel bíztak meg, az egész társadalmat felelő társadalombiztosítási rendszerért dobolt.

amelyeknek a dolgozó franciákat kellett volna megvédeniük a foglalkozási vagy életveszélyektől (Bourgeois 2018).

És Amerika? Ha kivesszük az önségítő konglomerátumot az egyenletből, akkor nem marad más, mint teleologikus mesterelbeszélések vegyes könyvtára, amelyek visszatekintve arról számolnak be, hogy "hogyan is volt valójában", és hogy valóban működött. Andrew Carnegie főként azért emelkedik ki a rajongók e seregéből, mert elgondolkodik azon, hogy társai mivel tartoznak a társadalomnak, amiért azzá tette őt, amivé vált, nevezetesen mocskosul gazdaggá.

Ha Carnegie-t (1835-1919) követjük, akkor a gazdagság nem tanulási cél és nem is életcél, hanem a kemény munka és a bizonyított tisztesség jutalma: "Annyi mindent kell tennünk az életben. Igazán hasznossá tehetnénk magunkat, és kivívhatnánk a világ tiszteletét, ha mindig úgy cselekednénk, ahogyan az helyes" - foglalja össze Carnegie a filozófiáját (Carnegie 1920: 38f.).

A készséges léleknek azonban szüksége van a megfelelő környezet szerencséjére, hogy ne térjen le az útról - *a hősi lélek* ebből a szempontból kollektív mű. Egyrészt a hasonlóan gondolkodó barátok vagy kollégák segítenek; a kettős könyvelés esti tanfolyamát például négyen veszik fel, mert egyetértés van abban, hogy a jövő az új módszeré (Carnegie 1920: 42). Hogy a boldogság mértéke teljes legyen, egyik vagy másik harcostárs később megbízható alkalmazottnak vagy megbízható üzleti partnernek bizonyul.

Mindezek ellenére a történet nem érthette volna el a happy endet Alger "injekciója" nélkül. Más szavakkal: váratlanul, bár nem sikertelenül, mecénások lépnek a képbe, akiknek a közreműködése biztosítja, hogy pártfogoltjaik átugorják a pillanatnyi karrierakadályokat. Carnegie nem csak egyszer volt szerencsés életében, és nagyon korán élvezhette: "Egy nap jött a lehetőség" - a munkaadója előléptette irodai alkalmazottá. Az úriember olyan nagylelkű volt, hogy azonnal ajánlotta az ifjú Carnegie-t másoknak is, garanciával egybekötve, hogy visszatér, ha az új munka zsákutcának bizonyulna (Carnegie 1920: 41ff.). Mások aggodalma természetesen "seda-" is lehetett.

De ha olyan jó anyagból készültél, mint Carnegie, akkor nem estél bele ebbe a jóleső csapdába: "Rájöttem, hogy egy létrán állok, és az a sorsom, hogy feljussak rajta. (Carnegie 1920: 45) Az ember átéli ezt a pillanatot, ezt az érzést - vagy nem éli át, és akkor lemarad a sors intéséről. Itt térnek el először a vélemények.

Azok, akik Carnegie útját járják, *megkeresik* a pénzüket. Ezért a vagyoni különbségek a teljesítménybeli különbségeket tükrözik, amelyek viszont elengedhetetlenek a társadalom fejlődéséhez. Carnegie, aki a szociális darwinista Herbert Spencer önjelölt tanítványa és rendíthetetlen csodálója, ugyanazt a szelekciós dühöt mutatja, mint példaképe: a gazdasági növekedés társadalmi költségei magasak, a tömeges nyomor az egyik ilyen költség. És senkinek sem szabad akár száanalomból, akár ridegségből arra gondolnia, hogy "beolvasztja" ezt a vastörvényt - "a társadalom alapját képező alapokkal szembeni ellenvetések nem helyénvalóak" (Carnegie 1901: 382. o.).

Ennek ellenére a pálya másodsor is meg van határozva. Darwinista barátaival ellentétben, akiknek szilárd meggyőződése volt, hogy "az osztályok nem tartoznak egymásnak semmivel" (Sumner 1982), a gazdagoknak tehát nem kell rossz lelkiismeretük legyen, ha szegény szomszédjaik éheznek, Carnegie a pénzteremtés *társadalmi* jellegét látja, és ebből átfogó társadalmi felelősséget vezet le. Ami lenyűgözte az utókort: Sokak számára "sok szempontból egy hero" volt, és egyben "a nagylelkűség példaképe".⁶ Ez a hozzáállás főként az élet vége felé kerül előtérbe, amikor a gazdagoknak - mivel "semmit sem vihetnek magukkal" - el kell gondolkodniuk azon, hogy mit kezdjenek a vagyonukkal.

Meglepő módon Carnegie nagy ívben elítéli azt a lehetőséget, amelyet a telített lelkiismeret eddig a dolgok természetes menetének tartott: hogy a gazdagság *örökölhető* (vagy *örökölhető*). Aki erre törekszik, azt még politikailag is meg kell akadályozni:

6 <https://www.bartleby.com/essay/Was-Andrew-Carnegie-a-Hero-P3JNCRYCTJ>; Kohn 1989: 69.

"Az államnak éreztetnie kell azokkal az emberekkel, akik egész életükben nagy összegeket halmoznak fel, és megfosztják a közösséget attól, hogy egy közösségtől nem lehet megtagadni a részét."

Hogyan? Carnegie tiltottan magas örökösödési adót szorgalmaz - a gazdagság *evangéliuma* nem a gazdagság feltétlen bocsánatkérése, és nem is a jóléti állam kategorikus kritikája (Carnegie 1901: 910ff. pos.).

Carnegie alternatívája: A gazdag ember arra törekszik, hogy vagyonát jótékonyan ossza szét az emberek között. Mivel a pénzzel való ajándékozás visszaélésekre ad okot, a jótékonsági projekteket részesíti előnyben. Biográfiailag a közkönyvtárak jutnak először eszünkbe, de a jótékonsági vágy tárgyaiból sincs hiány. Egyetemek, kórházak és laboratóriumok, közparkok és városi látványosságok, hangversenytermek ("a zene felemeléséhez"), uszodák és templomok jutnak eszünkbe - ez utóbbiakkal azonban óvatosan kell bánni, mert a szektásság felé hajlóan könnyen egymás ellen fordítják az embereket (Carnegie 1901: 594. o.).

Röviden, Carnegie amellett érvel, hogy a jólétet azok irányítsák, akik a szükséges pénz előteremtésével bizonyítják felsőbbrendű hozzáértésüket:

"Így lehet megoldani a gazdagok és szegények problémáját. A tőkefelhalmozás és -elosztás továbbra is az egyén felelőssége marad. Ez egy individualista társadalmi rend lesz, de a milliomos a szegények vagyonkezelőjeként fog működni. A társadalom egy időre rábizza az általa generált növekedés nagy részét, mert sokkal jobban kihasználja azt, mint azt a társadalom megtehetette volna, vagy megtehetette volna."

Mindenesetre, ami a szociális állammal újra és újra megtörténik, az ezzel a kizárólagos elosztó szervvel nem történik meg: hogy a pénzeket a

"semmirekellők, részegesek és semmirekellők", azaz kidobták az ablakon (Carnegie 1889: 662). Az amerikai fil- antropisták számára, más szóval, a pénzbeli jótékonság "a pénzügyi befektetési tevékenységük folytatása volt, és ezért akartak

az üzleti életben használt eszközöket használják" (Zunz 2014: 2).

Vajon előhírnökei annak a Trump-féle önhittségnek, amely azt a posztulátumot állítja, hogy nincs jobb politikus, mint az üzletember, aki érti a dolgát? Carnegie kétségtelenül hasonlóan gondolkodik, de úgy tűnik, hogy végső soron egy magasabb tekintélyt tart szem előtt, mert a közösség végső soron több, mint a könyvtárak, uszodák, parkok, egyetemek - vagy bármi más, ami adományozható - összege. Mi mással lehetne magyarázni, hogy az első adandó alkalommal elindul a hosszú útra Kielbe, hogy elfogadja a német császár (II. Vilmos) esti meghívását? Aki bizonyára nagyon le volt nyugőzve:

"Már egy ideje az a benyomásom, hogy a császárt a sors küldte hozzánk. Beszélgetéseink megerősítették ezt az érzést. Nagyon remélem, hogy a jövőben valami igazán nagyszerűt és jót fog elérni. Nagyon is lehet, hogy még eljátszhat egy olyan szerepet, amely halhatatlanná teszi őt." (Carnegie 1920: 282f.)

A példakép találkozott egy vezetővel.

8. Vonalzót

8.1 Boss Tweed

Figyelemre méltó, hogy fél évszázaddal azután, hogy Hegel lefokozta az uralkodót jegyzővé, az erekleve még mindig megőrizte vonzerejét. A képzeletnek még azt is el kell érnie, hogy Carnegie segítőjét Chicagóba irányítsa. Ott Wilhelm magát díszpolgárrá avatta, és ezzel igazolta az egykor romlott városnak, hogy végre elérte, ami tisztességes polgárainak nagy célja volt:

"a mocsár lecsapolása". A fesztivál koreográfiája mindent elmond:

"Várakozó tömeg állt az utcákon, várva a menetet. Harangok csengtek, és közben a kikötő előtt horgonyzó hadihajók lövéseinek hangja hallatszott. Éppen ekkor egy előrenyomuló lovasosztag lovagolt el mellettük. A német menetzene hangjai betöltötték a levegőt, és a császári kíséret takaros egyenruhája általános csodálkozást váltott ki. Csillogó kíséretétől körülveve egy császári alakot láttak, amint az utcán lovagolva tiszteleg, a lelkes tömeg éljenzése mellett. A német császár volt az.

Carnegie-hez hasonlóan kortársa, William Thomas Stead (1849- 1912), a közösségi politikai esemény angol feltalálója is megadta magát a birodalmi kultusz és művészeti alak varázsának (Stead 1894: 441f.).

Nota bene: A császár tiszteletét teszi az önkormányzatnál az elnök mellett. Grover Clevelandnek nyoma sincs. A faux pas mögött van egy üzenet: az embereknek el kell felejteniük "Washington", és a megfelelő helyen kell megoldaniuk a problémáikat - a közösségben és mindannak ellenére, ami időközben Tocqueville idilljéből lett.

Chicago nem volt erre rosszabbul alkalmas, mint más amerikai nagyvárosok. Mindenütt az önkormányzati terület volt az a politikai színtér, ahol két fejlődési vonal keresztezte és összefonódott: a *közigazgatási* és a *pártapparátus* felé. Egyfelől az ipari fejlődést és annak sokrétű válságjelenségeit kellett kezelni - a gyorsan növekvő települések kvázi természetes színtéréként kínálkoztak ehhez. Másrészt ez a feladat így egy olyan adminisztrációra hárult, amely Andrew Jackson óta a

A "kis Bonapartok" a földön zsákmányként szolgáltak hatalmuk megszilárdítására. A közérdekkel kevésbé foglalkoztak. Stead ismerte Chicago nyomorúságos helyzetét. Sokáig várhattak volna a német császárra - és ha Vilmos úgy döntött volna, hogy egy nap megteszi a hosszú utat, akkor is csak "bosszúálló udvaroncokkal" találkozott volna. Valójában egy másik uralkodó tartott udvart a városban:

"Korrupció királya uralkodik mindenben, ami a szeme előtt zajlik, teljesen vitathatatlan." (Stead 1894: 172)

Ennek a rezsimnek a keretében az önkormányzati döntéshozatali és közigazgatási aktusok rendszeresen csereügyletekké váltak.

- aki akart valamit a várostól, annak meg kellett vesztegetnie az adminisztrátorokat. Nincs még egy olyan üzleti terület, amely olyan nagy stílusformáló erőt fejlesztett volna ki, mint az (illegális) szerencsejáték. Stead rendőrségi körökből származó nyilatkozatokat gyűjt össze, amelyek szerint volt

"nagyszabásúan és nyilvánosan, a városatyák beleegyezésével, sőt védelmében. Alkalmanként kivételt tesznek, ha nem lehet megegyezni a lóvásárlásokban" (Stead 1894: 235). (Stead 1894: 235)

Ez csak tüneti volt, de messze nem minden, és egészében véve "Sátán láthatatlan világa" (Stead 1894: 171ff.).

Az, hogy New York még nagyobbát szól, elsősorban a helyi leviatán, *Boss Tweed* (1823-1878) ügyes kezének köszönhető. Hasonlóan meredek és gyanús felemelkedéséről olvashatunk:

"Tweed, akinek felmenői skót protestánsok voltak, tizenegy évesen otthagyta az iskolát, hogy segítsen apjának a székgyártó műhelyében. Az ezt követő években elszabadult, és a környéken hírhedt lett, mint egy banda vezetője, akit "Big Bill" néven emlegetnek - ez a 150 kilogrammos súlyára utal. Tweed később csatlakozott a New York-i tűzoltósághoz, és már néhány évesen a tűzoltóság 27parancsnoka lett.

"Hatos számú amerikai motoros század". 1852-ben Tweedet a Demokrata Párt színeiben városi tanácsosnak választották, 1853-ban pedig e párt színeiben az amerikai képviselőház tagja lett. " (Wikipedia)

Röviden: a *rongyokból a tisztességbe* való felemelkedés egyértelmű esete, bár aligha azért, hogy társadalmilag szalonképessé váljon (mint Alger ártalmatlan figurái), hanem azért, mert Tweed hatalmat akart felhalmozni a hivatalai révén. És gazdagság: karrierje csúcán többek között New York harmadik legnagyobb földbirtokosa, az Erie Railroad és a Tenth National Bank igazgatója, a Metropolitan Hotel tulajdonosa és a Guardian Savings Bank elnöke volt.

A Tweed-birodalom tényleges alapja azonban egy olyan "politikai gépezet" volt, mint amelyet más nagyvárosokban, köztük természetesen Chicagóban is ismertek. Ez az intézmény közvetlenül Andrew Jackson stratégiájára vezethető vissza, aki állami pozíciókat cserélt (párt)politikai szolgáltatásokért.¹ Idővel a portfólió jelentősen bővült - mindenre, amit a

¹ A kartell a városi korrupció megtestesítőjévé vált a központja, a *Tammany Hall* (Myers 1917) nevével. A vonatkozó gyakorlatok két legendás hollywoodi filmben találták meg filmes megtestesülésüket: *A nagy McGinty* (1942) és *Az üvegkulcs* (1942).

gép, vonzó jutalmak voltak: az önkormányzati hivataloktól és közbeszerzésektől kezdve az engedélyeken (alkohol, szerencsejáték), az elakadt bírósági ügyeken vagy a piszkos pénzügyleteken át a szén-, burgonya- és lisztadagokig.

Az ember úgy gondolja, hogy ezt az Augeai istállót alaposan ki kell füstölni, minél előbb, annál jobb. Hivalkodó, romlott, bunkó, bűnöző - az ilyen tulajdonságok nem illenek a "közszolgálat" igényéhez. Könnyű elfelejteni, hogy a tweed-rendszer "megoldhatatlan" problémákat is megoldott. Ez két, egymással összefüggő válságra adott válasz volt: egyrészt a (többnyire bevándorló) proletariátus bizonytalan életkörülményeire, akiknek az élete a különböző rosszaságok (munkanélküliség, rossz táplálkozás, rossz higiéniai viszonyok, törekeny egészség) miatt minden volt, csak nem volt "élhető"; másrészt a "jobb társadalom" makacs flegmaságára, amelynek szószólói túlságosan gyorsan elfogadták az idegen nyomort isteni büntetésként (Callow 1966: 152ff.). Ebben az értelemben itt nem egyszerűen egy alárendelt közigazgatás tevékenykedett, hanem a *helyi állam*, amelynek gyakorlata azonban rendkívül szokatlan volt.

A teljesség kedvéért meg kell említeni, hogy még a porosz közigazgatás sem kerülhette el, hogy bizonyos mértékig a földön "amerikanizálódjon": egyszerűen azért, mert a közigazgatási törvénykönyv fellazítása, bár "az ész és a tudomány bírói padja előtt" nem biztos, hogy megállja a helyét, bizonyos körülmények között "jobb dolgokat hoz" (Eibich 2004: 26521.). Az amerikai gépi gyakorlat természetesen drámaian nagyobb szabadságfokokat ismert - a jogi korlátok soha nem jelentettek számukra kötelező magatartási korlátokat, hanem mindig csak bosszantó súrlódási tényezők voltak. A tipikus főnökre igaz volt, hogy a törvény mindkét oldalán állt, azaz egyszerre lehetett a törvény megszegője és őrzője. Tweed például börtönben fejezte be életét, milliós értékű sikkasztási bűncselekmények miatt bebörtönözve; de politikai multifunkcionalista is volt, aki nagyhatalmú méltóságként teljes mértékben megfelelt a liberális méltóságok közösségének.

Még az is megtörténhetett, hogy a nemzeti érdek függött ettől a hermafrodita helyzettől. Tweed örökségéhez tartozik tehát az is, hogy ügyesen kezelte az úgynevezett "sorozási zavargásokat" (1863), amelyek erőszakossága időnként polgárháborús méreteket öltött. Akkoriban a lázadó munkások - akik közül minden eszközzel katonákat akartak toborozni a polgárháborúba - és a fegyveres államhatalom összecsapott. Az, hogy a véres összecsapás csak néhány napig tartott, elsősorban Tweednek volt köszönhető, aki saját kezdeményezésére Washingtonba sietett, hogy kompromisszumot kössön a kormány képviselőivel (Bernstein 1990).

8.2 Egy feudális báró

Ami a William Tweedhez hasonló politikai machinátorok számára a mindennapi kenyér, sőt az élet elixírje volt, nevezetesen a "szabályozó hatalom képtelensége" arra, hogy a helyszínen rendet teremtsen, más kortársakat is arra ösztönzött, hogy alternatívákat keressenek.

Ebből a helyzetből született az a terv is, hogy a városokat a természettel való szándékos összevetéssel megbékítsék. A kúrát még ma is ajánlják: Chicago például úgy hirdeti parkjait, mint olyan helyeket, ahol "el lehet távolodni a városi nyüzsgéstől".² Ezek közül sokat Frederick Olmstedt, a zöldövezetek vitathatatlan pápája tervezett, aki a New York-i *Central Parkért* is felelős. Nagy ígérete az volt, hogy a természettel való rendszeres kapcsolat pozitívan befolyásolja a városlakók jólétét, és sok városatya hitt neki (vö. Sutton 1971).

Aki azonban biztosra akart menni, mint George Pullman, a legendás "Pullman Palace Car Company" ura, annak az adott körülmények között drasztikusabb eszközökhöz kellett folyamodnia:

2 <https://www.timeout.com/chicago/things-to-do/the-best-parks-in-chicago>

"1877-ben Chicagóban vasúti sztrájk volt, amelynek nyomán a sztrájkolók és szimpatizánsaik négynapos csatát vívtak a rendőrséggel. Tizenhárom ember meghalt és több százan megsérültek. Erre válaszul George Pullman kitalálta a saját receptjét az ilyen zavargások ellen: egy mintavárost épített a munkásai számára a munkahelyük közvetlen közelében". (Painter 2008: 15ff.)

Pullman City építőjének életnagyságú játéka volt, komolyan és részletesen kidolgozva, hogy "örök béke" legyen.

A kortársak jól tudták, hogy itt nem csupán arról van szó, hogy kényelmes szállást biztosítanak az alkalmazottaknak: "Project *Pullman*" - ezt lehetett olvasni akkoriban a *Scientific American*ben,

"sokkal többet jelent annál, mint ami: nevezetesen egy nagy ipari terület rövid idő alatt történő megépítését. A kezdeményező terve ugyanis mindenekelőtt az volt, hogy egy igazi várost építsen, amelynek falain belül egyrészt a lehető legnagyobb mértékben rendelkezésre kell állnia mindannak, ami hozzájárul a dolgozó lakosság egészségéhez, kényelméhez és kényelméhez, másrészt pedig hatékonyan megelőzi azokat a bűnöket, amelyekre ez a környezet általában hajlamos. Ugyanakkor a projektnek gazdaságilag megalapozottnak kell lennie, azaz elegendő és biztos megtérülést kell hoznia". (*Scientific American*, 1883. május 3.)

Más beszámolók részletekbe mennek: *Pullman City* gyönyörű vasútállomásának csodálata, a díszes építészet ünneplése - az egyetlen

- Hotels am Platze ("a legnagyobb városhoz méltó"), megcsodálják a tágas városi parkot, lenyűgözik a fogyasztási cikkek kínálata, tisztelettel adóznak az impozáns színháznak, megjegyzik a szolid lakónegyedeket (téglaépületek), és dicsérő szavakat találnak a hangulatról:

"Az egész város a tisztaság és az elegancia mintaképe. Mint egy *Pullman-kocsi*" (egy újsághírből, idézi Smith 1995: 347). A munkahelyen kívül nem szabad megfélekezni az ipari kor sötét oldaláról. Azok, akik városi látványosságokat akartak - bárkat, játékkermeket,

bordélyházak - csalódott volna. Gyári ellenőrök járőröztek az utcákon, hogy megakadályozzák a kezdetek kialakulását. *Mint egy feudális báró*³, Pullman is uralkodni akart a népe felett.

– így tűnt a lenyűgözött (külföldi) világ számára: Nap mint nap különvonatok szállították a riportereket és a turistákat Chicagóból az ígéret földjére (Miller 1996: 234).

A csillogást és a glamúrt azonban meg akarták fizetni - anélkül, hogy Pullman zsebére esett volna. A terv bevált. A kezdeményező elégedetten állapíthatta meg, hogy nem fektetett "ötven centet" a projektbe. Nem volt ambíciója, hogy a munkásosztály jótévőjeként legyen ismert - minden kiadásnak meg kellett térülnie. Az alkalmazottaknak nem csak a (viszonylag kényelmes) szállásért kellett magas bérleti díjat fizetniük, hanem mindenért, amit a négy falon kívül tettek, az ételkészítésért a színházba járásig, aprólékosan kiszámláztak nekik. Szó szerint minden "Pullman" és alternatív volt, mert Chicago túl messze volt. "Pullman-házban születünk, Pullman üzleteiből táplálkozunk, Pullman iskolájában tanítanak, Pullman diplomában katekizálnak, és ha meghalunk, a Pullman-pokolba kerülünk" - foglalja össze egy bosszús alkalmazott.⁴

Csak a pokol volt szabad. Eközben több volt a tét, mint a munkaerő nyereséges összegyűjtésének gazdasági projektje. A bárónak volt egy látomása - az ő népének egy nap "értékes és kiegyensúlyozott életet élnek" (Green 2010: 31), és fokozatosan nagyobb szabadságot kapnak:

"Komoly szándékom egy második város alapítása, amelyben minden lakos a saját elképzelései szerint épít házat. Egy ház, amely megfelel az igényeinek és az övé.

3 www.pullman-museum.org/theMan/

4 www.pullman-museum.org/theMan/

Az ellenőrzött előkészítés nélkül félt volna, "hogyan olyan családok kaptak volna lábra, akik nem azonosultak volna kellőképpen a kívánt viselkedési mintákkal, és így tönkretették volna az egész projektet". Időközben azonban "tíz év tanulóév után" jó néhány lakos készen áll a következő lépésre. Meg is tették, összegez Pullman, "olyan erősen internalizálták a magatartási kódexet, és olyan pontosan felismerték annak előnyeit, hogy mindenhol el lehetett őket helyezni". Ezt az avantgárdot még építési telket is eladnák, "apránként", hogy semmi váratlan ne történjen (lásd Pierce/Norris 2004: 272).

Először a kiképzés, majd a gyakorlás - amint a juhok megértették, hogy mit akar tőlük a pásztor:

"Pullmant az a vágy vezérelte, hogy a lehető legjobban elkerülje a munkügyi konfliktusokat. És a jól adagolt paternalizmus tűnt számára a legjobb eszköznek arra, hogy a munkásokat és ambícióikat csendben tartsa. Ami olyan munkabékét biztosítana hatalmas vállalatának, amilyenre még nem volt példa." (Lindsey 1943: 35)

A "pullmani pokol" szó azt sugallja, hogy még hosszú út állt előttünk a földi mennyországig. De a panaszok süket fülekre találtak George Pullman-nél. Szigorúan elutasította a panaszok elfogadását - és a hajlamos közönség az engedetlenség első jelére a segítségére sietett, nem utolsósorban azért, mert azt hitte, hogy olyan kaput lát, amelyen keresztül hamarosan gyilkos seregek törnek ki. Ha valaki enged, és "nem cselekszik azonnal határozottan" - hagyta magát hallatni egy zaklatott hang -, "akkor már nem leszünk képesek úrrá lenni a zendülésen és a lázadáson. Akkor" - ebben a sorrendben - "sok vagyont fog elpusztulni és sok vér fog folyni, és félt, hogy a békés évek örökre mögöttünk maradnak." (lásd Lindsey 1943: 211)

A helyzet, hallani és olvasni lehetett, nem utolsósorban azért volt ilyen robbanásveszélyes, mert voltak olyan népszerű csábítók, akiknek a preferált célcsoportját - a bevándorlókat - "még nem hatotta át az "amerikai eszme"". De a bennszülött munkásokat is úgy tekintették, hogy

immunisak a lázadás szellemére, nem feltétlenül voltak képesek a szervezett szolidaritás vonzására.

Az ilyen félelmek ellenére továbbra is fennmaradt az a vélemény, hogy Pullman modellje örök időkre garantálja az örök ipari békét és ezzel az amerikai boldogságot:

"A vállalat a tőke és a munka közös végső kórusának alaphangját adja meg. Egyedül is sikerült volna az alapítónak megteremtenie a távozó A cél egy olyan piramis létrehozása volt, amelynek szilárd alapja az emberi természet, napfényes záróköve pedig a társadalmi béke".
(Kirkland 1892: 400)

De ez a himnusz, amint elhangzott, máris újra maku- laturává vált. A "pokoli" gyárvárosi élet elleni csendes ellenérzés nem tűnt el a semmibe, és az első adandó alkalommal nyílt ellenállássá mutálódott. Ez két, egymással szorosan összefüggő jelenséget hozott felszínre, amelyekkel Pullman he- rozik paternalizmusa nem számolt, és nem is tudott megbirkózni: az elkerülhetetlen válságokat és az "nem amerikai" kollektívákat.

Az "1893-as pánik", az aranykor vége és a több évig tartó depressziós időszak kezdete a Pullman vállalatot is mély válságba sodorta. Ahogy az várható volt, kivéztette a munkásait, és ezzel - akár átgondoltan, akár nem - biztosította a helyi csetepaté "államosítását". Az Amerikai Vasutasok Szakszervezete felkarolta a vitát, aminek következtében végül negyedmillió sztrájkoló bénította meg a vasútvonalakat²⁶. Másrészt az üzleti élet képviselői sikeresen próbáltak szövetségi csapatokat szervezni a "rémuralom" ellen. A véres végén ott voltak

15 000 fegyveres állt szemben 6000 fosztogatóval. Legalább 34 halott volt.

Nem sokkal később George Pullman is meghalt, és nem sokkal később az Illinois-i Legfelsőbb Bíróság úgy döntött, hogy Pullman Cityt Chicagóba kell beolvasztani (Schneirow et al. Smith1999, 1995).

9. Makers

9.1 Az állam foltozása

Amikor Goethe 1827-ben arról beszélt, hogy Amerikának jobb dolga van, csak olyan dolgokra gondolt, amelyek *nem* tűntek számára előnyösnek: nincsenek romos kastélyok, nincsenek haszontalan emlékek, nincsenek értelmetlen viták.

Nincs "német" állam: Goethe átsiklik ezen az előnyön. Egy volt? Nem volt vita arról, hogy a társadalmaknak szükségük van egy központi *szervező erőre* - ez már a kezdetektől fogva papírra volt vetve (az alkotmány), és Pullmanék megbízhatóan számíthattak egy fegyveres államhatalomra, amint tűz alá kerültek. Mindenre, ami ezen túlmutatott, voltak modellek (Anglia, Franciaország, Poroszország, még Kína is), de ők megesküdtek, hogy "teljesen másképp" csinálják a dolgokat. Ez az önkorlátozás természetesen nem volt kőbe vésve; viták alakultak ki, amelyek végül oda vezettek, hogy amerikai szakértők európai tényfeltáró útjait tűzték napirendre.¹

Tulajdonképpen a század nagy amerikai eseménye, az elszakadási háború tökéletes alkalmat adott volna arra, hogy "vágyakozzunk a

¹ <https://www.ide-journal.org/article/ellis-golz-mayrhofer-education-in-19thcentury-europe-views-of-mann-and-ushinsky-countries-of-the-19th-views-of-mann-and-ushinsky/>

hatalom" (Brewer 1989) a tisztán katonai jellegűeken túl. Valamit ki kellett találni, különösen a hazafias hősök számára, legyenek azok elhunytak, sebesültek vagy zavarodott emberek. A statisztikák azt mutatják, hogy az eredmény egyfajta jóléti állam lett:

"Nem szabad szem elől tévesztenünk ennek a katonai konfliktusnak a pusztá dimenzióit, mert ezek miatt került sor a nagyvonalú ellátórendszer kiépítésére. Ez a háború nagyszámú özvegyet és árvát, valamint sebesült és nem sebesült veteránok légióit hozta létre",

mindannyian erkölcsileg telített állami támogatási igényekkel rendelkeznek (Skocpol 1992: 104).

Ha a modern állam pusztán fizető ügynökként valósulna meg, akkor Amerika kétségtelenül "megérkezett" volna. De ez nem volt ilyen egyszerű, mindenekelőtt azért, mert a rendelkezésre bocsátott pénz nem lehetett egyszerűen szétosztani, hanem kezelni kellett.

Ezzel nem a köztisztviselők, hanem az Egyesült Államok Egészségügyi Bizottságában szervezett szociális munkások foglalkoztak. Önkéntes személyzete (orvosok, ápolók stb.) már részt vett a harctereken végzett karitatív munkában, és a washingtoni bürokráciával ellentétben rendelkezett korábbi orvosi és logisztikai tapasztalattal.

Úgy tűnik, a munkamegosztás jól működött, így természetes lett volna annak folytatása és kiterjesztése. Eleinte azonban az akkori "mély állam" ellenállt, mert a megállapodásnak volt egy csapdája. Az a tény, hogy a segítséget magánkézből ajánlották fel, a nyilvánosság kudarcának tekinthető:

"A kormánytisztviselők számára nem volt kellemes, hogy állandóan emlékeztették őket [...] hibás ügyintézésükre". (Stillé 1866: 511)

Magánügynökségek később máshol is végeztek már közfeladatokat, de ebben az esetben minden érintettnek nyilvánvalóan furcsa érzése volt, és ez egyrészt kompromittáló volt.

Végül mégis a kézenfekvő megoldás érvényesült - a problémát kiszervezték, és szerződéses ügyintézés formájában az "Egészségügyi Bizottságra" ruházták át. Konkrétan a feladat az volt, hogy különböző helyszíneken "Nemzeti menedékhelyet üzemeltessenek a rokkant önkéntes katonák számára" (Kelly 1997). Visszatekintve az embernek az a benyomása, hogy ez volt az amerikai kormányzati stílus születése, amely az elszórt problémákra ad hoc "testületek, bizottságok és bizottságok" segítségével reagált.² Általánosabban, "az új közigazgatási egységek hulláma" - amelyeket mindenütt létrehoztak, ahol új feladat kínálkozott vagy kínálkozott - volt Amerika "leglátványosabb hozzájárulása az állami bürokráciához a század19. végén" (Keller 2007: 54). Más szóval, az államépítés mint *patchwork* (vö. Skowronek 1982: 37ff.), amelynek eredménye az "állami rendetlenség", és a leendő hősöknek sokféle lehetőségük van vezetői kvalitásaik bizonyítására.

A veteránok ügye sürgős és szimbolikus jelentőségű volt; funkcionálisan azonban hamarosan más problémák kerültek előtérbe, elsősorban az országos vasúti rendszer megszervezése, amellyel ismét egy bizottság ("Interstate Commerce Commission") foglalkozott (Benson Kolko2014, Martin1965, 1992).³ A gyorsan növekvő ipari társadalomnak "közlekedési ütőerekkel" (szén, gabona, acél, benzin stb. szállítására) kellett rendelkeznie, ezért különösen a teherszállítás vált a gazdaság neuralgikus ágazatává (Kolko 1965). A bizottságnak meg kellett volna akadályoznia, hogy ez a növekedési folyamat kaotikussá váljon; egyelőre azonban, nolens volens, inkább növelte a zűrzavart.

2 <https://www.usa.gov/boards-commissions-committees>

3 Hogy pontosan mi történt, tervezett vagy nem tervezett, az ellentmondásos viták tárgya. Egyesek egy ellenálló tőkés frakciót látnak munkában, amely ellenállt a politikai beavatkozási kísérleteknek (Benson 1955), másoknak az a benyomása, hogy a vasúttársaságok még érdekeltek is voltak a beavatkozásban (Kolko 1965). Megint mások azt akarják kideríteni, hogy valójában a vasúttársaságok megszelídítéséről volt szó (Martin 1992).

A szenvedők között volt az Adams-klán egyik sarja is: Charles Francis Jr, a Union Pacific Railroad 1884-vezetője 1890 a (Athearn 1970).

Adams tudta, hogyan kell ezt jobban csinálni, mégpedig úgy, ahogyan "a német elme" a szeme láttára gyakorolta:

"Akár maguk a német kormányok működtetik a vasutakat, akár nem, a befolyásuk mindig is érezhető volt a napi üzletmenetben. Egyszerűen mindent szabályoztak, a fuvardíjtól a balesetvédelemig. Abból a német elvből kiindulva, hogy az államnak nemcsak joga, hanem kötelessége is beavatkozni mindenütt, ahol a közérdek sérül, a kormányok magától értetődően játszották ki hatalmukat."

Adams összegzése szerint különösen Poroszország mutatott jó példát. Sajnos, ebből kevés lenne, mert:

"A vasúti probléma német megoldása nem exportálható Amerikába".
(Adams 1878: 111f109,, 206)

Legalábbis ezen a területen az amerikaiak nem úgy tűnik, hogy jobban teljesítettek volna, csak azért, mert *nem* volt valamijük. Ellenkezőleg, általános a morgolódás: "A gépezet nem működik jól" (Adams). A piac csődöt mondott, és az ideológia megakadályozta, hogy az állam hatékonyan lépjen közbe. Ezért ismét egy "erős emberre" kellett támaszkodni, akinek vezetői képességei elegendőek voltak ahhoz, hogy rendet tegyen a dolgok között.

Megjelent (némi késéssel) Theodore Roosevelt alakjában. Bizonyára megvolt a megfelelő önbecsülése:

"Általános az a tendencia, hogy száz gyenge ember ugyanannyi vezetést tud nyújtani, mint egy erős ember. Ez helytelen" - mert "semmi és senki sem helyettesíthet egy igazi vezetőt", csak egy hozzá hasonlót (vö. O'Toole 2012: 114). Ezzel a világról és saját fontosságáról alkotott képével felvértezve Rooseveltnek az elnökség súlyát felhasználva rendkívül fáradságos, sok kudarccal tarkított úton kellett kezdetlegesen rendet tennie a kaotikus vasúti piacon (Skowronek 1982: 254ff.).

és túlzásokba esnek: Ismét bebizonyosodott - tudjuk meg -, hogy a legjobb szándékok is csak ott érnek jobb véget, ahol egy "erős, elszánt és okos" ember hajlja őket előre (Marcus/Burner 1971: 182).

Az erős férfiasággal azonban semmit sem lehetett elérni. Különösen a vasúti szabályozás nehéz szakmájában kellett valakinek *tudnia*, hogy miről beszél: Vasútvonalak és társaságok, pályaszélesség és -hossz, fuvardíjak és árengedmények, szállítási sűrűség és közlekedési kapcsolatok (csatorna, közút) - mindezek, de még sok más is terítékre került a tárgyalásokon. Csak azok tudtak áttekintést tartani, akik képesek voltak szakértelmet mozgósítani. Ezt találták meg az Államközi Kereskedelmi Bizottságban, amelynek Csipkerózsika-álmának végre vége lett.

Az ő példájuk, mondják, azt bizonyítja, hogy "a kormányzati működés régi modellje" átadta helyét "az amerikai államnak a modern ipari társadalomba való visszailleszkedésének" (Skowronek 1982: 248). Adams szemével nézve a következtetés más lenne: Ismét egy "kompetenciaklaszter" alakult ki *az államon túl*.

9.2 Nincs államéret

Poroszország mintegy 100 évvel Roosevelttől elöltszervezte át közigazgatását. A különbség szembetűnő, és ismét világossá teszi a két rendszer közötti alapvető különbséget: Egyrészt elsősorban a *szervezeti* szigorrról van szó, másrészt a *személyes* minőség kerül előtérbe.

1808-ban Poroszország királya bejelentette, hogy elhatározta, hogy "a legfőbb belügyi és pénzügyi közigazgatási hatóságoknak a korszellem fejlődésének, az állam külső körülmények következtében megváltozott helyzetének és az állam aktuális szükségleteinek megfelelő, javított üzleti berendezkedést ad". A reform célja,

4 In v. Justi még mindig "Policey" néven szerepel.

"Az üzleti adminisztrációnak a lehető legnagyobb egységet, erőt és rendet adni, egy legfőbb pontban egyesíteni, és a nemzet és az egyén szellemi erőit a legcélszerűbb és legegyszerűbb módon felhasználni az ilyenek számára. Végző soron a kormányzati igazgatás ezentúl az államfőnek közvetlenül alárendelt legfelsőbb álláspontról fog kiindulni. Ebből a szempontból nemcsak az egészet hagyják figyelmen kívül, hanem ugyanakkor az adminisztrációt is közvetlenül érintik.⁵

A régensnek megbocsátható, ha azt hiszi, hogy kormányoz. Hegel jobban tudta: az apparátus inkább előbb, mint utóbb leépíti őt. Akárhogy is, egészen más szellem uralkodik, mint az amerikai kabinetben, amely több életet enged és kevesebb rendet ismer.

Az, hogy ez az államideál nem tudott megvetni lábát az Atlanti-óceán túloldalán, sőt, hogy Amerika sem jutott el az *államérzetig* (H. G. Wells): a demokratizálódás és a bürokratizálódás egymásutánját tették ezért felelőssé (Fukuyama 2015: pos. 888ff.). Az olyan államok, mint Poroszország, amelyek közigazgatási struktúrája már a demokratizálódás megkezdése előtt kialakult, képesek lettek volna nagyjából stabil és viszonylag autonóm kormányzati apparátust létrehozni.⁶ Mások azonban, köztük Amerika is, először demokratikus vizekre eveztek, és csak jóval később szembesültek azzal a problémával, hogy a társadalmakat igazgatni is kell.

Kétségtelenül ollózva fejlődtek az állami eszmevilágok. A legjobb példa: Míg Andrew Jackson arra a nézetre jutott, hogy az államapparátus demokratizálható, mert bármelyik arra járó amerikai képes ügyeinek intézésére, addig Hegel korának gondolatait úgy foglalta össze, hogy a közigazgatás egy

5 <https://www.lwl.org/westfaelische-geschichte/que/normal/que818.pdf>

6 A porosz esetről részletesebb információ Koselleck (1987: 163ff.)

Hegel szerint a társadalmi rendszer egy különleges osztály, a "közszolgálat", amelynek felsőbbrendű kompetenciája lehetővé teszi, hogy irányítsa a társadalmi fejlődés folyamatát (Hegel 1986a: 357).

Mindazonáltal a nyilvánvaló - hogy a szakadék növekedni fog - nem következett be. Az ok: az (amerikai) problémák és a (porosz) megoldások "átkeltek az Atlanti-óceánon".⁷

Amerika esetében ez a folyamat a megfelelő iskolarendszer kérdésének idején 1840 kezdődött. A "Hinz und Kunz" máshol is problémássá vált, és nem csak akkor, amikor hivatalnokokká kellett válniuk. Különösen Poroszországot és Franciaországot tartották példaképnek, és ezért amerikai szakértőket küldtek oda. Mindent összevetve pozitív megállapításaik természetesen ellenállásba ütköztek - ami helyben csodálatra méltó volt, az távolról fenyegetőnek tűnt:

"Az amerikai látogatók áradoztak arról a melegségről és lelkesedéstről, amit az osztálytermekben éreztek. Emiatt az otthoni kritikusok az amerikai iskolarendszer unalmassá válására figyelmeztettek". (Kaestle 1983: 73)⁸

Egyelőre azonban együtt lehetett élni a patthelyzettel, mert sem a döntés nem tűnt sürgősnek, sem az egységesség nem volt kényszerítő erejű.

Ilyen körülmények között nem volt várható, hogy a közszolgálat javulni fog. A régi helyzet folytatódott: Néhány évente tömegesen költöztek a kormány székhelyére a munkakeresők, akik elszántan gazdagodtak az állami költségvetésből, akár fitnessz, akár nem. Az, hogy a "félresikerült" - "ugyanolyan különböző és haszontalan képzettségű" emberek - az irodákba kerültek, senkit sem lepett meg. Míg a "porosz stílus" következetesen a jogászokra támaszkodott, addig⁹ amerikai megfelelője egyáltalán nem volt válogató: 1867

7 Lásd még Rogers (2000).

8 A porosz neheztelés egyébként a mai napig fennmaradt - még mindig figyelmeztetnek az "abszolutista hatalom közigazgatási eszközökkel való folytatására" (Hamburger 2017: 51).

9 Még az alárendelt pozíciókban (titkárok, anyakönyvvezetők) is lehetett gyakran látni olyan jogtudósokat dolgozni, akik még nem találták meg a megfelelő

A kincstár tisztviselői között 7 könyvvizsgáló, banki¹³ ügyintéző, könyvelő¹⁸, írnok²⁷, detektív volt,¹
 2 Gyógyszerészek, szerkesztők¹, gazdák, 51taxisofőrök, gondnokok, 11 Szállodai alkalmazott, munkás¹⁶, ügyvéd¹, gépész¹, 1gyártulajdonos, 18 Szerelő, kereskedő¹⁴, futár², lelkész¹, inas¹, portás,¹
 1 Postás, eladó², szobrász¹, diák¹², földmérő¹,
 24 Tanár, távirás², pénztáros¹, pincér¹, mosónő¹,
 1 Éjjeliőrök és alkalmi¹¹² munkások (vö. Hoogenboom 1959: 301).

Röviden, az összkép nem változott Jackson óta: Amerika - számol be egy cinikus megfigyelő - "szinte két osztályra szakadt" - az "egyik Kaliforniába áramlott aranyat keresni, a másik Washingtonba tartott hivatalokért".¹⁰ Hogy miért nem követte ezt a felismerést fordulat, az nyilvánvaló: még a század¹⁹. végén is minden egyes kongresszusi tag csak a postai szolgálatban mintegy 200 pozíciót tudott hasznos akolitussal betölteni (Skowronek 1982: 72).

Egy mondatban: A problémát (dilettantizmus) jól ismerték, de a megoldással (képzettség) nem lehetett megbarátkozni. A drogisták vagy szobrászok pocsék köztisztviselők voltak, de hasznos választási munkások és keresett pártadományozók. Így történt, ahogy történnie kellett: elszórtan élő magányos farkasoknak kellett vinniük a bürokratikus reform fáklyáját.

Közülük messze a legfontosabb Thomas Allen Jenckes, Rhode Island képviselője volt (Hoogenboom 1961). 1868-ban törvényjavaslatot terjesztett elő, amelynek céljaként azt jelölte meg, hogy "szabályozza az Egyesült Államok közszolgálatát és elősegítse annak hatékonyságát" (Jenckes 1868a). Az ehhez szükséges ötletek egy átfogó anyagvizsgálat eredményeként születtek. A világ minden tájáról kerestek modelleket, és végül négyen fellebbeztek: Kína (egy modell), Kína (egy modell), Kína (egy modell), Kína (egy modell), Kína (egy modell).

és áthidalták a várakozási időt (fizetés nélkül) (Bleek Wunder 1972, 1981).

¹⁰ Egy idézet William Henry Sewardtól, Lincoln külügyminiszterétől és Andrew Jacksons; lásd Fish 1905: 121.

angol reformerek számára is), Anglia, Franciaország és Poroszország. A dokumentumok alapos tanulmányozása után egyértelművé vált, hogy a porosz közigazgatás, amelynek "világhírű hatékonysága és tisztasága" (Jenckes 1868b: 136) ezentúl az amerikaiak számára mintaként fog szolgálni, "győzött". Ez elsősorban ahhoz a posztulátumhoz vezetett, hogy a jövőben a személyzeti politika szempontjából a funkcionalitáson kívül semmi más nem számíthat. Jenckes szerint volt egy elkerülhetetlen kötelesség,

"csak a legrátermettebb és legjobban képzett jelölteket alkalmazzuk; azaz azokat, akik sikeresen lettek egy vizsgát és megnyertek egy pályázatot. Ezek a tisztviselők aztán elkerülhetetlenül a nemzet elitjét fogják alkotni." (Jenckes 1868b: 164)

Jenckes erőfeszítései visszapattantak a status quo-ról. Legalábbis kijelölték azt az utat, amelyen a politikai vita később haladni fog: a közigazgatási reform személyzeti reform. E szempont nyilvánvaló sürgősségének benyomása alatt egy másik kérdés ismét teljesen háttérbe szorult: a modernizációs projekt szervezeti dimenziója. Az a tény, hogy a közigazgatási hősök - "a nemzet elitje" - meghatározhatják a dolgok menetét, teljesen elegendőnek kellene lennie ahhoz, hogy az amerikai államrendszert felpörgessék.

Az a tény, hogy évekkel később valóban megmozdult valami, az egyéni "erőfeszítésekre" vezethető vissza. 1881-ben egy bizonyos Charles Guiteau lelőtte az elnököt (James A. Garfieldet). Miután számos szakmában megbukott, és tudta, hogy az alkalmatlanság nem kizáró ok, úgy döntött, hogy köztisztviselő lesz. Konzuli állásnak kellett lennie - és csak Bécs vagy Párizs jöhetett szóba hivatalos tartózkodási helyként. Mivel, ahogyan az várható volt, semmi sem lett belőle, fegyvert ragadott, és okot adott a kongresszusnak arra, hogy végre nekilásson az esedékes személyzeti reformnak. Így jött létre az 1883-as *Pendleton-törvény*, amelynek célja legalábbis a toborzás professzionalizálása volt (Hoogenboom 1959).

A törvény két szektorra osztotta a közszolgálatot: Az egyikben minden maradhatna a régiben, a "zsákmányrendszer", azaz a párttagok továbbra is saját belátásuk szerint ítélték oda ezeket a posztokat; a fennmaradó posztokat viszont versenyeztetés útján kellett meghirdetni és betölteni: A pályázóknak felvételi vizsgán kellett részt venniük, amelynek eredményei határozták meg, hogy kit neveznek ki ("érdemrendszer"). Mivel az állásokról nem szívesen mondanak le, a minősítési kampány csak szerény előrelépést ért el. A kezdeti évben, 1883-ban csak minden tizedik munkahelyet lehetett "kilapátolni". 1900-ra ez az arány egy százalékra⁴⁴ emelkedett, de cserébe az érdemelv sérült: A leköszönő elnökök, mivel a bürokráciában akarták lehorgonyozni "szolgáló" párttagjaikat, bedőltek a zsákmány állandó állásokká alakításának. Hatalomérzet, de "nincs államérzet". A helyzet nehezebbé vált, miután az egyik - az éppen létező, más-

Az útmutató egy jól bevált - és szinte elvárható - útmutató:

"Roosevelt biztos befolyásos, sőt, talán alapvető fontosságú volt a Bizottság fennmaradásának biztosításában és a közszolgálat érdemeinek előmozdításában." (White 2000: 696)

10. Útmutató

10.1 A nemzet szóvivője

Egy amerikai elnök tanácstalan volt a projektjeivel, ha voltak is neki - túl sok szereplőt kellett "bevonni" a "cor- sett" nélkül. Itt tárgyalhatott, ott zsarolhatott, máshol megvesztegethetett, de többről, mint apró lépésekről a különböző irányokba, az adott körülmények között szó sem lehetett. Néhányan később erényt akartak csinálni ebből a nehézségből ("muddling through"), de mivel nem volt nagy vonal, a nehézség megmaradt (Lindblom 1959).

Mi adhatott volna neki lendületet? Az "emberekhez való szólás" tűnt a csodaszernek (Ellis 1998). Nem szabad azonban ilyen gyorsan gondolkodni. Amikor a hivatalban lévő képviselők beszédet mondtak, ami elég ritka volt, akkor azt a kongresszus előtt tették egy adott alkalomból - és azért, mert az alkotmány ezt előírja: Az elnök "időről időre tájékoztatja mindkét házat a nemzet helyzetéről, és javaslatot tesz az általa szükségesnek és célszerűnek ítélt intézkedésekre" (II/3. cikk).

Amerika elnöki vezércsillaga, George Washington is megszabta a mércét, és évente egyetlen, meglehetősen ünnepélyes beszédet mondott ("az éves üzenet") - az összegyűlt kongresszus mint kiválasztott hallgatóság előtt. Jefferson nem is ment el ilyen messzire; éves üzenetét írásban adta át a képviselőknek (ezzel a hagyománnyal csak Woodrow Wilson szakított szisztematikusan). Ennek a kizárólagosságnak azonban nem sok köze volt a

Ez elsősorban annak volt köszönhető, hogy a "kirakatbeszéd" nem voltak kifizetődők, amíg nem voltak "ablakok", azaz médiumok (kezdve a napilapokkal), amelyek kellően széles körű visszhangot adtak volna az elnök szavának.

Alighogy véget ért ez az elzárkózás, máris volt ok az illemre és önuralomra szólítani: "Az elnök emberei" - írta akkoriban a *New York Times* - "a kongresszus, és amit mondani akar, azt nekik kell elmondania". (lásd Gamm/Smith 1998: 97) Aki ezt a korlátozást először törte át, azt a Kongresszus (is) majdnem megbüntette érte. Az Andrew Johnson elleni (sikertelen) *vádemelési eljárás során* (1868) felhozták, hogy ez az elnök "hivatalának kötelességeire, méltóságára és illemére való tekintet nélkül" nyilvánosan "mértéktelen, eretnek és botrányos szidalmakra" ragadtatta magát. A közönség "üvöltött, éljenzett és nevetett".¹

Woodrow Wilson, Rooseveltt utódja az elnöki székben aztán végleg megteremtette az új modellt: *a retorikus elnökséget* (Ceaser Tulis 1981,2017). Hitvallása szerint a politika lényegében véleménymasszázs:

"Ahol nincs abszolút és önkényes uralkodó, aki az emberek helyett dönt, ott a politika nem jelent mást, mint a tömegeknek egy álláspontot sugallni". (Wilson 1897: 340)

De nem minden beszéd "masszírozza" az emberek lelkét; ehhez olyan retorikára van szükség, amely egyrészt víziókat fest a tények közlése helyett; másrészt az érzelmekre apellál a tudás bemutatása helyett; harmadrészt pedig célokat fogalmaz meg a korlátok állandó ismételtetése helyett.

Wilson lehetetlennek találta, hogy az alkotmányozó atyák által előírányzott keretek között hatékony és átfogó kapcsolatot teremtsen a nyilvánossággal. Az ő ambíciója tehát az volt,

¹ https://www.senate.gov/artandhistory/history/common/briefing/Impeachment_Johnson.htm

"újra feltalálni az elnöki hivatal, hogy a nép felhatalmazásával felruházva megszervezze a jogalkotási folyamatot - más szóval, a szó valódi értelmében kormányozzon, alkotmány ide vagy oda" (Tulis 2017: VIII).

Természetesen Wilson nem mehetett olyan messzire, hogy egyszerűen félrelökje az alkotmányt - "önhatalmát" a jogi és ténybeli keretekhez kellett igazítani. Eközben hamar szemet szúrt neki az amerikai vezetés szomorú állapota: "Természetesen mindig vannak valamiféle vezetőink" - jegyzi meg, de

"Jönnek és mennek, mint a fantomok, amelyeket a véletlen helyezett a helyükre, ahonnan a mi beavatkozásunk nélkül tűnnek el újra. Az embernek az a benyomása, hogy mögöttük minden alkalommal egy olyan sors ereje áll, amelyet mi mint nemzet nem látunk előre és nem is tudunk ellenőrizni: helyi viták, homályos politikai változások valamelyik kerületben, választási csalás vagy egy rossz lépés egy pártgyűlésen. Ők nem igazi vezetők, hanem emberek, akik jönnek és mennek, mintha a közvéleménynek semmi köze nem lenne hozzájuk."

Néhány "kör ember, akiről alig tudjuk, honnan jönnek, vagy mit csinálnak", addig emeli ezeket a kartonkamerákat a helyükre, amíg az ember meg nem unja őket, "mintha magánügy lenne". A deprimálás eredmény, a legrövidebb nevezőre redukálva: *vezető nélküli kormány* (Wilson 1897: 340).

Wilson számára a kutya nem az alkotmány egyik vagy másik cikkelyében van elásva; a politika mögöttes, pusztán mechanikus felfogása, amelynek lényege kimerül a hatalmi viszonyok kiegyensúlyozásában, szerinte tévesnek tűnik: "Az elnök a Kongresszussal, a Kongresszus az elnökkel, és mindegyik a bíróságokkal szemben van kiegyensúlyozva. *Ellenőrzések és egyensúlyok* - ez volt a régi, szklerotikus filozófia. Wilson ezt "vitalista" hitvallásával ellensúlyozta:

"A kormány nem gép, hanem élő dolog". (Wilson 2011: 58)

Az élet - Wilson számára ez azt jelentette, hogy *az emberek*, nem pedig a mechanizmusok irányítanak. Az elnök szerepe így újraértékelődik - és a lehető legélesebb kontrasztba kerül Hegellel:

"Wilson a személyt és nem az elnöki hivatalt állítja a középpontba. A személy és személyisége a nemzet akaratát testesíti meg". (Pestritto 2005: 168)

"Megtentesíteni", azonban nem egy "vektoriális" értelmezésben, amely a kormányzást egy eredőre hígítja, és elvárja, hogy a régens egyetértően bólogasson arra, ami valahogyan máshol már kialakult előtte. Ezzel szemben Wilson "elnöke" szinte *hexen mester*: "Az emberek olyanok, mint az agyag egy igazi vezető kezében".²

Az "igazi vezető" mint Machiavelli tanítványa? Ami őt megkülönbözteti, az a nagyobb egészbe való kötelességtudó beilleszkedése:

"A kormány nem vak erők teste, hanem emberek teste, rendkívül differenciált funkciókkal. Ahhoz, hogy ez az élő gépezet megfelelően működjön, átfogó feladatot és közös célt kell neki adni - ez az elnök felelőssége: "Ahol nincs vezető, ott lehetetlen kormányozni". Biztosítania kell a szoros, szinte "ösztönös" együttműködést minden rész között (Wilson 2011: 32). Ha ezt eléri, semmi sem állhat a nagysága útjába:

"Az elnöknek mind a törvény, mind a lelkiismeret szerint szabadságában áll, hogy olyan nagy ember legyen, amennyire csak lehet." (Wilson 2011: 39)

Mert ezt a herkulesi feladatot még amerikai körülmények között sem lehet gyilkossággal és emberöléssel, de még ravaszsággal és cselekkal sem teljesíteni, csak *retorikusan* lehet gyúrni az "agyagot". Mégpedig így: az elnök "közvetlenül a néphez fordul a washingtoni politikai mozgatórugók feje fölött, és arra számít, hogy a közvélemény legyőzi ellenfeleit" (Stid 1998: 162). Egy "nagy" vezetőnek tehát mindenekelőtt nagy szája van szüksége;

2 <http://teachingamericanhistory.org/library/document/leaders-of-men/>

Ha ez hiányzik, minden más hiábavaló. Ezen túlmenően az elnök számára nincsenek politikai korlátok:

"Ha a kongresszuson túllép, az nem az alkotmány atyáinak hibája, akik egyensúlytalanságot építettek a rendszerbe, hanem az, hogy egy elnök - ellentétben bármelyik képviselővel - tudja, hogy az egész nemzet mögötte áll. Egyedül a közvélemény segítségével tudja elérni, hogy a kongresszus az ő dallamára táncoljon." (Wilson 2011: 39f.)

A század vége felé az elnök és a sajtó egymás kezére játszott: az újságok "találtak egy olyan tárgyat, amelyről a rájuk jellemző módon - leegyszerűsítve és dramatizálva - tudósíthattak". Az elnöknek pedig rendelkezésére állt egy olyan eszköz, amelynek segítségével széleskörűen és hatékonyan hallatta hangját". (Ceaser et al. 1981: 165) Ez volt az elnök mint a *nemzet szóvivőjének* megszűlése (Tullis 2017; Wilson 2011: 41).

Wilson számára az elnök feladata még nem volt teljesítve - egy dolog az embereket és képviselőiket összhangba hozni, és egészen más dolog a zavaros közigazgatásban ("testületek, bizottságok és bizottságok") a politikai konszenzus kis munkában tartása. A végrehajtás mindennapjait nem lehet "gyúrni", azokat meg kell szervezni. Amerikában akkoriban még csak kezdetleges elképzelések voltak forgalomban arról, hogyan lehetne ezt megvalósítani.

Maga Wilson már korábban rámutatott erre a hiányosságra, és a hatékony *igazgatás* titkainak tudományos vizsgálata mellett érvelt: "The Study of Administration" (Wilson 1887). Ezzel azonban nem egy empirikus projektet akart elindítani, hanem csupán egy alapvető felismerést akart népszerűsíteni (Max Weber, aki azonban említés nélkül marad): A politika és a közigazgatás következetes szétválasztása teszi lehetővé a hatékony kormányzást.

Ha ezt a tanulást megiszívleljük, akkor Amerika reformperspektívája magától értetődő lesz: a fejlett országokból (Európából) működő folyamatok (adminisztráció) importálása, amelyek alapját-

a szellemi értékeknek (politikának) nem kell összeegyeztethetőnek lenniük a saját elképzeléseinkkel.

"Idegen rendszereket boncolhatunk a vérmérgeztől való félelem nélkül" - ígéri Wilson (1887: 220). Az amerikai cél elérése porosz módon - ez a terv, bár önmagában nem befolyásos és nem is ígéretes, legalább azt állíthatja, hogy megnyitotta a kapukat egy másfajta megoldás előtt: Woodrow Wilson igazgatási tudománya helyett Henry Fayol *menedzsmenttudománya* kínálta az amerikai bürokrácia reformjának elméleti felépítményét - bár jelentős késéssel (Reid 1995; lásd még Sager et al. 2018).

Fayol (1841-1925) francia bányamérnökként és menedzserként szerzett tapasztalatait felhasználva alakította át Wilson programját szervezeti struktúrává. Az eredmény javaslatok születtek arra vonatkozóan, hogy hogyan lehet az állami és a vállalati fellépést egyaránt optimalizálni: A kormányfő

"irányítja a kormányzati vállalkozást. Kötelessége, hogy a vállalkozás célját a rendelkezésre álló erőforrások legjobb felhasználásával valósítsa meg. Ő a szolgáló felettese, és gondoskodik arról, hogy minden lényeges munkát elvégezzenek. Minden miniszter egy-egy munkaterületért felelős, és irányítja a neki alárendelt igazgatókat. Minden egyes igazgató speciális feladatokért felelős, és az e célra alkalmazott személyzet felettese." (Fay- ol 1937: 111)

Más szóval: A politikai, a "jövő lehetőségeiről és lehetőségeiről" szóló döntés a csúcson ("a főparancsnokságon") összpontosul, és aztán a közigazgatási hierarchián keresztül csak felaprózódik, egyre tovább és tovább, anélkül, hogy bármi újat hozzá lehetne tenni a tartalomhoz. Ami azt jelenti, hogy fordítva: ha a "politika" a sajátjává akar válni, akkor engednie kell, hogy így kezeljék.

Fayol meglepő "atlanti átkelése" azzal magyarázható, hogy az amerikai álmod összekapcsolja egy modern közigazgatással.

kibékült. A vezető pozíciója érintetlen marad, tehát nem áldozódik fel a hegeli differenciálódás és professzionalizálódás oltárán. Az érem másik oldala: mivel a hatalmi monopóliumok különböznek az üzleti csoportoktól, az elnökök inkább a szervezéssel foglalkoznának, mint a programjukkal. Franklin D. Roosevelt talán észrevette - mindenesetre Amerika első elnöke, akinek hasznára válhatott volna a menedzsment ismerete, mindent úgy hagyott, ahogy volt. Más szóval, mindenféle felhajtás nélkül kiszervezte a feladatokat. Végül is több mint 40 ügynökség van: Civilian Conservation Corps, Farm Credit Administration, Federal Civil Works Administration, Federal Deposit Insurance Corp. (FDIC), Federal Emergency Relief Administration, Immigration and Naturalization Service, National Labor Board, National Recovery Administration, Public Works Administration, Tennessee Valley Authority, Bureau of Air Commerce, Export-Import Bank of Washington, Federal Communications Commission (FCC), Federal Housing Administration (FHA), National Archives and Records Service, Értékpapír- és Tőzsdedefelügyelet, Nemzeti Munkaügyi Kapcsolatok Testülete, Nemzeti Ifjúsági Igazgatóság, Letelepítési Igazgatóság, Vidéki Villamosítási Igazgatóság, Szociális Biztonsági Tanács, Works Progress Administration, Farm Security Administration, Repülésbiztonsági Tanács, Polgári Repülési Igazgatóság, Polgári Repülési Hatóság, Szövetségi Termésbiztosítási Testület., Works Projects Administration, Federal Works Agency, Bureau of the Public Debt, Civil Aeronautics Board, Defense Plant Corp., National Defense Research Committee, Selective Service System, Committee on Fair Employment Practices, Office of Price Administration, Office of Scientific Research and Development, Office of Strategic Services, Office of War Information, War Manpower Bizottság, Haditermelési Tanács.³

"Formát adni az egésznek, és minden részletnek a helyét" (Fayol) - erre a kompakt megoldásra, ha hihetünk a látszatnak, létezett

3 https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1995/04/12/fdrs-government-the-roots-of-todays-federal-bureaucracy/c3091bd5-3971-4e28-9a4e-53ea3aea654f/?utm_term=.7012a3f4039c

Erre nincs égető szükség. A bürokráciáról mint az "állam szubsztanciájáról" (Seibel 2016: 61) beszélni az amerikai esetben nincs értelme.⁴

10.2 A végső bomlasztó

Ez úgy jött, ahogy előbb-utóbb el kellett jönnie: Roosevelt hatalmi robbanása új zűrzavart teremtett, amely rengeteg célpontot kínál kritikusainak. Donald Trump csatakiáltása, a "*Lecsapolni a mocsarat!*" ezt a hangulatot tömöríti egy tömegeket vonzó szlogenbe.

Néhányan azok közül, akik csatlakoztak a kórushoz, mert láthatóan nem tudták elképzelni, hogy az amerikai nyomor amerikai trágyán terem, áttértek arra, hogy a de- bacle-t a gazemberre kenjék, akít soha nem találtak meg a tett színhelyén: Hegel.

"Mindent egybevetve, az alkotmányos atyák", meg vannak adva,

"Valószínűleg jó munkát végeztek. De egy dolgot kihagytak, és ez az, ami a gyomrunkban van: *a mély állam*, ahogy ma mondjuk. Eredetileg sokféle kifejezés volt rá. Hegel például az "adminisztratív államról" beszélt, hogy jelezze, hogy a polgároknak meg kell mondani, mit tegyenek. (Lewan- dowski/Bossie 2018: 161)⁵

Egy másik még azt is látja, hogy az egész világot Hegel szelleme fenyegeti:

4 Hasonló szervezeti sokféleséget találunk ebben az országban is, de ez nem szabadon lebeg a térben, hanem a minisztériumok égíse alatt reprodukálja magát (vö. Schuppert 1981).

5 (Corey) Lewandowski szervezte Donald2016 Trump kampányát egészen a közepéig. siert.

"Egy olyan időszakban, amikor minden jogi megfontolás a "mély állam" hatalmának további megszilárdítása felé halad, Hegel szándéka szerint világhatalmi istenné válik."⁶

Azonban legalább egy kisebbségpárti honfitársunk bűnös abban, hogy segített és felbujtott ebben az aberrációban: Woodrow Wilson. A vád szerint ő "felelős azért, hogy Hegelnek az államigazgatók objektivitásáról alkotott opti-mistikus véleménye átkerült az amerikai rendszerbe".⁷

*Aztán beütött a bomlasztó Trump*⁸ - épp időben, hogy véget vessen a veszélyes játéknak. Ami akár világszellemi magasságokba is katapultálhatja őt, ahogy Henry Kissinger találgatja:

"Úgy vélem, hogy ő egyike lehet azoknak a történelmi személyiségeknek, akik időről időre felbukkannak, és egy korszak végét jelzik, és arra kényszerítik, hogy feladja a régi, védelmet nyújtó állításait."⁹

Még ha ez kissé magasnak is tűnik, el kell ismerni, hogy ez az elnök semmit sem köszönhet a bomlasztó hírnevének: Trump égisze alatt az államapparátus hivatalos jellege és szervezeti szintje olyan drasztikusan lecsökkent, hogy az amerikai hegemonia végleg lejátszódott.

Nem lehet államot csinálni hézagokkal (állásleépítések) és tetvekkkel (közigazgatási tisztviselők): "Trump hajlandó volt élethossziglani köztisztviselőket kirúgni. Figyelmen kívül hagyta a "washingtoni szakértők" reális és kiegyensúlyozott empátiáját. "Őrültk" kívülállókat vett fel, akik a bevett intézményi bázist tele hagyták

6 <https://dailycaller.com/wp-content/uploads/2017/09/Political-Warfare.pdf>. A szöveg szerzője Rich Higgins, Trump volt biztonsági tanácsadója.

7 <https://www.heritage.org/political-process/report/the-birth-the-administrative-state-where-it-came-and-what-it-means-limited>

8 <https://www.nationalreview.com/2019/03/donald-trump-disruptor-drain-washington-swamp/>

9 <https://thehill.com/opinion/white-house/411535-donald-trump-the-great-bomlasztó>; <https://www.newsweek.com/henry-kissinger-trump-russia-putin-1035017>

szkeptikusan szemlélték. "Megtisztította" a progresszív aktivisták vezetőségét, és - talán a legélesebb szakítás a hagyományokkal - arra lépett, hogy egyáltalán nem tölt be kulcspozíciókat a "mély államban". Ez néha zavarában történt, de összességében véve egy durva stratégiát követ: "Általában nem veszek fel annyi köztisztviselőt, amennyit normálisnak tartanak - egyszerűen nincs rájuk szükség". *Nincs rájuk szükség* - ez az ítélet sokkal keményebb, mint az a vád, hogy ezek az emberek obstrukciók.¹⁰

Néhány megfigyelő a "pozitívumok" felől érdeklődik, és kételyeinek ad hangot. Még Kissingert is kételyek gyötrik: "korántsem biztos, hogy" Trump "valami nagyszerű alternatívát forgat a fejében", ezért számolni kell azzal, hogy ez az epizód egyszerűen értelmetlen: "Lehet, hogy csak egy véletlen baleset volt."¹¹ Egy történelmi baleset, amelynek következményei vannak az országra nézve: "Egy nagy bomlasztó, aki nem állít fel új legitimációs mércét, csak széthúzza a dolgokat. (Skowronek 2017) Még a támogatói körében is, a pusztítási őrvjögés miatti öröm ellenére, ott van az elvárás, hogy a végén valami számon kérhető dolog fog kisülni belőle:

"Amerika mindig is rajongott a lázadásért és a lázadókért, azokért az önféjűekért vagy bajkeverőkért, akik másképp látják a dolgokat. Ők találják fel. Felfedezik. Létrehozzák. Inspirálnak. Megváltoznak. Ezek viszik előre az emberiséget."¹²

Ezek és a hasonló himnuszok mind egy és ugyanazon dallam felismerhető variációi: "teremtő" "pusztulásokról" énekelnek. Amit Joseph Schumpeter (1972) a *follyamat* (verseny) hatásának tekint, azt mások (Christensen 2013) a *termék* (verseny) hatásának tekintik.

10 <https://www.nationalreview.com/2019/03/donald-trump-disruptor-drain-washington-swamp/>

11 <https://www.newsweek.com/henry-kissinger-trump-russia-putin-1035017>

12 <https://thehill.com/opinion/white-house/411535-donald-trump-the-great-bomlasztó>. Hogy ez a remény mire alapozódott, azt nehéz felismerni. Elvégre Trump saját pártja volt az első áldozata "bomlasztó" chutzpahjának (lásd Alberta 2019: 235ff.).

(technológia) vagy, mint Ayn Rand (1905-1982) esetében, a *személy* (vállalkozó).

Könnyen megmagyarázható, miért akarja Trump, hogy Rand legyen a "házi értelmisége"¹³: nemcsak a vállalkozóban találja meg a hőst, hanem a hősök ünneplését is Isten szolgálatává teszi. E hősök, más néven *primer mozgatórugók nélkül* világunk nem maradna fenn, mert nem tudná "fenntartani" magát (Rand 1999). Az ilyen kaliberű emberek

"egy olyan faj, amely félelmet, irigységet, csodálatot, sőt néha gyűlöletet is kivált. Bálványozzák, kritizálják és démonizálják őket. Olyan termékeket, szolgáltatásokat vagy iparágakat hoznak létre, amelyek a szó szoros értelmében megváltoztatják a világot - és mindannyiunknak jobb életet biztosítanak."

A szuperemberek nem jó szamaritánusok, hanem nagyszerű vállalkozók, akiknek a jótékonyága mellékhatásként elmarad:

"Milliárdos vagyonokat halmoznak fel, és mindent uraló gazdasági birodalmakat építenek. Röviden, ezek az emberek az emberiség többi része fölé emelkednek." (Locke 2000, ismertető)

Példaképnek nem jók, mert összehasonlíthatatlanok és utolérhetetlenek, de útmutatásuk nélkül a normális ember elveszett. Pontosan ezt kell világossá tenni számára, aki túl könnyen felejt, "szocialista" szószólóival együtt, akik ebből a feledékenységéből profitálnak.

És az állam? Marxban, az antipódusban "ideális totális kapitalistaként" működik, és átveszi a tőkésosztály politikai *képviselését*. Nyilvánvaló, hogy Rand nem tudja használni ezt a segédprogramot. Az ő fényalakja "Atlasz", a vállalkozói szellem *megtetesítője* (Rand 1996).

A hős egymagában vállalja az egész világot, de már türelme végére ért, és ledobja magáról a terhet. Mi történik a való életben

13 <https://www.zeit.de/politik/ausland/2017-02/ayn-rand-donald-trump-libertarianizmus-bestseller>

azt jelenti, hogy a gyárosok egész klikkje emberről emberre, ismeretlen céllal és ismeretlen időre távozik, hogy a hálátlan kortársaknak megleckéztesse őket: egyszer s mindenkorra értsék meg, mi van a megvetett, sőt gyűlölt kapitalistákban. Ez úgy működik, mint egy varázslat: egy "romos világ" bontakozik ki, "tető nélküli házak, rozsdásodó traktorok, kivilágítatlan utcák, egy használaton kívüli vasútvonal". Röviden: felperzselt föld, a legjobb hely az újrakezdéshez. A hősök azonnal visszatérnek, a dollár szimbólum megjelenik az égen (Rand 1996: 1169). Más szavakkal: a társadalom szenvedett és tanult, most megalázkodik. Vége a politikai dalnak, egyszer és mindenkorra.

Valaki, mint Trump, hiányzik ebből a narratívából; mindazonáltal marginális tisztelgése nem véletlen. Ő *ugyanis* Atlasz, a szuperember, aki lerombolja az (amerikai) államot, hogy megmentse az (amerikai) világot: az "egyedül én tudom megjavítani" nem azt jelenti, hogy a problémák katalógusát lépésről lépésre dolgozza fel, hanem azt, hogy minden probléma hirtelen eltűnik, amint befejezte a rombolást.

Talán ez a fantázia nem is olyan fonák, mint amilyenek első pillantásra tűnik. Hiszen úgy tűnik, fél Amerika nemhogy elfogadja az első fázist, a tervezett káoszt, de még akarja is: "a káosz iránti igény" látszik terjedni.¹⁴ Trump rögtön tovább megy, és azzal vádolja ellenfeleit, Amerika másik felét, hogy belső *háborúra* törekszik:

"A demokraták el akarják venni a fegyvereiteket, el akarják venni az egészségügyi ellátásokat, el akarják venni a szavazati jogotokat, el akarják venni a szabadságotokat, el akarják venni a bírítokat, el akarnak venni mindent".

Minden kockán forog, és csak tőle függ:

¹⁴ Pontosabban: kb. 40 % (<https://psyarxiv.com/6m4ts/> - amiből feltételezhető, hogy főleg azok az "emberek" vannak ott, akik nem hiszik, hogy szenvedniük kell a zűrzavartól.

"Meg akarnak állítani, mert érted harcolok. Soha nem fogom hagyni, hogy ez megtörténjen."¹⁵

Ember ellenem - ez polgárháború polgárok nélkül, mert Trump maga akarja meghatározni barátot és ellenséget, ahogy neki tetszik. *A végső bomlasztó.*¹⁶

Az "idióta" már ma megváltoztatja az országát. És holnap talán az egész világ?

15 <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/1179179573541511176>; <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/1178055467987275776?s=20>. Notabene: Trump önképét jelzi, hogy "polgárháborút" folytat.

- a polgárok egymás ellen - "coup d'état"-ra (*államcsíny*) rövidül, amelynek középpontjában az ő személye áll.

16 <https://www.cnbc.com/2019/10/04/heres-why-trumps-poll-numbers-are-dacolva-az-impeachment-mess.html>

11. A nézet: Globális idiotizmus

Amerika lehetővé tette Donald Trumpot, és egy kockázattal gazdagította a világot: a legnagyobb hatalom és a legnagyobb téveszme azóta egybeesett.

Trump dühöngését elsősorban az a meggyőződése táplálja, hogy ő egy fenomenális "tárgyaló", valószínűleg a legnagyobb, akit Isten valaha is teremtett, és akit a világ valaha is látott. Természetesen a "tárgyalás művészete" nem olyan kellék, amelyet ő vezetett be először a nemzetközi színtérre. Tudományos értekezések már régen dokumentálták, hogy milyen művészeteket kell elsajátítani ahhoz, hogy a terepen sikeresek legyünk: Elmésség, ember- és üzleti ismeretek, világméretű műveltség, folyékony nyelvtudás, a konvenciók elsajátítása, személyes hírnév, barátságosság.¹ Nem kell kétszer megnézni, hogy lássuk, Trumpnak ezek közül szó szerint semmi sincs. Mi több, nem is érdeklik az ilyen tulajdonságok, mert az ő szemszögéből nézve teljesen és teljesen megakadályozzák, hogy azzal az egy kilóval nőjön, ami ellen egyetlen gyógynövény sem tud nőni: "a felsőbbrendű génjeivel".²

Ez a szellem villámcsapásként csapott le, és általános bizonytalanságot okozott. Mit kezdjünk egy olyan "államférfival", aki szereti a világrengető leszerelési tárgyalásokat azzal köríteni, hogy ellenfelét "rakétaemberként" cukkolja és hangsúlyozza?

1 Ez áll a lipcsei politológus, Pölitz 200 évvel ezelőtt kiadott tankönyvében.

2 <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/sep/16/donald-trump-jemele-hill-espn-fehér-fennmaradó>

hogy képesek legyünk megnyomni a nagyobb "nukleáris gombot"? Játszik? Megőrült? Az ügy félvállról vétele szöbe sem jöhet, már csak azért sem, mert ez az elnök az ilyen eszkábálásokat műbalhéknak tekinti, és elhárít mindent, ami őt ebben korlátozza: "leszarom" - így vág vissza a háziaknak, akik olyan (rögzített) dolgokkal jönnek neki, amiket nem lehet elpárologatni (Woodward 2018: 103, 291).

Ha a legnagyobb vezető szereti játszani a "vadembert", akkor valami követni fogja. Mindenekelőtt a tárgyalópartnerei azt a gondolatot fogják kapni, hogy egyenlő figyelmet kell fordítaniuk egymásra, hogy "egyenrangúak" maradjanak. A "rakétaember" azonnal gúnyolódott Trumpon, mint "egy mentálisan zavart elméjű dotardon". Ma még senki sem tudja, hogy az ilyen verbális mészárlások normává válnak-e, és milyen következményekkel járnak majd. Mindenesetre nem kellett sok idő ahhoz, hogy a mindennapi üzlet, amely először tapasztalt ilyesmit, összezavarodjon.

A Trump-féle átalakulás azonban nem csupán a diplomáciai etikettszabályok eltiprásáról szól. Hosszú távon tönkreteszi a kifinomult gondolkodási struktúrákat és a jól begyakorolt cselekvési mintákat. *Kettős zavar*nak vagyunk tanúi: a világpolitika helyébe a külpolitika lép, amely kétoldalú tárgyalásokra bomlik. A nemzetközi végül is csak a színpad, amelyen a nemzeti színdarabokat játsszák.

A következmények kellő pontossággal megjósolhatók: "a növekvő zűrzavar világa".³ A bizonytalan esetre már van egy megfelelő formula: *globális idiotizmus*.⁴

Közben Trump azt hirdeti, hogy az amerikaiaknak végre el kell kezdeniük álmodni: "Még nem kezdtünk el álmodni".⁵

3 <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/12/america-abidcation-trump-foreign-policy/549296/>. Richard Haass ezt a megállapítást Trump-elemzése végére teszi. Haass sok éven át (idősebb) Bush elnöknek adott külpolitikai tanácsokat.

4 <https://www.cagle.com/steve-sack/2019/09/global-idiocy>

5 <https://www.washingtonpost.com/politics/2019/02/06/president-trumps-state-union-transcript-annotated/>

Bibliográfia

- Abrahams, Roger D.: *A hősök néhány fajtája Amerikában*. In: *Journal of the Folklore Institute*, 3/3, 341-362.
- Adams, Charles F., Jr.: *Vasutak: Eredetük és problémáik*. New York: G.P. Putnam's Sons 1878
- Adams, Herbert B.: *Jared Sparks és Alexis de Toqueville*. Baltimore: Johns Hopkins Press 1898
- Adams, John: *Az Amerikai Egyesült Államok kormányzati alkotmányainak védelme, kötet: A Defence of the Constitutions of Government of the United States of America, Vol1*. London: Charles Dilly és John Stockdale 1787
- Adams, John: *Discourses on Davila*. Boston: Russell és Cutler (1805/1790)
- Alberta, Tim: *Amerikai vérengzés*. New York: Harper 2019
- Albertone, Manuela: *National Identity and the Agrarian Republic*. New York: Routledge 2016
- Alger, Horatio: *Ragged Dick és a felfelé törekvés*. New York: Penguin Books 1985 (1868/1890)
- Appleby, Joyce: *Liberalizmus és republikanizmus a történelmi képzeletben*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press 1992
- Arendt, Hannah: *A forradalomról*. München - Berlin: Piper 2017
- Athearn, Robert G.: *A Brahmin in Buffaloland*. In: *Nyugati politikai negyed-*
terly, 1/1, 21-34
- Balogh, Brayan: *Egy kormány a láthatáron kívül*. Cambridge, Mass.: Cambridge University Press 2009
- Bartoloni-Tuazon, Kathleen: *For Fear of an Elective King: George Washington and the Presidential Title Controversy of 1789*. Ithaca: Cornell University Press 2014.

- Beecher, Henry Ward: *Lectures to a Young Man: on Various Important Subjects*. Boston: Phillips, Sampson & Co. 1856
- Beecher, Lyman: *Sermons Delivered on Various Occasions*. Boston: T.R. Marvin 1828
- Benson, Lee: *Kereskedők, farmerek és vasutak*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press 2014
- Bernstein, Iver: *A New York-i sorozási zavargások*. Oxford: Oxford University Press 1990
- Bleek, Wilhelm: *Von der Kameralausbildung zum Juristenprivileg*. Berlin: Colloquium Verlag 1972
- Bourgeois, Léon: *Solidarité*. Kindle (1897)
- Breen, Timothy H.: *George Washington utazása: Az elnök kovácsolja a nemzetet*. New York: Simon & Schuster 2016
- Brewer, John: *A hatalom inai*. London: Unwin Hyman 1989
- Butler, Jon: *Awash in a Sea of Faith*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press 1990.
- Callow, Jr., Alexander B.: *The Tweed Ring*. Oxford: Oxford University Press 1966
- Campbell, John L. 2018: *Amerikai elégedetlenség*. New York: Oxford University Press
- Carnegie, Andrew: *Gazdagság*. In: North American Review, 653-391, 1889., 664
- Carnegie, Andrew: *A gazdagság evangéliuma*. New York: The Century Co. 1901 (Kindle)
- Carnegie, Andrew: *Andrew Carnegie önéletrajza*. London: Constable & Co. 1920
- Ceaser, James W. et al: *The Rise of the Rhetorical Presidency*. In: Presidential Studies Quarterly, 11, 1981, 158-171.
- Chernow, Ron: *Alexander Hamilton*. New York: Penguin Books 2005
- Chernow, Ron: *Washington*. New York: Penguin Books 2010
- Christensen, Clayton M.: *The Innovator's Solution*. Boston: Harvard Business School 2013
- Conwell, Russell H.: *Acres of Diamond*. Dachau: Musaicum 2017 (1890) a)
- Conwell, Russell H.: *Praying for Money, Subconscious Religion & Health, Gyógyítás és hit*. Dachau: Musaicum (1921) (b2017)

- Cooper, James F.(a): *The Pathfinder*. London: George Routledge and Sons o.J. (1840)
- Cooper, James F.(b): *Az utolsó mohikán*. London: George Routledge and Sons o.J. (1826)
- Cooper, John M.: *A harcos és a pap - Woodrow Wilson és Theodore Roosevelt*. Cambridge, Mass.: The Belknap Press of Harvard University Press 1983.
- Condon, Shawn: *Shays lázadása*. Baltimore: Johns Hopkins University Press 2015
- Crenson, Matthew A.: *A szövetségi gépezet: a bürokrácia kezdetei a jacksonista Amerikában*. Baltimore: Johns Hopkins University Press 1975
- Crèvecoeur, J. Hector St. John de: *Egy amerikai farmer levelei*. New York: Penguin Books (19861782)
- Eibich, Stephan M.: *Polizei, "Gemeinwohl" und Reaktion*. Berlin: Berliner Wissenschaftsverlag 2004
- Fayol, Henry: *A közigazgatási elmélet az államban*. In: Luther Gulick, Lyndell F. Urwick (szerk.), *Papers on the Science of Administration*. London: Routledge 108-124
- Feller, Daniel: *Andrew Jackson*. In: Paul S. Boyer (szerk.), *The Oxford Encyclopedia of American Military and Diplomatic History*. Oxford: Oxford University Press 565-567
- Finney, Charles G.: *Lectures on Revivals of Religion*. New York: Leavitt, Lord & Co. 1835.
- Fish, Carl R.: *A közszoigálat és a mecenatúra*. 1905 (Kindle)
- Fitzpatrick, John. C. (szerk.): *The Writings of George Washington, Vol. 6*. Washington: Egyesült Államok nyomdája 1932
- Formisano, Ronald P.: *Az emberekért*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press 2008
- Foucault, Michel: *"Omnes et Singulatim". A politikai ész kritikája felé*. In: Joseph Vogl (szerk.), *Gemeinschaften*. Frankfurt: Suhrkamp 65-93
- Franklin, Benjamin: *Benjamin Franklin emlékiratai, I. kötet*. New York: Harper & Brothers 1839
- Franklin, Benjamin: *Az út a gazdagsághoz*. New York: Leavitt, Trow & Co. 1848.

- Franklin, Benjamin: *Önéletrajz és egyéb írások*. New York: Oxford University Press 1998
- Franklin, Benjamin: *Poor Richard's Almanack*. Waterloo, Iowa: The U.S.C. Publishing Co. 1914.
- Frederick, John C. (szerk.): *The Writings of George Washington, Vol. V*. Wash- ington: United States Printing Office. 1932
- Fukuyama, Francis: *Politikai rend és politikai hanyatlás*. London: Profile Books 2015
- Gamm, Gerald, Renée M. Smith: *Presidents, Parties, and the Public: Evolving Patterns of Interaction, 1877-1929*. In: Richard J. Ellis (szerk.), *Speak- ing to the People*. Amherst: University of Massachusetss Press 1998, 87-111.
- Gerstle, Gary: *Az államok ellenálló ereje a hosszú tizenkilencedik században*. In: Lawrence Jacobs, Desmond King (szerk.), *A fenntarthatatlan amerikai állam*. Oxford - New York: Oxford University Press 2009, 61-87.
- Green, Richard T.: *Alexander Hamilton és a közigazgatás tanulmányozása*. In: *Public Administration Quarterly*, 13/4, 1990, 494-518.
- Green, Richard T.: *Alexander Hamilton - a közigazgatás megalapítója*. In: *Közigazgatás és társadalom*, 34/5, 541-562.
- Green, Hardy: *The Company Town*. New York: Basic Books 2010
- Hamburger, Philip: *The Administrative Threat*. New York: Encounter Könyvek 2017
- Hamilton, John C.: *Alexander Hamilton élete, I. kötet*. London: O. Rich. 1834
- Hatch, Nathan O.: *Az amerikai kereszténység demokratizálódása*. New Haven: Yale University Press 1990
- Hegel, Georg W.F.: *Grundlinien der Philosophie des Rechts*. Frankfurt: Suhr- kamp (19861821) (a)
- Hegel, Georg W.F.: *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte*. Frank- furt: Suhrkamp (19861837) (b)
- Hilkey, Judy: *A karakter tőke*. Chapel Hill - London: The University of North Carolina Press 1996
- Hochgeschwender, Michael: *Az amerikai forradalom*. München: Beck 2016

- Hogeland, William: *A whiskey-lázadás*. New York: Simon & Schuster 2010
- Hoogenboom, Ari: *A Pendleton-törvény és a közszolgálat*. In: *The American Historical Review* 64/21959,, 301-318.
- Hoogenboom, Ari: *Thomas A. Jenckes és a polgári tudomány reformja*. In: *The Mississippi Valley Historical Review*, 47/4, 1961, 636-658.
- Hyatt, Eddie: *A karizmatikus kereszténység 2000 éve*. Lake Mary, FL: Charisma House 2002
- Janiskee, Brian B.: *Local Government in Early America*. Lanham: Rowman & Littlefield 2010
- Jefferson, Thomas: *Jegyzetek Virginia államról*. In: Merrill D. Peterson (szerk.), *The Portable Jefferson*. New York: Viking Press 1975 (1785), 29- 232
- Jenckes, Thomas A.: *Törvényjavaslat az Egyesült Államok közszolgálatának szabályozásáról és hatékonyságának előmozdításáról*. Washington: F. & J. Rives & Geo. A. Bailey. 1868 (a)
- Jenckes, Thomas A.: *A közszolgálat*. Washington: Government Printing Office 1868 (b)
- Justi, Johann H.G. von: *Grundsätze der Polizeywissenschaft*. Göttingen: Vandenhoeck (1756/1782)
- Kaestle, Carl F.: *A köztársaság pillérei*. New York: Hill & Wang 1983
- Kahan, Allan S.: *Tocqueville, Democracy, and Religion*. New York: Oxford University Press 2015
- Kammen, Henry: *Egy gép, amely magától ment*. Abingdon: Taylor & Francis 2006
- Keller, Morton: *Amerika három rendszere*. Oxford: Oxford University Press 2007
- Kelly, Patrick J.: *A nemzeti otthon megteremtése*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press 1997
- Kidd, Thomas S.: *Benjamin Franklin: Az alapító atya vallásos élete*. New Haven: Yale University Press 2017
- Kirkland, Joseph: *Chicago története*, Chicago1.: Dibble Publishing Co. 1892
- Kohn, George C. (szerk.): *Az amerikai botrányok új enciklopédiája*. New York: Facts On File, Inc. 1989

- Kolko, Gabriel: *A konzervatívizmus diadala*. New York: The Free Press 1963
- Kolko, Gabriel: *Railroads and Regulations, 1877-1916*. Princeton: Princeton University Press 1965.
- Koselleck, Reinhart: *Poroszország a reform és a forradalom között*. Stuttgart: Klett Cotta 1987
- Krause, Paul: *The Battle for Homestead, 1880-1892*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press 1992.
- Lanman, James H.: *Az Egyesült Államok mezőgazdasági kereskedelme*. In: *Mer-chant's Magazine*, 201-220.
- Leckie, Robert: *George Washington háborúja: Az amerikai felkelés története*. New York: HarperCollins 1992
- Lee, Bandy X. (szerk.): *Donald Trump veszélyes esete*. New York: Thomas Dunne Books 2017
- Levinson, Sanford, Bartholomew Sparrow (szerk.): *The Louisiana Purchase and American Expansion, 1803-1898*. Lanham: Rowman and Littlefield. 2005
- Lewandowski, Carey R., David N. Bossie: *Trump ellenségei*. New York: Hachette 2018
- Light, Paul C.: *A kormány valódi mérete*. Washington, DC: Brookings Institution Press 1999
- Lindblom, Charles E.: *Az áttörés tudománya*. In: *Public Administration Review*, 19/2, 79-88.1959,
- Lindsey, Almont: *A Pullman-sztrájk*. Chicago: The University of Chicago Press 1943
- Locke, Edwin A.: *The Prime Movers*. New York: Amacom 2000
- Marcus, Robert D., David Burner (szerk.): *The American Scene, II. kötet*. New York: Meredith Corporation 1971
- Martin, Albro: *A vasút diadalmaskodik*. Oxford: Oxford University Press 1992
- Mashaw, Jerry L.: *A közigazgatási alkotmány megalkotása*. New Haven: Yale University Press 2012
- McCoy, Drew R.: *Jefferson and Madison on Malthus: Population Growth in Jeffersonian Political Economy*. In: *The Virginia Magazine of History and Biography*, 88/3, 1900, 259-276.

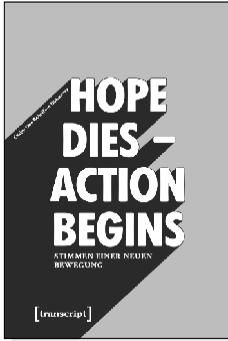
- McEwan, Barbara: *Thomas Jefferson, farmer*. Jefferson, NC: McFarland 1991
- Meyer, Neil: *Falling for the Lord: Shame, Revivalism, and the Origin of the Second Great Awakening*. In: *Early American Studies*, 9/1, 2011, 142-166
- Miller, August C.: *Jefferson mint mezőgazdász*. In: *Agrártörténet*, 16/2, 1942, 65-78.
- Miller, Donald L.: *Az évszázad városa*. New York: Touchstone 1996
- Myers, Gustavus: *The History of Tammany Hall*. New York: Bony & Liveright 1917
- Nelson, Eric: *A királypárti forradalom*. Cambridge, Mass.: The Belknap Press of Harvard University Press. 2014
- O'Connor, Brendon: *A jóléti rendszer politikai története*. Lanham: Rowman & Littlefield 2004
- Oliver, John W.: *Thomas Jefferson, tudós*. In: *The Scientific Monthly*, 56/5, 1943, 460-467.
- Onuf, Peter S.: "A legerősebb kormány a Földön": *Jefferson republikánusizmus, az Unió bővítése és az új nemzet sorsa*. In: *Levinson/Sparrow* 2005, 41-68.
- O'Toole, Patricia: *Theodore Roosevelt szavaival*. Ithaca: Cornell University Press 2012
- Painter, Nell I.: *Strandolás Armageddonban*. New York: W.W. Norton & Co. 2008
- Perkins, Stephen H.: *Jelentés Franciaország, Poroszország, Ausztria, Oroszország és Olaszország nyugdíjrendszeréről és rokkantkórházairól, 1863*. London: Forgotten Books 2018
- Pestritto, Ronald J.: *Woodrow Wilson és a modern liberalizmus gyökerei*. Lanham: Rowman and Littlefield 2005
- Pierce, Bessie L., Joe L. Norris (szerk.): *As Others See Chicago*. Chicago: The University of Chicago Press 2004
- Pocock, John G.A.: *1776: A parlament elleni forradalom*. In: Ders. (szerk.), *Three British Revolutions: Princeton 1641, 1688, 1776*. Princeton University Press 265-288
- Putnam, Robert D.: *Bowling Alone*. New York: Simon & Schuster 2001
- Rand, Ayn: *Atlas Shrugged*. New York: Plume (1999/1957)

- Reid, Donald: *Fajol olvasása 3D-s szemüveggel*. In: *Journal of Management History*, 1/3, 63-71.
- Ricardo, David: *A politikai gazdaságtan és az adózás alapelveiről*. Weimar: Metropolis 2006 (1817)
- Rogers, Daniel T.: *Atlantic Crossing*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press 2000
- Royster, Charles: *Egy forradalmi nép a háborúban*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press. 1979
- Sager, Fritz et al: *A közigazgatás transzatlanti története*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2018
- Schleifer, James T.: *The Chicago Companion to Tocqueville's Democracy in America*. Chicago: University of Chicago Press 2012
- Schlesinger Jr, Arthur: *Jackson kora*. Boston: Little, Brown & Co. 1945
- Schmitt, Gary J. et al. (szerk.): *The Imperial Presidency and the Constitution*. Lanham: Rowman & Littlefield 2017
- Schmitt, Nikolaus: *Leben und Wirken von Friedrich Wilhelm von Steuben*. Philadelphia: John Weik & Co. 1858.
- Schneirow, Richard et al. (szerk.): *The Pullman Strike and the Crisis of the 1890s*. Urbana, Ill.: The University of Illinois Press (Illinois-i Egyetem Kiadó) 1999
- Schumpeter, Joseph A.: *Kapitalizmus, szocializmus és demokrácia*. München: Francke 1972
- Schuppert, Gunnar-Folke: *Die Erfüllung öffentlicher Aufgaben durch verselbständigte Verwaltungseinheiten*. Göttingen: Schwartz 1981
- Schwartz, Barry: *Egy amerikai szimbólum megalkotása*. Ithaca: Cornell University Press 1990
- Seibel, Wolfgang: *A közigazgatás megértése*. Frankfurt: Suhrkamp 2016
- Skocpol, Theda: *Protecting Soldiers and Mothers*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press 1992
- Skowronek, Stephen: *Egy új amerikai állam építése*. Cambridge; Mass.: Harvard University Press 1982
- Skowronek, Stephen: *Trump a nagy romboló? Valószínűleg nem*. In: *Washington Post*, 2017.4.24.
- Slotkin, Richard: *A végzetes környezet*. New York: Harper 1995

- Slotkin, Richard: *Regeneráció az erőszakon keresztül*. Middletown, Conn: Wesleyan University Press 1996
- Smith, Henry Nash: *Szűzföld*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press 1978
- Smith, Adam: *A nemzetek gazdagsága*. München: dtv (1993/1776)
- Smith, Carl: *Urban Disorder and the Shape of Belief*. Chicago: The University of Chicago Press 1995
- Sparks, Jared: *The Works of Benjamin Franklin, Vol.2* Boston: Whittemore, Niles, and Hall 1856
- Stead, William T.: *Ha Krisztus eljönne Chicagóba*. Chicago: Laird & Lee 1894
- Stein, Lorenz v.: *Geschichte der sozialen Bewegung in Frankreich von bis1789 auf unsere Tage, vol1*. Hildesheim: Georg Olms (1921/1850)
- Stid, Daniel: *Retorikai vezetés és "közös tanácsadás" Woodrow Wilson elnökségében*. In: Richard J. Ellis (szerk.), *Az emberekhez szólva*. Amherst: University of Massachusetts Press 1998, 162-181.
- Stillé, Charles J: *Az Egyesült Államok Egészségügyi Bizottságának története*. Philadelphia: J.B. Lippincott & Co. 1866
- Sumner, William G.: *What Social Classes Owe to Each Other*. Caldwell, Id.: The Caxton Printers (1877/1982)
- Sutton, S.B. (szerk.): *Civilizing American Cities: A Selection of Frederick Olmsted's Writing on City Landscapes*. Cambridge, Mass.: MIT Press 1971
- Swett Marden, Orison: *Every Man a King*. Dachau: Musicaum 2017 (1906)
- Swett Marden, Orison: *How to Succeed*. Amazon: CreateSpace (1896/2015)
- Tocqueville, Alexis de: *A demokráciáról Amerikában*. München: dtv 1976 (1835/1840)
- Tulis, Jeffrey K.: *A retorikai elnökség*. Princeton: Princeton University Press 2017
- Turner, Frederick J.: *A határ az amerikai történelemben*. New York: Holt 1986 (1921)
- Washington, H.A. (szerk.): *Thomas Jefferson írásai, 6. kötet*. Washington, D.C. 1854.
- Weber, Max: *Gazdaság és társadalom*. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) 1972
- Wecter, Dexon: *A hős Amerikában*. New York: Charles Scribner's Sons 1972

- Weems, Mason L.: *Benjamin Franklin élete*. Philadelphia: Uriah Hunt's Sons 1873
- Weiss, Richard: *A siker amerikai mítosza*. Urbana, Ill.: University of Illinois Press 1988
- White, Adam J.: *A közigazgatási állam és a birodalmi elnökség: akkor és most*. In: Schmitt et al. 2017, 23-50.
- White Jr., Richard D.: *Theodore Roosevelt mint közszolgálati biztos: egy modern közigazgatási elnök befolyásának és fejlődésének összekapcsolása*. In: *Közigazgatási elmélet és gyakorlat*, 22/4, 696-713.
- Wilson, James Q.: *A bürokratikus állam felemelkedése*. In: *The Public Interest*, 41, 1975, 77-103.
- Wilson, Woodrow: *A közigazgatás tanulmányozása*. In: *Political Science Quarterly*, 2, 1887, 197-222.
- Wilson, Woodrow: *Vezető nélküli kormány*. In: *The Virginia Law Register*, 3/5, 1897, 337-354.
- Wilson, Woodrow: *Alkotmányos kormányzás az Egyesült Államokban*. New Orleans: Quid Pro (19082011)
- Wirt, William: *Vázlatok Patrick Henry életéről és jelleméről*. Philadelphia: Thomas, Cowperthwait & Co. 1841
- Woodward, Bob: *Félelem*. New York: Simon & Schuster 2018
- Wunder, Bernd: *Geschichte der Bürokratie in Deutschland*. Frankfurt: Suhrkamp 2001
- Wuthnow, Robert: *A hátrahagyottak*. Princeton: Princeton University Press 2018
- Zunz, Olivier: *Filantropia Amerikában*. Princeton: Princeton University Press 2014

Politológia

Kihalás lázadás Hannover

"A remény meghal - a cselekvés elkezdődik": Egy új mozgalom hangjai

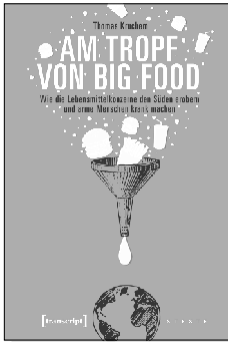
2019,96 p., karton.

7,99 € (EN), 978-3-8376-5070-9

E-könyv: ingyenesen hozzáférhető, nyílt hozzáférésű

kiadványként E-könyv: ISBN 978-3-8394-5070-3

EPUB: ISBN 978-3-7328-5070-9

Thomas Kruchem

A Big Food csöpögtetésénél

Hogyan hódítják meg az élelmiszeripari vállalatok a déli országrészeket, és hogyan betegítik meg a szegény embereket

2017,214 p., karton, fekete-fehér 10 illusztrációk

19,99 € (EN), 978-3-8376-3965-0

E-könyv: €16,99 (DE), ISBN 978-3-8394-3965-4

EPUB: €16,99 (EN), ISBN 978-3-7328-3965-0

Jan Brunner, Anna Dobelmann, Sarah Kirst, Louisa Prause (szerk.)

Szótár Föld- és nyersanyagkonfliktusok

2019,326 p., karton, diszperziós kötés, fekete-fehér 1 illusztráció

24,99 € (EN), 978-3-8376-4433-3

E-könyv: €21,99 (DE), ISBN 978-3-8394-4433-7

lehetőségeket a www.transcript-verlag.de oldalon
talál.

Politológia

Angela Nagle

A digitális ellenforradalom

Az új jobboldal online kultúrharcai

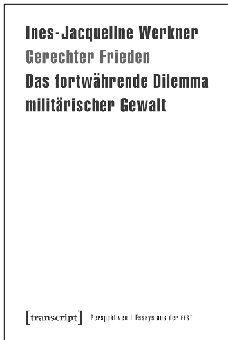
A 4chantól és a Tumbirtól az Alt-Rightig és Trumpig

2018, 148 p., karton.

19,99 € (EN), 978-3-8376-4397-8

E-Book: €17,99 (DE), ISBN 978-3-8394-4397-2

EPUB: 17,99 € (DE), ISBN 978-3-7328-4397-8

Ines-Jacqueline Werkner
Gerechter Frieden
Das fortwährende Dilemma
militärischer Gewalt

Ines-Jacqueline Werkner

Csak béke

A katonai erő örökös dilemmája

2018, 106 p., karton.

14,99 € (EN), 978-3-8376-4074-8

E-könyv: €12,99 (DE), ISBN 978-3-8394-4074-2

Judith Vey, Johanna Leinius,
Ingmar Hagemann (Hg.)

Handbuch
Poststrukturalistische
Perspektiven auf
soziale Bewegungen

Ansätze, Methoden
und Forschungspraxis

Judith Vey, Johanna Leinius, Ingmar Hagemann (szerk.)

Kézikönyv A társadalmi mozgalmak

posztstrukturalista perspektívái

Megközelítések, módszerek és kutatási gyakorlat

2019, 306 P., karton, diszperziós kötés,

2 SW illusztrációk, színes 2 illusztrációk

24,99 € (EN), 978-3-8376-4879-9

E-könyv: ingyenesen hozzáférhető, nyílt hozzáférésű
kiadványként E-könyv: ISBN 978-3-8394-4879-3

**Olvasmánymintákat, további információkat és rendelési
lehetőségeket a www.transcript-verlag.de oldalon**

talál.

